

Fundusze Europejskie

Rzeczpospolita Polska

Dofinansowane przez Unię Europejską

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemia Gotyku na lata 2023-2029

Łysomice, aktualizacja z dn. 08.08.2023

Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.
Przygotowanie LSR współfinansowane jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Podziałania 19.1. „Wsparcie przygotowawcze” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020

Spis treści

Rozdział I	Charakterystyka partnerstwa lokalnego	3
Rozdział II	Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	7
Rozdział III	Partycypacyjny charakter LSR	13
Rozdział IV	Analiza potrzeb i potencjału LSR	24
Rozdział V	Spójność, komplementarność i synergia	48
Rozdział VI	Cele i wskaźniki	57
Rozdział VII	Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	72
Rozdział VIII	Plan działania	80
Rozdział IX	Plan finansowy LSR	82
Rozdział X	Monitoring i ewaluacja	84
	Wykaz wykorzystanej literatury	87
	Załączniki do LSR	87
Formularz 1	Cele i przedsięwzięcia	88
Formularz 2	Plan działania	90
Formularz 3	Budżet LSR	98
Formularz 4	Plan wykorzystania budżetu	99

Rozdział I. Charakterystyka partnerstwa lokalnego

I.1. Nazwa LGD i forma prawna

Nazwa: Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku

Forma prawna: stowarzyszenie

I.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa uwzględniający dotychczasowe doświadczenia grupy/jej członków we wdrażaniu podejścia RLKS/LEADER

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku powstało w oparciu o doświadczenia Fundacji „Ziemia Gotyku” Lokalna Grupa Działania. Fundacja powstała w 2006 roku i realizowała kolejno II Schemat Pilotażowego Programu LEADER w latach 2007-2008, a następnie „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” w latach 2009-2015 w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Natomiast w związku ze zmianami prawnymi dotyczącymi formy prawnej LGD, zostało powołane stowarzyszenie o tej samej nazwie LGD Ziemia Gotyku, na zebraniu założycielskim w dniu 29.01.2015 roku. W zebraniu założycielskim wzięło udział 27 członków założycieli, w tym osoby prawne 5 jednostek samorządu terytorialnego, 2 organizacje pozarządowe, 1 przedsiębiorstwo. **W dniu 25 czerwca 2015 roku stowarzyszenie zostało wpisane do Krajowego Rejestru Sądowego pod numerem 0000562287.** W 2015 roku obszar LGD Ziemia Gotyku powiększył się poprzez włączenie Miasta Chełmża, centralnie położonego na obszarze LSR. Od tego czasu LGD znacząco swoją liczbę członków dwukrotnie, aktywnie działając w lokalnym środowisku, włączając jak największą grupę lokalnych liderów oraz podmiotów w działalność LGD. Wśród członków stowarzyszenia znajdują się przedstawiciele lokalnych samorządów. Każda gmina jest reprezentowana przez osoby z organizacji społecznych, w tym także osoby działające w Kołach Gospodyń Wiejskich, klubach seniora, osoby reprezentujące różne grupy wiekowe oraz zróżnicowane środowiska. Wśród podmiotów gospodarczych są osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, ale są także spółki oraz spółdzielnia socjalna. Zakres działalności tych podmiotów jest zróżnicowany m.in. gospodarka odpadami, usługi hotelowe i gastronomiczne, usługi edukacyjne, artystyczne i psychologiczne. **Łączenie tak zróżnicowanych zasobów w partnerstwie międzysektorowym, jakim jest LGD daje podstawę do wzmacniania trafności i efektywności planowania i wdrażania LSR, dzięki zaangażowaniu społecznemu tak reprezentatywnej grupy.**

LGD i jej członkowie posiadają bogate doświadczenie we wdrażaniu podejścia RLKS. Od 2016 roku wdrażana była wielofunduszowa strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność. Łączna wartość strategii wyniosła ponad 21 mln złotych ze środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). Strategia wdrażana była przez LGD w formule konkursowej i grantowej. Projekty zrealizowane ze środków LSR w latach 2016-2023 przyczyniły się do wielu pozytywnych zmian na obszarze LGD Ziemia Gotyku: w zakresie rewitalizacji społeczno-gospodarczej zostało zrealizowanych 13 projektów inwestycyjnych oraz 37 grantów służących aktywizacji społecznej i społeczno-zawodowej mieszkańców obszaru w ramach projektu grantowego pn. „Lokalne Ośrodki Włączenia Społecznego Ziemi Gotyku”. LGD udzieliła 38 premii na powstanie nowych firm oraz 18 dofinansowań na rozwój firm istniejących. Ponadto LGD zrealizowała 3 projekty grantowe dofinansowane ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020:

- „Zachowanie dziedzictwa lokalnego obszaru Ziemi Gotyku, w tym szkolenia w zakresie ochrony środowiska naturalnego” (suma udzielonych 6 grantów wyniosła: 98 832,00 zł)
- „Promocja zasobów dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i historycznego obszaru Ziemi Gotyku” (suma udzielonych 8 grantów wyniosła 119 874,00 zł)
- „Wzmocnienie kapitału społecznego mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku” (suma udzielonych 9 grantów wyniosła 103 794,00 zł)

LGD była pozytywnie oceniana podczas wszystkich kontroli w zakresie realizacji Umowy o Warunkach i Sposobie Realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego Przez Społeczność oraz kontroli w zakresie wdrażanych projektów grantowych oraz kosztów bieżących LGD. Praca funkcjonowania biura LGD oraz wszystkich organów stowarzyszenia została pozytywnie oceniona w ramach badania ewaluacyjnego przeprowadzonego przez podmiot zewnętrzny w roku 2022. Stopień wdrożenia LSR z okresu 2016-2023 wskazuje na dużą trafność i skuteczność zarówno w planowaniu, jak i we wdrażaniu LSR. Zdecydowana większość wskaźników LSR została osiągnięta w 100%, a nawet przekroczone, co świadczy o odpowiednim przygotowaniu LGD do wdrożenia LSR w okresie 2023-2029.

I.3. Ogólny opis struktury LGD zawierający w szczególności krótką charakterystykę jej członków potwierdzającą, iż skład grupy jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności i uwzględnia przedstawicieli sektora publicznego, społecznego, gospodarczego, a także innych grup szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR oraz mieszkańców.

Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku działa w oparciu o przepisy Prawa o Stowarzyszeniach (tj. Dz.U. 2020 poz. 2261 z późn.zm.), ustawy z dnia 20 lutego 2015 roku o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. 2022 r. poz. 943).

W skład LGD wchodzi przedstawiciele publicznych i prywatnych lokalnych interesów społeczno-gospodarczych, reprezentujących interesy sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego, przy czym żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Zgodnie ze stanem na dzień 31.05.2023 LGD liczyła 54 członków, w tym: 14 osób zaliczonych do grupy interesu sektora publicznego, 16 osób z grupy interesu sektora gospodarczego oraz 24 osoby należące do grupy interesu sektora społecznego. Ponadto w ramach składu LGD nie identyfikuje się innych grup interesów.

Wśród członków stowarzyszenia znajdują się przedstawiciele lokalnych samorządów. Z każdej gminy są osoby reprezentujące osoby z organizacji społecznych, w tym także osoby działające w Kołach Gospodyń Wiejskich, klubach seniora, osoby reprezentujące różne grupy wiekowe oraz zróżnicowane środowiska. Wśród podmiotów gospodarczych są osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, ale jest także spółka oraz spółdzielnia socjalna. Zakres działalności tych podmiotów jest zróżnicowany m.in. gospodarka odpadami, usługi hotelarskie i gastronomiczne, usługi edukacyjne, artystyczne i psychologiczne.

LGD jest podmiotem otwartym na nowych członków. Zgodnie ze statutem członkostwo nie wymaga szczególnych warunków. W przypadku osób fizycznych każda osoba, posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, niepozbawiona praw publicznych, która działa na rzecz rozwoju obszaru objętego działaniem LGD Ziemia Gotyku lub prowadzi działalność gospodarczą i złoży deklarację przystąpienia do LGD. Natomiast osoba prawna, w tym jednostka samorządu terytorialnego (z wyłączeniem województw), która: działa na obszarze, którego dotyczy LSR, wykonuje działalność związaną z realizacją celów Stowarzyszenia, jest jednostką samorządu terytorialnego lub partnerem gospodarczym lub społecznym, w tym organizacją pozarządową, przedstawi uchwałę organu stanowiącego, zawierającą deklarację przystąpienia do LGD Ziemia Gotyku, złoży oświadczenie woli działania na rzecz rozwoju obszaru objętego LSR, wskaże osobę reprezentującą ją w Stowarzyszeniu LGD Ziemia Gotyku, złoży deklarację członkowską.

Struktura LGD składa się z kilku organów, w których decyzje są podejmowane w sposób kolegialny, Walnego Zebrania Członków, Zarządu, Rady i Komisji Rewizyjnej. Najważniejsze kierunki LGD wyznacza Walne Zebranie Członków składające się ze wszystkich członków, gdzie każdy ma równe prawa i obowiązki. Podstawą funkcjonowania LGD jest zasada pogłębionego partnerstwa i komunikacji. Członkowie LGD są włączani we wszystkie działania LGD, zarówno na etapie opracowania LSR, jak i na etapie wdrażania. Zgodnie z § 22a. Statutu w celu pogłębiania partnerstwa i skutecznej komunikacji między członkami stowarzyszenia oraz wymiany poglądów i zgłaszania nowych inicjatyw Stowarzyszenie może utworzyć zespoły robocze. Zespoły robocze są forum wymiany podglądów między członkami Stowarzyszenia. Zespołom roboczym przysługuje prawo składania Zarządowi rekomendacji, sugestii i opinii o wszystkich bieżących sprawach Stowarzyszenia oraz prawo do zalecania Zarządowi inicjowania określonych działań. Na etapie opracowania LSR został powołany zespół ds. przygotowania i wdrażania LSR w perspektywie 2021-2027, który cyklicznie będzie uczestniczył w procesie wdrożenia, monitorowania LSR i efektywności Planu komunikacji z lokalną społecznością. LGD stosuje różnorodne formy komunikacji wewnętrznej, oprócz Walnych Zebrań Członków, Zarząd i Biuro LGD na bieżąco (drogą mailową i poprzez kontakt telefoniczny) zachęca członków stowarzyszenia do aktywnego uczestnictwa we wszystkich działaniach. W ramach LSR 2023-2029 członkowie LGD zostaną bezpośrednio włączeni we współorganizację działań komunikacyjnych i animacyjnych, w szczególności organizację spotkań bezpośrednich w sołectwach, gminach, wydarzeniach, działaniach o charakterze integracyjno-aktywizacyjnym. Tak więc relacje między członkami LGD polegają na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji.

I.4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego wskazująca, że ani władze publiczne, ani żadna pojedyncza grupa interesu, nie kontroluje procesu podejmowania decyzji.

Organ decyzyjny, czyli Rada Lokalnej Grupy Działania Ziemia Gotyku składa się z 15 członków, wybranych w dniu 26.01.2023 roku na 4 letnią kadencję. Skład Rady zapewnia, że żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. W LGD zidentyfikowano 3 grupy interesów: sektora publicznego, społecznego i gospodarczego, a Rada odzwierciedla równomierne reprezentowanie tych grup, ponieważ każda z tych grup ma po jednym reprezentancie z każdej gminy, a więc po 5 osób z każdej grupy interesu. W składzie Rady są osoby w wieku 60+ oraz reprezentanci grup w niekorzystnej sytuacji

zdiagnozowanych na obszarze LSR - kobiety. Statut i Regulamin funkcjonowania Rady zapewnia, że podczas każdego głosowania, w którym podejmowane są decyzje Rady koniecznym jest zachowanie odpowiedniego parytetu, tak aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała procesu podejmowania decyzji.

I.5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym bez powielania informacji zawartych w statucie i innych dokumentach wewnętrznych oraz mechanizmy w zakresie zarządzania pokazujące zdolność lokalnej grupy działania do realizacji strategii

W procesie decyzyjnym we wdrażaniu LSR decydująca jest Rada LGD jako organ decyzyjny, który dokonuje oceny i wyboru wniosków do finansowania w oparciu o Regulamin Rady, stosowne procedury oraz przepisy prawa, w szczególności odnoszące się do poszczególnych funduszy, w ramach których finansowana jest LSR. Rada rozpatruje wnioski o przyznanie pomocy i powierzenie grantów oraz podejmuje decyzje w ich sprawie podczas swoich posiedzeń. Członkowie organu decyzyjnego, tj. Rady Stowarzyszenia, biorą udział w posiedzeniach w sposób bezpośredni i osobisty oraz nie mogą udzielać pełnomocnictw do udziału w posiedzeniach i głosowaniach osobom trzecim. Członkowie Rady składają pisemne deklaracje o bezstronności i poufności, a dla przejrzystości procesu oceny i wyboru operacji w ramach LSR prowadzony jest przez LGD rejestr interesów członków organu decyzyjnego, pozwalający na identyfikację charakteru powiązań członków Rady z wnioskodawcami/ grantobiorcami i/lub poszczególnymi operacjami. Członek Rady, który wyłączył się z wyboru operacji z uwagi na ryzyko zaistnienia konfliktu interesu, nie bierze udziału w procesie wyboru danej operacji. Wyłączeń nie stosuje się do zatwierdzania stosownych list, stanowiących zestawienie wcześniej podjętych przez Radę decyzji dot. oceny i wyboru poszczególnych operacji do finansowania oraz ustalenia kwoty wsparcia.

Dokumentacja z posiedzeń organu ma charakter jawny, na stronie internetowej LGD www.lgd.ziemiagotyku.com podawane są do publicznej wiadomości protokoły z posiedzeń Rady, dotyczące oceny i wyboru operacji zawierające informacje o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy. Szczegółowe zasady stosowane w procesie decyzyjnym, w tym m.in. szczegółowy tryb zwoływania oraz pracy Rady LGD oraz podejmowania decyzji określają Regulamin Rady oraz stosowne procedury gwarantujące, że żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Procedury, przedłożone do Zarządu Województwa w terminie do 60 dni od zawarcia Umowy Ramowej, określają także m.in. przejrzysty sposób postępowania w sytuacji rozbieżnych ocen w ramach kryteriów, a także wskażą zadania Komisji Skrutacyjnej oraz Opiekuna procesu czuwających nad prawidłowym przebiegiem procesu wyboru i oceny, poprawności dokumentacji, zgodności formalnej i głosowań. Stosowne procedury oraz Regulamin Rady również upublicznia się na stronie internetowej LGD.

Zdolność LGD do realizacji LSR: Kluczową rolę w procesie opracowania i wdrażania Strategii odgrywa Zarząd oraz Zespół roboczy powołany spośród członków Stowarzyszenia. Zarząd oraz Rada składają się z osób posiadających wiedzę, doświadczenie i potencjał do realizacji strategii. Zarząd oraz Rada ściśle współpracują ze sobą w zakresie podejmowania decyzji związanych z wdrażaniem strategii, Zarząd odpowiada za przygotowanie i przeprowadzanie naboru wniosków w organizowanych konkursach przygotowując procedury, kryteria oraz całą niezbędną dokumentację, występuje do Zarządu Województwa o ustalenie zasad i terminów naborów, a także organizuje i nadzoruje pracę biura LGD. Zarząd odpowiada za przygotowanie dokumentacji dla Rady związanej z naborami wniosków, uzgadnia z Przewodniczącym Rady termin, miejsce i porządek obrad. Zarząd odpowiada za cały proces i przekazuje dokumentację z naborów do Zarządu Województwa. Zarząd odpowiada za płynną komunikację i współpracę z Radą zapewniającą efektywny i poprawny sposób wdrażania strategii. Zarówno Zarząd, jak i Rada posiadają możliwość podejmowania decyzji w trybie obiegowym tj. za pomocą poczty elektronicznej w zakresie decyzji nie wymagających organizowania posiedzenia, co daje możliwość płynnego bieżącego funkcjonowania i sprawnego wdrażania strategii z zachowaniem terminów określonych w procedurach i regulaminach. Niezbędne do prawidłowego wdrażania LSR jest sprawnie działające Biuro LGD. Na dzień zatwierdzenia LSR w Biurze LGD pracowało 3 pracowników, posiadających doświadczenie w całym okresie 2014-2020 i niezbędną wiedzę do wdrażania i aktualizacji dokumentów strategicznych. W związku z wdrażaniem wielofunduszowej LSR oraz specyfiką każdego z funduszy oraz stosowaniem różnych trybów wyboru projektów (tryb konkursowy, operacje własne oraz projekty grantowe) oraz licznie zaplanowanymi działaniami związanymi z animowaniem lokalnych społeczności do uczestniczenia we wdrażaniu LSR, dopuszcza się możliwość zwiększenia liczby pracowników biura LGD (zarówno na podstawie umowy o pracę, jak i umowy cywilno-prawnej).

I.6. Wskazanie dokumentów regulujących funkcjonowanie LGD z podaniem sposobu ich uchwalania i aktualizacji oraz opisem głównych kwestii, które są w nich zawarte.

Stowarzyszenie „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku” jest stowarzyszeniem posiadającym osobowość prawną działającym na podstawie:

- 1) ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz.U. z 2020 r. poz. 2261);
- 2) ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz.U. z 2022 r. poz. 943 z późn.zm.);
- 3) Statutu Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku” przyjętego uchwałą nr 2/2015 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku” z dnia 29 stycznia 2015 r.

Podstawowymi dokumentami regulującymi działalność Stowarzyszenia są:

- 1) Statut Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku”;
- 2) Regulamin obrad Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku”;
- 3) Regulamin pracy Zarządu Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku”;
- 4) Regulamin Rady Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku”.

Statut Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku” został przyjęty przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku” uchwałą nr 2/2015 z dnia 29 stycznia 2015 r. i był sześciokrotnie zmieniany:

- uchwałą nr 5/2015 z dnia 21 października 2015 r.
- uchwałą nr 9/2015 z dnia 17 grudnia 2015 r.
- uchwałą nr 6/2017 a dnia 20 marca 2017 r.
- uchwałą nr 5/2022 z dnia 10 czerwca 2022 r.
- uchwałą nr 1/2023 z dnia 26 stycznia 2023 r.
- uchwałą nr 11/2023 z dnia 9 maja 2023 r.

Statut określa cele, zadania i sposoby ich realizacji, zasady członkostwa oraz organizację podmiotu wskazując władze stowarzyszenia, którymi są: Walne Zebranie Członków, Zarząd, Rada oraz Komisja Rewizyjna, zasady ich wyboru, działania oraz kompetencje. Ponadto Statut reguluje zasady gospodarowania majątkiem i funduszami Stowarzyszenia oraz zmiany Statutu, obszaru objętego LSR i rozwiązania Stowarzyszenia.

Drugim z dokumentów regulującym funkcjonowanie LGD jest Regulamin obrad Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku”, który został przyjęty uchwałą nr 2/2015 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku” z dnia 3 lipca 2015 r. Regulamin określa w szczególności zasady wyboru przewodniczącego obrad Walnego Zebrania, jego kompetencje i obowiązki, cel powołania komisji skrutacyjnej oraz nadzwyczajnej, jak również zasady zmiany Regulaminu.

Kolejny dokument to Regulamin Pracy Zarządu Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku” przyjęty uchwałą nr 3/2015 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku” z dnia 3 lipca 2015 r. zmieniony uchwałą nr 9/2017 z dnia 20 marca 2017 r. Regulamin ten określa ogólne zasady funkcjonowania organu wykonawczego, jego zadania oraz organizację pracy.

Regulamin Rady Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku” przyjęty uchwałą nr 7/2016 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku” w dniu 10 października 2016 r. był dwukrotnie zmieniany:

- uchwałą nr 8/2017 z dnia 20 marca 2017 r.
- uchwałą nr 3/2018 z dnia 17 stycznia 2018 r.

Regulamin określa w szczególności zasady członkostwa i uprawnienia Rady, kompetencje jej Przewodniczącego, zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady, zasady podejmowania uchwał w trybie obiegowym, zasady dotyczące wyłączenia z oceny i wyboru operacji/grantobiorców, zasady podejmowania decyzji w sprawie oceny i wyboru operacji/grantobiorców oraz procedurę odwoławczą.

Do wdrażania LSR na lata 2023-2029 zostanie uchwalony nowy Regulamin Rady uwzględniający przepisy Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30. 06.2021).

Zarówno statut jak i regulaminy funkcjonowania poszczególnych organów są uchwalane i zmieniane decyzją Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia co najmniej połową głosów przy obecności co najmniej 1/3 osób uprawnionych do głosowania.

Rozdział II. Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

II.1. Zwięzły opis obszaru

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku terytorialnie przynależy do województwa kujawsko-pomorskiego i obejmuje teren czterech gmin wiejskich: Chełmża, Łubianka, Łysomice, Papowo Biskupie i jednej gminy miejskiej: Chełmża. Realizacja LSR planowana jest na terenie wszystkich pięciu gmin, które obecnie są objęte LSR wybraną i realizowaną w okresie 2016-2023, tak więc jest to kontynuacja rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność w kolejnym okresie programowania. Łączna powierzchnia obszaru wynosi 468 km², a liczba mieszkańców 45972. Dane statystyczne w niniejszym rozdziale są podawane na dzień 31.12.2020 roku, zgodnie z wymogami konkursu na wybór LSR.

Tabela 1. Wykaz gmin wchodzących w skład LGD

Lp.	Nazwa gminy	Rodzaj gminy	Ilość sołectw	Ilość miejscowości	Powierzchnia w km ²
1.	Chełmża	gmina miejska	-	1	7
2.	Chełmża	gmina wiejska	28	31	180
3.	Łubianka	gmina wiejska	14	14	84
4.	Łysomice	gmina wiejska	14	26	127
5.	Papowo Biskupie	gmina wiejska	8	15	70
RAZEM			64	87	468

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2020

Tabela 2. Liczba ludności na terenie obszaru LGD wg danych na koniec roku 2020

Lp.	Nazwa gminy	Liczba ludności ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Gęstość zaludnienia na 1 km ²
1.	Miasto Chełmża	14085	6796	7289	1797
2.	Chełmża	9616	4805	4811	54
3.	Łubianka	7596	3818	3778	90
4.	Łysomice	10581	5264	5317	83
5.	Papowo Biskupie	4094	2071	2023	58
RAZEM		45972	22754	23218	Średnio 98

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2020

Niniejsza strategia ma charakter wielofunduszowy. Zakres oddziaływania poszczególnych EFSI (Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne) przedstawia się następująco:

- EFRROW – Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – cały obszar LSR
- EFS+ – Europejski Fundusz Społeczny PLUS – cały obszar LSR

Równomierne planowanie środków z poszczególnych funduszy na całym obszarze LSR ma przyczynić się do zrównoważonego rozwoju całego obszaru, do wyrównania deficytów rozwojowych oraz włączenia społecznego mieszkańców.

II.2. Mapa obszaru objętego LSR z zaznaczeniem granic poszczególnych gmin, wykazująca spójność przestrzenną obszaru objętego LSR

Rycina 1. Obszar Lokalnej Grupy Działania Ziemia Gotyku z podziałem administracyjnym gmin

Rycina 2. Obszar objęty LGD Ziemia Gotyku na tle województwa kujawsko-pomorskiego.

- Obszar objęty działaniem LGD Ziemia Gotyku

Źródło: www.coi.kujawsko-pomorskie.pl

Spójność przestrzenna jest rozumiana w kontekście geograficznym. Obszar ten zlokalizowany jest w obrębie Aglomeracji Toruńsko-Bydgoskiej i rozwija się pod silnym wpływem tych dwóch głównych ośrodków miejskich, centrów administracyjnych i samorządowych województwa kujawsko-pomorskiego. Znacząca część tego obszaru należy do krainy geograficzno-historycznej, leżącej pomiędzy Drwęcą, a dolną Wisłą zwanej Ziemią Chełmińską.

Obszar LGD ma charakter typowo rolniczy, a w krajobrazie dominują uprawy rolne, natomiast mało jest terenów leśnych. Z uwagi na wysoką jakość gleb od wieków gospodarka tych terenów opiera się na rolnictwie. Dynamicznie na tym obszarze rozwija się także budownictwo mieszkaniowe, w szczególności w gminach Łysomice i Łubianka.

Obszar LGD jest spójny pod względem przestrzennym, gminy sąsiadują ze sobą, a w centrum obszaru położone jest miasto Chełmża, które jest głównym ośrodkiem funkcjonalno-przestrzennym dla mieszkańców z pobliskich miejscowości. Na jego terenie znajdują się siedziby banków, poczty, szpital, ośrodki zdrowia, policja, straż miejska, targowisko oraz sieć sklepów. Pod względem komunikacyjnym miasto jest ściśle związane z gminami obszaru LGD, dobrze rozbudowana sieć dróg gminnych i powiatowych pozwala na szybkie dotarcie do miasta zarówno środkami komunikacji publicznej, jak i prywatnymi pojazdami. Wszystkie gminy tworzą zwarty geograficznie obszar.

II.3. Wykazanie dlaczego wybrany obszar jest odpowiedni dla strategii

Obszar objęty LSR jest spójny nie tylko pod względem geograficznym i przestrzennym, ale także jest to obszar spójny społecznie, historycznie i kulturowo. Społeczna spójność obszaru przejawia się w podobnych trendach demograficznych oraz procesach społecznych. Mieszkańców obszaru LSR łączą wspólne problemy m.in. starzejące się społeczeństwo, utrudnione warunki do rozwoju dzieci i młodzieży, ograniczony dostęp do oferty kulturalnej i edukacyjnej, co szczegółowo opisane jest w rozdziale IV.

Ekonomiczne i funkcjonalne struktury wieku

W 2020 roku udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej) w ogóle ludności wynosił 20,0%, co było wartością dużo wyższą niż w województwie i kraju (odpowiednio 18,0% i 18,2%), poza tym w latach 2016-2020 liczba osób w tym wieku utrzymywała się na w miarę stabilnym poziomie, przy niewielkim spadku udziału. W 2020 roku mieszkańcy w wieku produkcyjnym stanowili 61,8% ogółu ludności i był to wskaźnik wyższy od przeciętnych wartości dla województwa (59,9%) i Polski (59,5%). W analizowanym okresie zanotowano zmniejszenie się liczebności i udział tej grupy wiekowej (co jest sytuacją typową dla województwa i kraju), choć o stosunkowo niewielkim nasileniu na tle wartości średnich.

Powszechnie zachodzący proces starzenia się społeczeństwa powoduje wzrost liczby i udziałów osób w wieku poprodukcyjnym. Na obszarze LGD w 2020 roku udział osób w tym wieku wynosił 18,1% i był niższy od średniej wojewódzkiej (22,1%) i krajowej (22,3%). Zauważyć jednak należy, że w analizowanym okresie zanotowano zwiększenie się liczebności tej grupy ekonomicznej i był to dość wysoki wzrost, cechujący się dużo większym nasileniem, niż przeciętnie w województwie i kraju.

Pod względem funkcjonalnych grup wieku, na obszarze LGD według stanu na rok 2020 mieszkało 1 362 dzieci w wieku żłobkowym (0-2 lat), 2 024 dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) oraz 4 893 dzieci w wieku szkolnym (7-15 lat). Biorąc pod uwagę zmiany, jakie zaszły w okresie 2016-2020, wówczas poza grupą dzieci w wieku żłobkowym (w której nastąpił spadek), w pozostałych grupach nastąpił wzrost liczby dzieci (przy czym był on umiarkowany). W takiej sytuacji można oczekiwać, iż generalnie potrzeby w zakresie wszelkich działań opiekuńczo-edukacyjnych dedykowanych tym grupom nie powinny wykraczać poza obecnie diagnozowane. Idąc w kierunku starszych grup wiekowych, młodzież w wieku 16-19 lat liczyła 2 013 osób, natomiast młode osoby dorosłe w wieku 20-24 lat liczyły 2 738 osób. W obydwu grupach nastąpił spadek liczby osób (przy czym w grupie 20-24 lat był on wyraźnie większy). Łączna populacja młodych mieszkańców do 25 lat, wynosiła w 2020 roku 13 030 osób (stanowiąc 28,2% ludności obszaru LGD) i spadła względem roku 2016. Liczba mieszkańców w grupach najstarszych wynosiła kolejno 15 434 osoby w wieku 50+ (33,4%) oraz 1 509 osób w wieku 80+ (3,3%). W grupie mieszkańców wieku 50+ nastąpił bardzo duży przyrost mieszkańców względem roku 2016, natomiast w grupie 80+ wystąpiła relatywna stagnacja. **Może się to wiązać z rosnącymi oczekiwaniami zarówno w zakresie działań aktywizacyjno-integracyjnych (głównie dla 50- i 60-latków) oraz usług opiekuńczych.**

Saldo migracji

W latach 2016-2020 obszar Lokalnej Grupy Działania Ziemia Gotyku, był jednym z sześciu obszarów działań LGD w województwie, który cechował się korzystnym saldem migracyjnym. W okresie tym zyskał łącznie 668 osób, a więc przeciętnie 134 osoby rocznie. Średnioroczne saldo migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w analizowanym okresie wyniosło 2,9 osób i należało do wyższych (4. pozycja) wśród 27 LGD; dla porównania wskaźnik dla województwa kujawsko-pomorskiego był ujemny i wyniósł -1,0 osób na 1000 mieszkańców.

Obszar LSR jest spójny pod względem geograficznym, historycznym i kulturowym. Obszar częściowo obejmuje Pojezierze Chełmińskie, Równinę Chełmżyńską oraz Kotlinę Toruńską. Rzeźba tego obszaru została ostatecznie ukształtowana w czasie ostatniego zlodowacenia skandynawskiego, które zakończyło się około 16 tys. lat temu. Podstawową formą rzeźby terenu jest utworzona przez cofający się łądólód wysoczyzna morenowa, w większości płaska, miejscami lekko falista, zbudowana z gliny zwałowej lub piasków gliniastych. Wysoczyznę urozmaicają płytkie doliny wód roztopowych oraz zagłębienia wytopiskowe, a także niewielkie pagórki morenowe (średnio 80- 90 m n.p.m.). Rzeźbę terenu urozmaicają liczne polodowcowe rynny jeziorne i pojeziorne. Największe z nich są rynny jezior: Chełmżyńskiego, Papowskiego, Jeleniec, Bartlewskiego i Młyńskiego. Ponadto rozległe obniżenie w sandrze wypełnia Jezioro Kamionkowskie. Ukształtowanie rzeźby tego terenu stwarza **dogodne warunki dla gospodarki rolnej oraz rozwoju procesów urbanizacyjnych.** Zwłaszcza rozległe płaskie powierzchnie od wieków **sprzyjały rozwojowi rolnictwa**, w związku z tym żadna z gmin nie została zaliczona do obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW).

Zasoby wodne

Obszar położony jest w dorzeczu Wisły, w zlewniach jej dopływu: Strugi Toruńskiej i Fryby (Browiny), które są prawobocznym dopływem Wisły. Zasoby wodne na terenie LGD są dość ubogie, wyjątek stanowi tu obszar gminy i miasta Chełmża z kilkoma jeziorami i rzeczkami. Ważnym elementem hydrograficznym obszaru są jeziora, największym z nich jest Jezioro Chełmżyńskie, które jest typem jeziora rynnowego o powierzchni 271,1 ha. Jezioro jest położone na obszarze gminy oraz miasta Chełmża.

Obszar Jeziora Chełmżyńskiego charakteryzuje się dość urozmaiconą rzeźbą terenu, a zróżnicowanie morfologiczne decyduje o wysokich walorach krajobrazowych tego terenu. Jezioro należy do grupy jezior zaliczanych do II kategorii przydatności turystycznej. Kolejnym większym zbiornikiem wodnym na terenie LGD jest Jezioro Kamionkowskie w gminie Łysomice o powierzchni 71,4 ha. Jezioro ma I klasę czystości wód. Innymi mniejszymi jeziorami są Jeziora Grażyna, Grodzieńskie, Dźwierzno, Papowskie i Gluchowskie.

Ochrona przyrody

Na obszarze LSR znajduje się kilka form wielkoprzestrzennej ochrony przyrody i krajobrazu. Ponadto przez Miasto Chełmża przebiega ciąg przyrodniczy rynny chełmżyńskiej o znaczeniu regionalnym. Jest to jedyny w tej rolnej i bezleśnej części Pojezierza Chełmińskiego pas terenu o korzystnej strukturze przyrodniczej o charakterze korytarza ekologicznego. Na terenie LGD, głównie w gminie Łysomice, Chełmża i Papowo Biskupie występują pomniki przyrody żywej i nieożywionej (głazy narzutowe, dąb szypułkowy, dąb bezszypułkowy, dąb czerwony, buk pospolity, buk czerwonołisty, robinia akacjowa, jesion, grab, platan klonolistny, miłorząb dwuklapowy, modrzew europejski, sosna czarna, wiąz szypułkowy). Na terenie gminy Łysomice znajduje się rezerwat „Las piwnicki”.

Uwarunkowania historyczne

Historia ziem objętych LSR jest niezwykle bogata. Na obszarze tym zlokalizowano dotychczas kilkaset stanowisk archeologicznych. W przeszłości zamieszkiwały ten obszar różne ludy. Około połowy I tysiąclecia p.n.e. mogły się tu pojawić koczownicze plemiona Scytów. Odkryte nad Jeziorem Grodno koło Chełmży osiedle z czasów kultury łużyckiej pochodzi z tego samego okresu co Biskupin, tzn. z początku 2. połowy I tysiąclecia p.n.e. Na początku wczesnego średniowiecza (VI-VII wiek.) na tym obszarze pojawili się Słowianie. Pod koniec wczesnego średniowiecza (XII-XIII wiek) na teren tzw. ziemi chełmińskiej docierały infiltracje plemion pruskich, które przybrały na sile na początku XIII wieku. Silne piętno odcisnęły na tych ziemiach rycerze Zakonu Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego, zwani potocznie Krzyżakami. Sprowadził ich w 1228 roku książę mazowiecki Konrad I, który jednocześnie wydał przywilej nadający im ziemię chełmińską.

Ziemia Chełmińska jest w pewnym sensie kolebką kultury i tradycji Zakonu na Pomorzu Nadwiślańskim. Trwałym tego śladem jest istniejący nadal układ osadniczy i komunikacyjny. Murowane ślady potęgi Zakonu to między innymi warownia murowana w Zamku Bierzgłowskim, zamek w Papowie Biskupim, liczne kościoły i obiekty gospodarcze. Po podpisaniu II Pokoju Toruńskiego w 1466 roku Ziemia Chełmińska wróciła do Królestwa Polskiego i wraz z Toruniem następował jej dalszy, wspaniały rozwój, który zahamowany został dopiero podczas najazdów szwedzkich. Po rozbiorach, ziemie po prawej stronie Drwęcy, w tym Ziemia Chełmińska, znalazły się pod zaborem pruskim na ponad sto pięćdziesiąt lat. Ich gospodarczy rozwój następował wtedy znacznie szybciej niż rozwój terenów w zaborze rosyjskim, czego skutki i ślady widoczne są do dzisiaj.

W Chełmży zbudowano cukrownię, jedną z największych w Europie. Pobudowano gęstą sieć linii kolejowych i dróg, dzięki czemu rozwijał się handel i przemysł. Rozwój rolnictwa w tym okresie pozostawił niezwykle bogatą spuściznę w postaci zespołów pałacowo-parkowych i podworskich parków oraz funkcjonujące do dzisiaj zabudowania gospodarcze, folwarczne, liczne kaplice i wiejskie kościoły.

Okres międzywojenny to czas odbudowy polskości. Niestety po upływie niespełna 20 lat, w 1939 roku (II wojna światowa) okupanci hitlerowscy włączają tereny dzisiejszej „Ziemi Gotyku” do Rzeszy i rozpoczynają proces bezwzględnej germanizacji. Niemal całkowicie zlikwidowano ludność żydowską. Podobny los miał w przyszłości spotkać również Polaków. Wyzwolenie, które przyszło na przełomie stycznia i lutego 1945 roku, przyniosło duże straty, zwłaszcza, jeśli chodzi o zasoby kultury materialnej. Po wojnie upaństwowiono majątki ziemskie i zakłady przemysłowe. Pozwolono na dewastację wielu cennych obiektów. Obecnie zabytki kultury materialnej otacza się coraz lepszą opieką, dzięki czemu stają się one wizytówką tych terenów i magnesem przyciągającym coraz więcej turystów. Spuścizna wielu kultur przewijających się przez Ziemię Chełmińską jest ciągle odkrywana i bardziej doceniana.

Reasumując można stwierdzić, że obszar LSR nierozdzielnie związany jest z historią „**Ziemi Chełmińskiej**”. Region ten ma ogromne znaczenie historyczne nie tylko dla obszaru dzisiejszego województwa kujawsko-pomorskiego, ale i dla całej Polski. Ziemia Chełmińska jest rdzennym terytorium początków państwa krzyżackiego, którego stosunki z Polską przez trzy stulecia

kształtowały historię tej części Europy. Zachowane do dziś podstawowe elementy dziedzictwa kulturowego regionu powstały głównie w okresie krzyżackim. W badaniach prowadzonych przez LGD w związku z konsultowaniem założeń LSR mieszkańcy wskazywali na bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne oraz walory przyrodnicze i krajobrazowe jako bardzo ważne zasoby obszaru LSR, które należy pielęgnować i rozwijać.

Obecnie największe znaczenie rozwojowe obszaru LSR ma lokalizacja w obrębie **Aglomeracji Toruńsko-Bydgoskiej**. Obszar rozwija się pod silnym wpływem tych dwóch głównych ośrodków miejskich, centrów administracyjnych i samorządowych województwa kujawsko-pomorskiego. Położenie daje wiele szans rozwojowych m.in. rozwój terenów inwestycyjnych daje większe możliwości dla budżetów lokalnych samorządów, a także większe szanse na znalezienie pracy przez mieszkańców. Dzięki tym warunkom panują coraz lepsze warunki do podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej i pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych.

W roku 2021 został powołany **Miejski Obszar Funkcjonalny Torunia**, składający się z miasta Torunia i przyległych powiatów: toruńskiego, aleksandrowskiego, chełmińskiego i golubsko-dobrzyńskiego. W składzie MOFT znalazły się zatem wszystkie gminy obejmujące obszar LGD Ziemia Gotyku. Utworzony został on w ramach wyznaczonej strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+, a jego celem jest zwiększenie integracji i współpracy międzygminnej w oparciu o wspólne zasoby i zwiększenie możliwości rozwoju w oparciu o środki unijne. Fakt ten stanowi kolejny element spajający obszar objęty LSR.

Rozdział III. Partycypacyjny charakter LSR

Strategia powstała w sposób angażujący jak największą liczbę mieszkańców obszaru LSR i lokalnych interesariuszy reprezentujących różne środowiska oraz sektory. W dniu 5 kwietnia 2022 roku Zarząd przyjął uchwałę o przystąpieniu do opracowania LSR. Następnie 7 kwietnia 2022r. Zarząd spotkał się z przedstawicielami władz Gmin Chełmża, Łubianka, Łysomice, Papowo Biskupie i Miasto Chełmża, którzy także potwierdzili przystąpienie do wspólnego planowania strategii na kolejne lata dla obszaru objętego LGD Ziemia Gotyku. Przed przystąpieniem do prac nad LSR Zarząd LGD opracował Plan włączenia społeczności lokalnej w przygotowanie LSR, który zakładał przeprowadzenie konsultacji społecznych oraz prowadzenie strony internetowej na potrzeby przygotowania LSR, gdzie na bieżąco były upubliczniane informacje na temat kolejnych etapów przygotowania LSR. Proces przygotowania strategii był koordynowany i wdrażany przez zespół roboczy ds. LSR, w skład którego weszli członkowie Zarządu i pracownicy biura LGD. Na każdym etapie włączani byli członkowie Stowarzyszenia poprzez zapraszanie ich na spotkania i przekazywanie informacji drogą mailową lub na spotkaniach o postępach w przygotowaniu LSR. Z członkami Stowarzyszenia były konsultowane konkretne założenia do LSR na kolejnych etapach przygotowania podczas Walnych Zebrań Członków LGD w dn. 14.12.2022, 26.01.2023, 09.05.2023 roku. Wyniki dyskusji członków stowarzyszenia miały wpływ na ostateczny kształt strategii, który został zatwierdzony przez Członków Stowarzyszenia w dniu 31.05.2023 roku. Ponadto w dn. 26.01.2023 został powołany spośród członków LGD nie zasiadających w innych organach zespół roboczy ds. przygotowania i wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju w perspektywie 2021-2027, który opiniował propozycje Zarządu dotyczące założeń do LSR.

III.1. Zaangażowanie interesariuszy lokalnych w opracowanie strategii na poszczególnych etapach (metody, platformy, narzędzia angażowania zainteresowanych stron, reprezentatywność zaangażowanych osób i grup dla społeczności lokalnej)

Lokalna społeczność była włączana w prace nad strategią na każdym etapie, ale w szczególności na etapie diagnozowania zasobów lokalnych, potrzeb i problemów lokalnej społeczności (tzw. „partycypacyjna diagnoza”). Informację o tworzeniu nowej strategii dla obszaru LGD Ziemia Gotyku i zaproszenie do zaangażowania w ten proces rozpoczął artykuł promocyjny na łamach nieodpłatnej gazety lokalnej POZA TORUŃ oraz na stronach gmin i specjalnie utworzonej zakładki na stronie internetowej www.lgd.ziemiagotyku.com/lsr LGD Ziemia Gotyku jest też aktywna w mediach społecznościowych. Profil na facebooku www.facebook.com/ziemiagotyku/ ma 1200 stałych odbiorców. Wszelkie informacje na temat spotkań, badań, stoisk konsultacyjnych, warsztatów pojawiały się na bieżąco na tym profilu i stąd w głównej mierze mieszkańcy czerpali bieżące informacje o aktywności LGD. W czerwcu 2022 roku zostały zorganizowane spotkania w każdej z gmin objętych obszarem działania LGD Ziemia Gotyku. Spotkania zakładały szeroki udział dużej grupy mieszkańców oraz ważnych grup interesariuszy. Do wszystkich sołtysów, Kół Gospodyń Wiejskich oraz Ochotniczych Straży Pożarnych zostały wysłane listy polecone z zaproszeniem na spotkanie informacyjno-konsultacyjne pn. „Nowa strategia dla Ziemi Gotyku”. Ponadto były wysyłane liczne wiadomości za pomocą poczty elektronicznej, informacje z zaproszeniem na spotkanie były publikowane na stronie LGD i na stronach poszczególnych gmin oraz w mediach społecznościowych LGD, gmin, instytucji kultury, organizacji społecznych, sołectw. Plakaty zapraszające na spotkania zostały umieszczone na tablicach ogłoszeń w gminach i niektórych sołectwach. Ponadto zostały wykonane liczne rozmowy bezpośrednie i za pomocą telefonu, podczas których przedstawiciele LGD angażowali lokalnych interesariuszy do udziału w spotkaniach i pracach nad LSR.

W **spotkaniach informacyjno-konsultacyjnych** wzięło udział w sumie 181 osób. Licznie reprezentowane były sołectwa (w sumie 47 osób), koła gospodyń wiejskich (w sumie 50 osób), ochotnicze straże pożarne (w sumie 12 osób), lokalne samorządy i instytucje kultury (w sumie 11 osób), ośrodki pomocy społecznej, lokalni przedsiębiorcy (w sumie 12 osób), organizacje pozarządowe, kluby seniora i kluby młodzieżowe oraz mieszkańcy zainteresowani działaniami LGD. Spotkania odbyły się w każdej z gmin: Miasto Chełmża (06.06.2022), Papowo Biskupie (07.06.2022), Łysomice (13.06.2022), Kończewice gm. Chełmża (22.06.2022), Łubianka (27.06.2022).

Spotkania były prowadzone według takiego samego schematu, najpierw przedstawicielka LGD prezentowała informację o LGD jako partnerstwie międzysektorowym, informacje na temat efektów strategii z lat 2014-2020, a następnie informacje o nowej perspektywie finansowania podejścia RLKS. Następnie została przeprowadzona część **warsztatowa metodą „world cafe”** z aktywnym udziałem wszystkich uczestników spotkań. Uczestnicy spotkań podzieleni na grupy odpowiadali na pytania:

- Jakie są główne problemy mieszkańców Twojej wsi i gminy?
- Jakie są najistotniejsze potrzeby mieszkańców Twojej wsi i gminy?
- Jakie działania możecie podjąć jako wspólnota lokalna by zmienić swoją sytuację na lepszą?
- W jakim kierunku powinna rozwijać się Twoja gmina/wieś, aby podnieść jakość życia mieszkańców?
- Jakie zasoby lokalne powinny być rozwijane i wykorzystywane dla rozwoju lokalnego (przyrodnicze, kulturowe, gospodarcze, społeczne itp.)?
- W jaki sposób można / należy rozwijać konkretne zasoby lokalne (przyrodnicze, kulturowe, gospodarcze, społeczne itp.)?
- Jakie działania / projekty powinna realizować Lokalna Grupa Działania Ziemia Gotyku w kolejnych latach działania? (katalog propozycji)

Odpowiedzi uczestników zostały opracowane w raportach ze spotkań. W ten sposób zostały zdiagnozowane potrzeby mieszkańców obszaru LSR, najważniejsze zasoby i potencjały rozwojowe obszaru oraz pożądane kierunki rozwoju. Zebrane materiały zostały poddane analizie pod kątem możliwości realizacji LSR ze środków PS WPR na lata 2023-27 oraz Funduszy dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027. Najczęściej wskazywane potrzeby i potencjały stały się punktem wyjścia do wyznaczenia celów LSR.

Drugą metodą zapewniającą duży udział lokalnej społeczności były **badania ankietowe**. W okresie od lipca do grudnia 2022 roku było prowadzone badanie ankietowe wśród mieszkańców obszaru LSR pn. „**Badanie opinii mieszkańców w zakresie potrzeb i zasobów obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemia Gotyku**” z wykorzystaniem ankiety online udostępnionej na stronie internetowej LGD i stronach gmin. W badaniu zebranych zostało 412 ankiet, ale poprawnie i kompletnie zostało wypełnionych 190.

Poza tym we wrześniu 2022 roku zostały przeprowadzone badania ankietowe prowadzone w szkołach podstawowych gmin wiejskich i szkole ponadpodstawowej Miasta Chełmża pn. Badanie potrzeb dzieci i młodzieży. W badaniu wzięło udział w sumie 105 osób w wieku 13-16 lat. Ponadto w okresie od sierpnia do września podczas lokalnych imprez w formie dożynek, festynów prowadzone były **sondaże z mieszkańcami** w formie krótkiego wywiadu z pytaniami otwartymi i zamkniętymi dotyczące oceny warunków życia, określenia głównych problemów związanych z miejscem zamieszkania, pożądanych działań i kierunków rozwoju obszaru oraz zasobów lokalnych ważnych dla rozwoju. Sondaże zostały przeprowadzone 20.08.2022 w Łubiance, 21.08.2022 w Chełmży, 27.08.2022 na Windaku gm. Chełmża, 28.08.2022 w Papowie Biskupim oraz 11.09.2022r. w Kamionkach Małych gm. Łysomice. W sumie zebrano opinie od 164 osób.

Kolejną metodą badawczą zastosowaną w procesie partycypacyjnym były pogłębione wywiady „zogniskowane” z seniorami prowadzone wg opracowanego scenariusza w dwóch grupach: w Papowie Biskupim w dn. 06.09.2022 oraz 08.09.2022 w Pluskowęsach. Wywiady ze względu na swój charakter służyły do pozyskania danych jakościowych na temat konkretnych problemów i potrzeb osób w wieku 60+ na obszarze działania LGD. W sumie w wywiadach wzięło udział 38 seniorów i senierek.

W całym okresie przygotowania i opracowania mieszkańcy mogli zgłaszać swoje pomysły do LSR poprzez tzw. „**Bank pomysłów i inicjatyw**” formularz online zamieszczony na stronie internetowej LGD oraz udostępniony na stronach gmin. Narzędzie to wymagało już sprecyzowania konkretnych pomysłów na projekty, które mogłyby zostać zrealizowane w ramach LSR. Zostało zgłoszonych 29 opisów projektów, w szczególności w zakresie rozwój kultury, tradycji i dziedzictwa kulturowego. Ponadto zapotrzebowanie na konkretne projekty zostało zgłoszone także przez lokalne samorzady i podległe im jednostki organizacyjne typu szkoły, biblioteki, centra kultury w formie fiszek projektów w poszczególnych zakresach tematycznych LSR.

Po etapie diagnozy potrzeb i zasobów został wdrożony **etap analizy i koncepcji**. Zebrane dane ze spotkań oraz opinie z badań były na bieżąco analizowane, a następnie zostały powołane partycypacyjne zespoły branżowe i tematyczne, które przy wsparciu liderów i ekspertów wypracowywały poszczególne elementy koncepcji rozwoju obszaru LSR. Nabór uczestników do zespołów był prowadzony w formule otwartej. Zespoły pracowały z zastosowaniem różnorodnych technik partycypacyjnych angażujących uczestników.

Zespół branżowy „przedsiębiorcy lokalni” spotkał się w dn. 04.10.2022r. W spotkaniu udział wzięło 12 przedsiębiorców, którzy przy wsparciu moderatora dokonali pogłębionej analizy warunków rozwoju przedsiębiorczości (analiza SWOT) oraz wypracowali propozycje rozwojowych branż gospodarki obszaru LSR, które należy wspierać ze środków LSR w kontekście lokalnych potrzeb społeczności, a także określili potrzebne formy wsparcia (katalog propozycji przedsiębiorców).

Zespół tematyczny ds. włączenia społecznego spotkał się w dn. 05.10.2022r. W spotkaniu udział wzięło 9 osób reprezentujących m.in. ośrodek pomocy społecznej, dzienny dom pobytu dla seniorów, parafię. Zespół dokonał analizy osób i grup z obszaru LSR, które są w niekorzystnej sytuacji lub zagrożone wykluczeniem społecznym, ich problemów oraz wypracował propozycje działań w obszarze włączenia społecznego, aktywizacji i integracji.

Zespół tematyczny ds. LOWE (Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji) spotkał się w dn. 10.10.2022r. W spotkaniu udział wzięło 11 osób, w tym dyrektorzy szkół, kadra pedagogiczna i pracownicy samorządowi zajmujący się oświatą. Zespół dokonał analizy modelu LOWE pod kątem lokalnych potrzeb i możliwości wdrożenia oraz wypracował rekomendacje do LSR.

Zespół branżowy „jednostki samorządu lokalnego” spotkał się w dn. 03.11.2022r. W spotkaniu wzięło udział 7 osób, w tym wójtowie i pracownicy gmin zajmujący się projektami. Zespół wypracował kierunki rozwoju obszaru, uwzględniające lokalne uwarunkowania i potrzeby w głównych obszarach tematycznych, ze szczególnym uwzględnieniem zadań samorządów lokalnych.

Zespół branżowy „podmioty działające w obszarze kultury” spotkał się w dn. 03.11.2022r. W spotkaniu wzięło udział 19 osób, w tym przedstawiciele bibliotek, centrów /ośrodków kultury, harcerzy, ochotniczych straży pożarnych, młodzieżowych drużyn pożarniczych, gmin i parafii. Opracowanie koncepcji przedsięwzięć związanych z aktywizacją dzieci i młodzieży, seniorów,

w tym w szczególności w zakresie zwiększenia dostępności do usług czasu wolnego, rozwijania umiejętności i uzdolnień, lepszego wykorzystania technologii cyfrowych w rozwoju lokalnych społeczności.

W listopadzie został powołany **otwarty „zespół partycypacyjny”**, składający się z przedstawicieli wszystkich gmin i sektorów społecznego, gospodarczego i publicznego. Zespół spotkał się dwa razy w Chełmży 23.11.2022 (22 osoby), 7.12.2022 (25 osób) na stacjonarnych warsztatach planistycznych. Efektem pracy zespołu było wypracowanie podstawowych założeń do LSR: celów, przedsięwzięć wynikających ze zdiagnozowanych potrzeb, wskaźników, budżetu, kryteriów oraz planu komunikacji.

Wypracowane założenia do LSR zostały zaprezentowane podczas **spotkania konsultacyjnego z członkami** LGD Ziemia Gotyku w dn. 14.12.2022r. w Warszewicach, 26.01.2023r. w Chełmży oraz 09.05.2023r. w Łysomicach. W całym okresie przygotowania LSR była możliwość spotkania indywidualnego z przedstawicielami LGD. Odbyło się 11 konsultacji indywidualnych, podczas których zostały zgłoszone pomysły, które zostały uwzględnione w założeniach LSR.

Spotkanie zespołu roboczego ds. przygotowania i wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju w perspektywie 2021-2027 powołanego spośród członków Stowarzyszenia odbyło się w 18.04.2023r. w Łysomicach. Zespół wyraził pozytywną opinię dla propozycji strategii, w związku z tym w dalszej kolejności były one prezentowane na **otwartych spotkaniach konsultacyjnych zespołów tematycznych i branżowych**, w których mogli uczestniczyć wszyscy zainteresowani danym tematem w formie stacjonarnej lub za pośrednictwem połączenia online (google meeting). W dn. 26.04.2023 odbyło się hybrydowe spotkanie z przedsiębiorcami i rolnikami zainteresowanymi pozarolniczymi źródłami dochodów (13 uczestników), w dn. 27.04.2023r. spotkanie tematyczne „włączenie społeczne, aktywizacja, integracja społeczna” (6 uczestników), a w dn. 28.04.2023 r. spotkanie zespołu tematycznego ds. ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, błękitno-zielonej infrastruktury ekologicznej w ramach dostosowania do zmian klimatu na poziomie lokalnym (10 uczestników). Podczas tych spotkań zostały przedyskutowane i ostatecznie uzgodnione m.in. kwestie celów, przedsięwzięć, budżetu, kryteriów, planu komunikacji. Zdania podzielone były w sprawie uzgodnieniem maksymalnej wartości pomocy w zakresie rozwijania przedsiębiorczości, ponieważ kilku przedsiębiorców wnioskowało o maksymalną kwotę jaką umożliwia PS WPR, niestety głosy te nie zostały ostatecznie uwzględnione ze względu na niewielką kwotę alokacji w całej LSR na przedsiębiorczość.

W wyniku uzgodnień zespołów został opracowany końcowy kształt strategii, który został przedstawiony do **konsultacji społecznych z lokalną społecznością w każdej gminie obszaru LSR**: 12.05.2023 dla Miasta Chełmża, 17.05.2023 dla Gminy Łubianka, 18.05.2023 dla Gminy Chełmża, 19.05.2023 dla Gminy Papowo Biskupie, 22.05.2023r. dla Gminy Łysomice. W konsultacjach w sumie wzięło udział 105 osób. Podczas konsultacji zaprezentowana LSR spotkała się z bardzo dużym zainteresowaniem. Wszystkie zaplanowane w LSR cele, przedsięwzięcia, wskaźniki, budżet, kryteria i plan komunikacji zostały przyjęte z pełną akceptacją i zainteresowaniem.

Uczestnicy nie zgłosili żadnych nowych propozycji ani zmian, jedynie podkreślono znaczenie zagadnień związanych z przeciwdziałaniem zmianom klimatycznym i umożliwienie włączenia w te działania jak najszerzej liczby mieszkańców także poprzez ich indywidualne inwestycje np. w oczka wodne czy ogrody deszczowe. Ponadto w dniu 20.05.2023 odbyły się drzwi otwarte LGD w siedzibie w Łysomicach, gdzie odwiedzający byli informowani o założeniach nowej LSR. Od 23 do 29 maja istniała możliwość zgłoszenia uwag do LSR poprzez formularz konsultacyjny (komunikat na stronie internetowej LGD). Nie zostały wniesione uwagi, tak więc skonsultowany projekt LSR został zatwierdzony przez Walne Zebranie Członków w dn. 31.05.2023r.

III.2. Dane z konsultacji i innych partycypacyjnych form włączenia społecznego w proces przygotowania strategii wraz z wynikami analizy wniosków z konsultacji

Do przygotowania LSR zostały wykorzystane dane pozyskane ze wszystkich form partycypacyjnych spotkań z mieszkańcami i interesariuszami lokalnymi oraz dane z przeprowadzonych badań ilościowych i jakościowych.

Najważniejszym źródłem informacji były spotkania informacyjno-konsultacyjne oraz badania sondażowe, które odbyły się w każdej gminie dwukrotnie i które zaangażowały największą liczbę mieszkańców oraz lokalnych interesariuszy, w tym szeroki udział przedstawicieli sołectw, KGW, OSP, środowisk senioralnych, samorządów lokalnych, przedsiębiorców (w sumie 345 uczestników). Ponadto została przeprowadzona ankieta online, w której udział wzięło 190 osób oraz ankieta badająca potrzeby dzieci i młodzieży (105 ankiet).

Najważniejsze potrzeby najczęściej wskazywane przez uczestników spotkań konsultacyjnych i badań ankietowych, fokusowych, sondaży, zespołów tematycznych i branżowych:

- zapewnienie opieki dzieciom do lat 3 / zwiększenie dostępu do przedszkoli i żłobków
- zapewnienie opieki osobom starszym np. w formie dziennego domu seniora
- zwiększenie ilości działań dla seniorów w tym usług czasu wolnego, usług zdrowotnych i rehabilitacyjnych
- poprawa komunikacji i transportu publicznego, w szczególności seniorów, osób z niepełnosprawnościami (organizacja doraźnego transportu dla osób starszych i niepełnosprawnych) / odtworzenie połączeń autobusowych
- stworzenie dostępu do komunikacji publicznej dla mieszkańców oraz indywidualny dla osób potrzebujących (starsi, chorzy, osoby z niepełnosprawnościami)
- dostosowanie infrastruktury publicznej dla osób z niepełnosprawnościami
- potrzeba dostępu do szybszego internetu na wsi i innych usług telekomunikacyjnych / rozwój cyfryzacji
- potrzeba dostępu do konsultacji psychologicznych i dietetycznych, do profilaktyki zdrowotnej, do oferty prozdrowotnej np. gimnastyka, zdrowe odżywianie, zdrowe nawyki
- potrzeba rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia nowych miejsc pracy, potrzeba organizacji szkoleń, wyjazdów studyjnych np. dla przedsiębiorców i rolników poprzez doradztwo, pomoc w zdobywaniu funduszy zewnętrznych, pisaniu wniosków aplikacyjnych / szkolenia z zakresu przedsiębiorczości i rolnictwa / wsparcie kobiet na lokalnym rynku pracy w zakresie zdobywania kompetencji i możliwości godzenia życia zawodowego z życiem rodzinnym
- rozwijanie miejscowego handlu, usług, przetwórstwa, gastronomii
- stworzenie lokalnej bazy przedsiębiorców (informator)
- większa integracja mieszkańców / budowanie relacji pomiędzy mieszkańcami (wspólne spotkania)
- potrzeba cyklicznych spotkań dla różnych grup wiekowych / potrzeba oferty dla mieszkańców w świetlicach wiejskich / organizowanie cotygodniowych działań dla mieszkańców w każdej miejscowości (tematyczne: malarskie, rękodzielnicze, karciane, rekreacyjne np. spacer, rowery) w świetlicach wiejskich / miejscach spotkań
- potrzeba uaktywnienia młodzieży poprzez stworzenie strefy dla młodzieży (miejsce spotkań, wypełnienie czasu ciekawymi zajęciami) / potrzeba rozwoju oferty dla dzieci i młodzieży np. harcerstwo / skating / ognisko pracy twórczej / piłkarstwo, oferta ochotniczej straży pożarnej i kół gospodyń wiejskich / przeciwdziałanie przemocy rówieśniczej
- rozbudowa oferty kulturalnej i turystycznej m.in. organizacja wycieczek, wyjazdów do instytucji kultury / organizacja wydarzeń kulturalnych (koncerty, wyjazdy)
- organizacja banku czasu wolnego / potrzeba rozwoju usług samopomocowych / uaktywnienie wolontariatu w tym wolontariatu senioralnego
- potrzeba dostępu do miejsc spotkań i miejsc rozrywki typu dyskoteka, pub, kino, kawiarnia, lodziarnia, restauracja, w szczególności w mieście Chełmża
- rozbudowa ścieżek rowerowych i utrzymanie w dobrym stanie tych istniejących, tworzenie miejsc postojowych przy ścieżkach rowerowych
- budowa małej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej, w tym m.in. ławki solarne, oświetlenie parkowe solarne, witacze przydrożne solarne, informatory: historyczne, turystyczne; kamienie z kodem QR (miejsca pamięci), miejsca wypoczynku, przystanki przydrożne
- oświetlenie dróg, ścieżek rowerowych w celu poprawy bezpieczeństwa
- potrzeba dokumentacji historii poszczególnych miejscowości i ich promocji (tablice promocyjne, tzw. „witacze”)
- utworzenie lokalnego centrum sprzedaży produktów lokalnych, rękodzieła, wraz z infrastrukturą

- stacja wypożyczania hulajnog i pojazdów elektrycznych / gminny rower
- zagospodarowanie linii brzegowej jezior (plaże, pomosty, wiaty, altanki, ławki itp.) i parków
- budowa lub modernizacja małej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej np. placów zabaw, siłowni zewnętrznych, skatepark, tamprak, linearium
- rozwijanie tzw. zielono-błękitnej infrastruktury m.in. tworzenie oczek wodnych, tworzenie enklawy zieleni np. ogrody sensoryczne, ogrody społeczne, łąki kwietne w przestrzeni publicznej, „odbetonowanie centrów miejscowości poprzez nasadzenia, tworzenie „zielonych ścian”, zielonych przystanków, tworzenie lub odnawianie szlaków edukacyjno – przyrodniczych,
- tworzenie zbiorników do zbierania wody deszczowej przez mieszkańców i jej wykorzystanie do podlewania ogrodów, trawników itp.
- budowa zbiorników małej retencji na potrzeby przydomowych ogródków lub wykorzystanie nieczynnych szamb na zbiorniki zbierające deszczówkę (po wcześniejszym oczyszczeniu)
- organizowanie lokalnych inicjatyw w zakresie tzw. gospodarki o obiegu zamkniętym m.in. ograniczanie produkcji śmieci poprzez wykorzystanie tego co mamy, przerabianie rzeczy i ich ponowne wykorzystanie; zbiórka rzeczy (odpadów wielkogabarytowych) i dzielenie się rzeczami zbędnymi np. meblami, sprzętem elektrycznym, ubraniami;
- rozwój odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej oraz w przestrzeni publicznej m.in. oświetlenie hybrydowe,
- zamontowanie koszy na śmieci przy głównych ulicach w miejscowościach w celu zachowania porządku i czystości (z możliwością segregacji)
- podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska, przeciwdziałania zmianom klimatu, szerszego korzystania z odnawialnych źródeł energii, wspólne działania lokalne np. warsztaty zakładania ogrodów deszczowych, tworzenia łąk kwietnych, recyklingu, sprzątania itp.

Najważniejsze potencjały wskazywane najczęściej przez uczestników spotkań:

W **obszarze społecznym** jest wiele zasobów lokalnych, na których można bazować, rozwijając lokalne usługi społeczne w zakresie aktywizacji, integracji i pomocy mieszkańcom obszaru LSR, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji. Ważnym zasobem jest **bogata ogólnodostępna infrastruktura publiczna** tj. świetlice wiejskie i sale spotkań, boiska, place zabaw, siłownie zewnętrzne, altanki, wiaty ogniskowe, które mogą zostać wykorzystane jako baza do świadczenia usług społecznych oraz realizacji lokalnych inicjatyw. Następnym zasobem jest **potencjał ludzi i organizacji**. Na obszarze LGD funkcjonują bardzo aktywnie Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, stowarzyszenia, fundacje, organizacje harcerskie, sportowe oraz liczne grupy nieformalne. Podmioty te podejmują wiele cennych inicjatyw na rzecz lokalnej społeczności w wielu obszarach działań. Z badań przeprowadzonych wśród organizacji (ankieta online w dniach 9-18.03.2023) wynika, że potencjałem lokalnych organizacji jest przede wszystkim **pozytywny wizerunek wśród mieszkańców** i duże zaangażowanie społeczne członków, a także dostęp do lokalu (miejsca spotkań) i sprzętu. Ważnym potencjałem do aktywizacji i integracji mieszkańców obszaru, w tym osób w niekorzystnej sytuacji jest wysoki poziom zaangażowania lokalnych instytucji samorządowych, w tym ośrodków pomocy społecznej, ośrodków kultury, bibliotek, szkół, a także ich doświadczenie w pozyskiwaniu i realizacji projektów. W okresie 2016-2022 LGD Ziemia Gotyku wdrażała granty w zakresie włączenia społecznego, współfinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. Zarówno instytucje, jak i organizacje zdobyły wiedzę i doświadczenie w działaniach w zakresie aktywizacji, integracji, rozwijania lokalnych, często oddolnych usług społecznych. **Trwałym rezultatem części z tych projektów było powstanie klubów seniora, klubów młodzieżowych, grup samopomocowych, powstanie lokalnych partnerstw na rzecz włączenia społecznego.** Stanowi to duży potencjał do dalszych działań w zakresie deinstytucjonalizacji usług społecznych „szytych na miarę” lokalnych potrzeb.

W **obszarze dziedzictwa historycznego, kulturowego** oraz powiązanych z nimi turystyki i rekreacji także jest dużo lokalnych zasobów, na których może bazować rozwój lokalnych społeczności. Obszar LSR nierozzerwalnie związany jest z **historią „Ziemi Chełmińskiej”**. Region ten ma ogromne znaczenie historyczne nie tylko dla obszaru dzisiejszego województwa kujawsko-pomorskiego, ale i dla całej Polski. Ziemia Chełmińska jest rdzennym terytorium początków państwa krzyżackiego, którego

stosunki z Polską przez trzy stulecia kształtowały historię tej części Europy. Zachowane do dziś podstawowe elementy dziedzictwa kulturowego regionu powstały głównie w okresie krzyżackim. Na terenie LGD znajduje się wiele cennych zabytków architektury sakralnej i świeckiej. Najważniejsze z nich to Zamek Krzyżacki w Zamku Bierzgłowskim oraz ruiny zamku krzyżackiego w Papowie Biskupim. Ponadto znacznym zasobem jest **57 zespołów pałacowo-parkowych, podworskich parków, 14 gotyckich kościołów, które są charakterystyczne dla obszaru LGD (w Chelmży, Grzywnie, Nawrze, Przecznie, Biskupicach, Bierzgłowie, Świerczynkach, Papowie Toruńskim, Gostkowie i Papowie Biskupim)**. Ważnym zasobem są zabytkowe obiekty użytkowe m.in. pastorówka w Zelgnie, domy „Poniatówki”, zabytkowa karczma w Nawrze z XVIII w. (wpisana do rejestru zabytków), budynek szkoły w Nawrze z XIX wieku, nieczynny budynek dworca kolejowego w Mirakowie, kuźnia w Zelgnie z końca XIX w, mleczarnia w Zelgnie z pierwszej poł. XX w. drewniany wiatrak „koźlak” w Bierzgłowie, zabytkowe budynki szkół, rządcówka w Przecznie, ratusz w Turznie, gorzelnia w Wybczu i Dźwierznie, spichlerze w Biskupicach. Poza tym na terenie miasta Chelmża znajdują się zabytkowe kamienice, z których najbardziej okazałe zlokalizowane są w centrum miasta, na rynku. Do głównych walorów przyrodniczych mieszkańcy zaliczyli jeziora oraz pomniki przyrody i formy chronionego krajobrazu. Walory te powinny zdaniem mieszkańców zostać odpowiednio zagospodarowane dla rozwoju turystyki i innych form spędzania czasu wolnego, ale z poszanowaniem środowiska i przyrody. **Główne propozycje działań w tym zakresie dotyczyły zagospodarowania linii brzegowej jezior poprzez stworzenie plaży, wiatek, pól biwakowych, miejsc parkingowych, budowę pomostów, np. dla wędkarzy, odrestaurowanie parków podworskich, ale także promocja i lepsze wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego poprzez oznakowanie, opracowanie materiałów promocyjnych w różnych formach atrakcyjnych dla odbiorcy np. „przystanki tematyczne” opisujące historię danej wsi, zagospodarowanie i wypromowanie ścieżek rowerowych np. w celu poznania walorów gmin, organizację imprez lokalnych promujących zasoby oraz lokalnych twórców, grupy artystyczne, produkty tradycyjne.** Ponadto rolniczy charakter obszaru LSR też może zostać wykorzystany do rozwoju turystyki, rekreacji i edukacji regionalnej np. w formie zagród edukacyjnych czy gospodarstw agroturystycznych. Kilka takich obiektów znajduje się na obszarze LSR, a kilka pomysłów w tym zakresie zostało zgłoszonych przez Bank Pomysłów i Inicjatyw w procesie konsultacji społecznych.

W **obszarze środowiskowym** dużym zasobem obszaru jest rozwijająca się z roku na rok infrastruktura OZE (odnawialnych źródeł energii) zarówno w budynkach użyteczności publicznej jak i w indywidualnych gospodarstwach domowych, gospodarstwach rolnych oraz przedsiębiorstwach. W związku z rosnącymi kosztami energii, problemami z zagospodarowaniem odpadów, zmianami klimatu (susze, podtopienia, anomalie pogodowe) wzrasta także świadomość ekologiczna zarówno wśród mieszkańców obszaru, jak i lokalnych decydentów. Wszystkie lokalne samorządy na przestrzeni ostatnich kilku lat podjęły liczne inicjatywy i projekty w zakresie m.in. instalacji OZE (oświetlenie hybrydowe, pompy ciepła, fotowoltaika, panele solarne), rozwiązań ekologicznych w prowadzonych inwestycjach np. zwiększanie powierzchni czynnych biologicznie, termomodernizacja budynków, nasadzenie roślinności, zagospodarowanie zbiorników wodnych. Wraz ze zwiększającą się świadomością rośnie potrzeba realizacji dalszych działań, zarówno w formie kampanii społecznych, jak i konkretnych inwestycji w zakresie tzw. zielono-błękitnej infrastruktury oraz elementów OZE. Propozycje zgłaszane w tym zakresie zostały uwzględnione w celach niniejszej LSR.

Pożądane kierunki rozwoju wskazywane najczęściej przez uczestników spotkań:

1. Rozwijanie potencjału turystycznego i rekreacyjnego obszaru poprzez: wykorzystanie zasobów przyrodniczych głównie jezior i terenów zielonych, sieci ścieżek pieszo-rowerowych i szlaków turystycznych, bogatego dziedzictwa kulturowo-historycznego, korzystnego położenia w pobliżu dużych miast Torunia i Bydgoszczy;
2. Poprawa warunków życia mieszkańców poprzez zwiększanie dostępności do usług podstawowych w tym edukacji, opieki zdrowotnej, rehabilitacji, transportu, usług czasu wolnego, w tym kultury, rozrywki, rekreacji oraz rozwijania inicjatyw ingerujących lokalną społeczność poprzez wsparcie grup senioralnych, dzieci i młodzieży, grup osób w niekorzystnej sytuacji, a także tworzenie warunków do pracy poprzez rozwijanie przedsiębiorczości i wspieranie lokalnego rynku pracy.
3. Ochrona środowiska naturalnego i przeciwdziałanie zmianom klimatu m.in. poprzez rozwijanie odnawialnych źródeł energii, zmniejszanie zanieczyszczenia środowiska, gospodarowanie odpadami w kierunku gospodarki obiegu zamkniętego, zazielenianie terenów publicznych, zagospodarowanie wody odpadowej, rozwój małej retencji.

Informacje uzyskane podczas spotkań konsultacyjnych z zastosowaniem aktywizującej metody „world cafe”, dały ogromną ilość informacji niezbędnej do opracowania LSR. Ważnym źródłem były też badania ankietowe oraz sondaże. Z „**Badania opinii mieszkańców w zakresie potrzeb i zasobów obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemia Gotyku**” ogólnym wnioskiem jest pozytywna ocena warunków życia mieszkańców na obszarze gmin objętych LSR: 13,3% bardzo dobrze, 41,5 % dobrze, 37,8% średnio, a tylko 4,8% źle i 2,7% bardzo źle. Pozytywnie oceniana jest lokalizacja blisko dużych ośrodków miejskich w szczególności Torunia i Bydgoszczy, co daje szansę na znalezienie pracy, czy korzystanie z oferty kulturalnej i rozrywkowej, dość dobrze rozwinięta infrastruktura, w tym drogi, ścieżki rowerowe, chodniki, piękna przyroda i zabytki. Wśród najczęstszych negatywnych warunków życia wymieniane były: słaba komunikacja (zbyt mało połączeń autobusowych), słaba oferta dla dzieci i młodzieży, brak miejsc spotkań i rozwoju dla młodzieży, w szczególności starszej; brakuje też miejsc do spędzania czasu wolnego dla rodzin, zbyt mało miejsc rekreacji i wypoczynku, brakuje też zieleni w przestrzeni publicznej, jest zbyt wiele hałasu i zanieczyszczeń, brakuje także udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami. Problemem są także zmiany demograficzne – starzejące się społeczeństwo i odpływ ludzi młodych ze względu na zbyt małe możliwości rozwoju i znalezienia miejsca pracy. Ponadto wciąż ograniczony jest dostęp do różnych usług dla społeczności np. ośrodki zdrowia, żłobki, przedszkola, ośrodki kultury, miejsca rekreacji i rozrywki.

Najważniejsze kierunki rozwoju wskazywane przez ankietowanych w formie zamkniętych pytań dały najwięcej wskazań na zakresy związane z rozwijaniem przedsiębiorczości lokalnej (wspieranie powstawania nowych firm i rozwoju istniejących) oraz tworzenia i rozwoju tzw. krótkich łańcuchów żywnościowych (w sumie ok 25%), poprawę dostępu do usług czasu wolnego, w tym w zakresie kultury, rekreacji, wypoczynku (12,6%), poprawę stanu ogólnopolskich obiektów publicznych, w tym np. świetlice, place zabaw, siłownie, parki, (8,4%), zwiększanie funkcji turystycznych i rekreacyjnych obszaru, w tym rozbudowę infrastruktury i oferty w zakresie aktywnego wypoczynku (8,4%), poprawę dostępu do podstawowych usług dla lokalnych społeczności, w tym edukacji, ochrony zdrowia, pomocy społecznej (6,8%), przeciwdziałanie zmianom klimatycznym, w tym poprzez zastosowanie odnawialnych źródeł energii (6,3%) oraz zwiększanie dostępu do technologii cyfrowych (4,7%). Ankietowani wskazali także grupy społeczne i wiekowe które powinny być w szczególności w sposób wsparte działaniami w ramach LSR: młodzież (23,7%), seniorzy (16,3%), dzieci (12,1%), przedsiębiorcy (12,1%), a także osoby z niepełnosprawnościami i zagrożone wykluczeniem społecznym (w sumie 12,6%).

W związku ze wskazaniem dzieci i młodzieży jako ważnych grup wymagających wsparcia w ramach LSR, zostały przeprowadzone **badania ankietowe w szkołach z dziećmi i młodzieżą na temat form spędzania czasu wolnego** (105 ankiet przeprowadzonych we wrześniu 2022 r.). Ponad 90% ankietowanych wskazało na aktywność sportową, ponad 80% na gry komputerowe i Internet, blisko 43% spotkania z przyjaciółmi. Mniejszą popularnością cieszy się aktywność artystyczna czy korzystanie z kultury poza domem, wyjście do kina i muzeum (blisko 50%), czy też czytanie książek (9%). Młodzież chętnie spędza czas wolny na świeżym powietrzu na ogólnodostępnej infrastrukturze: boiskach (54,3%), siłowniach zewnętrznych (22,9%), placach zabaw (47,6%) i innych miejscach rekreacji (29,5%). Alternatywą są też ośrodki kultury/biblioteki (10,5%) i świetlice wiejskie (8,6%). Tylko 38% badanych jest zrzeszonych w organizacji, stowarzyszeniu czy grupie nieformalnej, z czego większość w klubach sportowych działających na obszarze LGD Ziemia Gotyku. Tym samym zajęcia sportowe zostały wskazane jako najbardziej interesujące zajęcia dodatkowe (61,9%), następnie zajęcia z robotyki i programowania (30,5%), kulinarne (27,6%), tworzenie nowoczesnych form komunikacji (blog, fanpage, strona internetowa) oraz warsztaty fotograficzne uplasowały się na podobnym poziomie (23,8%). Ankietowani wskazali, że zajęcia dodatkowe powinny odbywać się w szkole po lekcjach lub też w stworzonym klubie młodzieżowym (34,3 %). Dodatkowo można je zorganizować w świetlicy wiejskiej (17,1%) czy bibliotece/ośrodku kultury (11,4%). Większość odpowiedzi zebrano w grupie wiekowej 13-15 lat (46,7%), 10-12 lat (38,1 %), nieco ponad 15% ankietowanych stanowiła młodzież powyżej 16 r.ż. **Reasumując wyniki badania wskazują na potrzebę zwiększenia dostępu do miejsc spotkań dla młodzieży, na tworzenie klubów młodzieżowych głównie poprzez wykorzystanie ogólnodostępnych miejsc spotkań np. świetlic wiejskich.**

Także druga ważna grupa, czyli seniorzy zostali w szczególności zdiagnozowani w zakresie problemów i potrzeb. Wywiady fokusowe z grupami seniorów w Pluskowężach, Papowie Biskupim oraz spotkania z seniorami z Rady senioralnej w Chełmży, klubami seniora z Gminy Łysomice dostarczyły informacji na temat ich sytuacji. Wynikiem tych konsultacji jest uwzględnienie seniorów jako ważnej grupy, która zostanie wsparta w znaczącym stopniu w LSR, w szczególności poprzez tworzenie i rozwijanie klubów seniora oraz rozwijanie usług m.in. w zakresie czasu wolnego, zdrowia, rehabilitacji. Seniorzy z obszaru LSR wskazali, że ich **głównym problemem jest niska mobilność oraz niskie dochody, które ograniczają ich możliwości korzystania z ofert spędzania czasu wolnego, dostępu do służby zdrowia, rehabilitacji, udziału w klubach seniora, grupach wsparcia.**

Seniorzy stanowią coraz większą grupę mieszkańców obszaru (18,1% osób w wieku poprodukcyjnym, stan 31.12.2020), jednocześnie wzrastają ich potrzeby i oczekiwania.

III.3. Poziom zaangażowania w proces przygotowania LSR i sposoby utrzymania zaangażowania

Reasumując całościowo proces partycypacyjnego tworzenia LSR, można stwierdzić wysoki poziom zaangażowania bardzo zróżnicowanych grup i podmiotów z obszaru LSR, dzięki podjęciu przez LGD licznych form kontaktu i włączenia w prace nad koncepcją LSR. Ten wysoki poziom zaangażowania będzie podtrzymywany także na etapie wdrażania LSR w stosunku do poszczególnych grup interesariuszy:

Grupy/organizacje/związki zaangażowane w tworzenie LSR	Działania LGD ukierunkowane na utrzymanie zaangażowania grup / organizacji / podmiotów
Sołtysi i sołtyski, członkowie i członkinie rad sołeckich, radne i radni gminni, przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego	Stałe informowanie poprzez spotkania sołeckie, bazy mailowe i newsletter, strony internetowe i profile w mediach społecznościowych, artykuły w prasie lokalnej, zaproszenia do udziału w spotkaniach, szkoleniach, warsztatach organizowanych przez LGD oraz do opracowywania i składania wniosków w naborach organizowanych przez LGD, współpraca w organizacji lokalnych wydarzeń np. poprzez stoiska promocyjne LGD.
Członkowie organizacji społecznych, w tym stowarzyszeń, fundacji, kół gospodyń wiejskich, ochotniczych straży pożarnych,	j.w. oraz dodatkowo animowanie w kierunku kreowania młodych liderów społecznych poprzez projekty edukacyjne, podnoszące poziom zaangażowania dzieci i młodzieży w życie społeczności lokalnej, wspieranie w tworzeniu klubów młodzieżowych oraz innych form aktywizujących młodych (działania animacyjne w kosztach Zarządzania oraz operacje własne).
Organizacje młodzieżowe, w tym kluby młodzieżowe, kluby sportowe, młodzieżowe drużyny pożarnicze, harcerze, uczniowie szkół podstawowych i ponadpodstawowych, w tym dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami, członkowie kółek zainteresowań np. szachiści.	j.w. oraz dodatkowo animowanie i wspieranie seniorów w tworzeniu klubów seniora oraz innych form aktywizacji i integracji środowiska senioralnego, kreowanie projektów współpracy partnerskiej na obszarze LSR, wymiany wiedzy i doświadczeń.
Organizacje senioralne, w tym kluby seniora, domy dziennego pobytu seniora, rada senioralna.	j.w. oraz dodatkowo kreowanie dobrego klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości poprzez sieciowanie przedsiębiorców we współpracy z inkubatorem przedsiębiorczości w Chełmży, organizowanie konkursów promujących przedsiębiorczość, zachęcanie do ubiegania się o dofinansowanie w zakresie przedsiębiorczości i pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, zachęcanie do innowacji i partnerstwa.
Przedsiębiorcy i rolnicy z gospodarstw niskotowarowych zainteresowani poszukiwaniem zatrudnienia poza rolnictwem.	j.w. oraz dodatkowo współpraca przy realizacji wspólnych przedsięwzięć w obszarze kultury i usług czasu wolnego.
Podmioty działające w obszarze kultury (biblioteki, ośrodki kultury, lokalni twórcy, zespoły artystyczne).	j.w. oraz dodatkowo zachęcanie do tworzenia i rozwijania usług w formie Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji.
Podmioty samorządu lokalnego (JST i placówki oświatowe).	

LGD będzie realizować **Plan komunikacji z lokalną społecznością zgodny ze standardem minimum opracowanym przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego**, z którego wynika bardzo intensywny sposób docierania do lokalnej społeczności, w szczególności poprzez coroczne spotkania m.in. z sołtysami, radami sołeckimi, kołami gospodyń wiejskich, ochotniczymi strażami pożarnymi, organizacjami pozarządowymi i organizacjami nieformalnymi mieszkańców.

LGD informuje i nadal będzie informować poprzez stronę internetową, profil w mediach społecznościowych, newsletter, artykuły w prasie i na stronach internetowych gmin i innych podmiotów lokalnych oraz w gazetkach lokalnych dystrybuowanych wśród mieszkańców. Do dotychczas biernych interesariuszy LGD będzie docierać poprzez lokalnych liderów, znających swoje najbliższe otoczenie oraz poprzez instytucje i organizacje pomocowe. W celu wzmocnienia partnerskiej współpracy we wdrażaniu LSR wśród członków LGD oraz współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru LGD, będą kontynuowane przez LGD działania animacyjne wypracowane i wdrażanie przez LGD w formie modelu „Partnerski włącznik aktywności” (dostępny na stronie <http://www.lgd.ziemiagotyku.com/publikacje-lgd/item/678-partnerski-wlacznik-aktywnosci>) od 2021 roku. W modelu zostały szczegółowo określone narzędzia, techniki aktywizacji i animacji, które lokalni liderzy poprzez partnerstwa międzysektorowe będą mogli zastosować w realizacji działań i projektów na rzecz aktywizacji lokalnych społeczności, w szczególności poprzez wsparcie osób w niekorzystnej sytuacji. Praca animacyjna LGD opierająca się na ścisłej współpracy z lokalnymi liderami i interesariuszami prowadzić będzie do zwiększenia zainteresowania, a docelowo realizacji projektów w partnerstwie we wdrażaniu LSR. Działania integracyjno-aktywizujące kierowane do społeczności LGD planuje w ramach Planu komunikacji oraz w ramach operacji własnych.

W LSR na etapie tworzenia i realizacji uwzględniono **zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060** ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, w tym:

- 1) poszanowanie praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej w procesie wdrażania Funduszy - prawa i zasady w odniesieniu do sześciu zagadnień: godności, wolności, równości, solidarności, praw obywatelskich i wymiaru sprawiedliwości.

Podczas przygotowania LSR, na każdym etapie, w trakcie spotkań i konsultacji w pełni przestrzegane były prawa podstawowe, przejawiające się z stosowaniu języka oraz zachowań szanujących godność oraz wolność każdej osoby, w szczególności w wymiarze praw obywatelskich dając każdemu mieszkańcowi obszaru LSR możliwość aktywnego udziału w procesie przygotowania LSR, wnoszenia uwag, opinii w zróżnicowanych formach zapewniających dostępność, równość oraz swobodę wypowiedzi. Formuła spotkań była otwarta, zaproszenia były formułowane językiem uwzględniającym zapobieganie wszelkiej dyskryminacji, formy spotkań i miejsca były dostępne dla każdego. Formuła funkcjonowania LGD jest otwarta na nowych członków, zasady przystąpienia do LGD i funkcjonowania w jej organach są precyzyjnie określone w statucie i regulaminach. LGD i LSR funkcjonują w konkretnych ramach prawnych uwzględniających przepisy prawa krajowego i prawa Unii Europejskiej.

Realizacja LSR ze środków UE uwzględnia następujące prawa ujęte w Karcie Praw Podstawowych UE:

- prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu,
- prawo do ochrony danych osobowych,
- prawo do równości wobec prawa i równości kobiet i mężczyzn,
- prawo do niedyskryminacji,
- prawa dziecka,
- integracja osób niepełnosprawnych,
- wysoki poziom ochrony środowiska,
- różnorodność religijna, kulturowa i językowa,
- bezpieczne warunki pracy,
- wolność wypowiedzi i informacji,
- wolność zgromadzania się i stowarzyszania się,
- prawo do nauki, wolność prowadzenia działalności gospodarczej,
- prawo własności,
- prawo do dobrej administracji,
- ochrona w przypadku usunięcia z terytorium państwa, wydalenia lub ekstradycji,
- poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego.

- 2) równość mężczyzn i kobiet oraz uwzględnianie aspektu i perspektywy płci brano pod uwagę i propagowano w całym procesie przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów

Na etapie tworzenia LSR zasady te były przestrzegane, szeroko dyskutowane zasady równościowe oraz lokalne potrzeby w zakresie równości i dostępności. Zgodnie z Wytycznymi dotyczącymi realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027 LGD Ziemia Gotyku będzie dążyć do zwiększenia uczestnictwa kobiet w zatrudnieniu, a także do lepszego godzenia życia zawodowego i prywatnego, zwalczania feminizacji ubóstwa oraz dyskryminacji ze względu na płeć na rynku pracy oraz w kształceniu i szkoleniu, w szczególności poprzez wsparcie w ramach EFS+. W praktyce będzie to uwzględnione na każdym etapie wdrażania projektów ze środków EFS+, gdzie przy ocenie projektów obowiązkowe będzie zastosowanie w stosownym formularzu oceny „standardu minimum”. Ponadto w ramach LSR będzie wdrażany projekt grantowy dedykowany realizacji działań w zakresie równości kobiet i mężczyzn.

- 3) zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości i ewaluacji programów

W ramach wsparcia finansowanego ze środków LSR, w szczególności z EFS+ stosowana będzie zasada równości szans i niedyskryminacji, a więc unikanie lub przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji **ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną** na każdym etapie wdrażania LSR tj. podczas przygotowywania, wdrażania, monitorowania, sprawozdawczości, ewaluacji, promocji i kontroli projektów wdrażanych w ramach LSR. Statut LGD zobowiązuje członków LGD do stosowania tych zasad w sposobie funkcjonowania LGD i wdrażania LSR.

- 4) Cele są realizowane zgodnie z celem wspierania zrównoważonego rozwoju, określonym w art. 11 TFUE, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyni poważnych szkód”.

Ocena projektów inwestycyjnych wdrażanych w ramach LSR pod kątem zasady „nie czyni poważnych szkód” ma na celu **nie udzielanie wsparcia projektom**, które mogą czynić szkody w następujących celach środowiskowych:

1. uznaje się, że dana działalność wyrządza poważne szkody w łagodzeniu zmian klimatu, jeżeli prowadzi do znaczących emisji gazów cieplarnianych;
2. uznaje się, że dana działalność wyrządza poważne szkody adaptacji do zmian klimatu, jeżeli prowadzi do nasilenia niekorzystnych skutków obecnych i oczekiwanych, przyszłych warunków klimatycznych, wywieranych na tę działalność lub na ludzi, przyrodę lub aktywa
3. uznaje się, że dana działalność wyrządza poważne szkody zrównoważonemu wykorzystywaniu i ochronie zasobów wodnych i morskich, jeżeli działalność ta szkodzi dobremu stanowi lub dobremu potencjałowi ekologicznemu jednolitych części wód, w tym wód powierzchniowych i wód podziemnych; lub dobremu stanowi środowiska wód morskich;
4. uznaje się, że dana działalność wyrządza poważne szkody gospodarce o obiegu zamkniętym, w tym zapobieganiu powstawaniu odpadów i recyklingowi, jeżeli działalność ta prowadzi do znaczącego braku efektywności w wykorzystywaniu materiałów lub w bezpośrednim lub pośrednim wykorzystywaniu zasobów naturalnych, lub do znacznego zwiększenia wytwarzania, spalania lub unieszkodliwiania odpadów, lub jeżeli długotrwałe składowanie odpadów może wyrządzać poważne i długoterminowe szkody dla środowiska;
5. uznaje się, że dana działalność wyrządza poważne szkody zapobieganiu zanieczyszczeniu i jego kontroli, jeżeli prowadzi do znaczącego wzrostu emisji zanieczyszczeń do powietrza, wody lub ziemi
6. uznaje się, że dana działalność wyrządza poważne szkody ochronie i odbudowie bioróżnorodności i ekosystemów, jeżeli działalność ta w znacznym stopniu szkodzi dobremu stanowi i odporności ekosystemów lub jest szkodliwa dla stanu zachowania siedlisk i gatunków, w tym siedlisk i gatunków objętych zakresem zainteresowania Unii.

Co więcej we wszystkich celach LSR są **uwzględniane cele ONZ dotyczące zrównoważonego rozwoju, ponieważ cała idea LSR opiera się na dążeniu do zapewnienia równowagi pomiędzy potrzebami ludzi w zakresie warunków życia, rozwoju, pracy, aktywności społecznej i zawodowej a prawem do funkcjonowania w zgodzie z naturą i odpowiedzialności za naturę. Zrównoważony rozwój to także dążenie do zwiększania świadomości i odpowiedzialności współczesnych pokoleń, że należy znajdować takie rozwiązania rozwojowe, które będą gwarantować dalszy wzrost społeczno-gospodarczy, a jednocześnie włączając w procesy rozwojowe wszystkie grupy społeczne, dając im możliwość czerpania korzyści ze wzrostu gospodarczego. To także odpowiedzialność społeczna za stan środowiska naturalnego jakie zostawimy przyszłym pokoleniom. LSR Ziemi Gotyku zdecydowanie podkreśla te cele i dąży do rozwoju inicjatyw włączających społecznie i podnoszących świadomość środowiskową, zarówno w Planie komunikacji jak i w planowanej operacji własnej.**

Rozdział IV. Analiza potrzeb i potencjału LSR

Analiza potrzeb rozwojowych oraz potencjałów obszaru wdrożenia LSR została dokonana wieloaspektowo, uwzględniając zarówno ogólnodostępne dane statystyczne, informacje pozyskane od lokalnych samorządów i instytucji, a także opinie zebrane podczas spotkań z mieszkańcami, interesariuszami lokalnymi oraz z badań ankietowych i wywiadów. Z tej dogłębnej analizy wyłania się specyfika obszaru LSR oraz główne obszary, które będą w centrum zainteresowania LGD.

IV.1. Analiza potrzeb rozwojowych i potencjałów obszaru wdrażania LSR wraz z ich uzasadnieniem

Główne potrzeby rozwojowe wskazywane w procesie partycypacyjnej pracy nad LSR koncentrowały się wokół problemów społecznych, gospodarczych oraz infrastruktury, umożliwiającej wykorzystanie potencjałów rozwojowych obszaru LSR, w tym rozwoju usług społecznych, rekreacji i turystyki, ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego i tożsamości lokalnej, a także ochrony środowiska naturalnego i przeciwdziałania zmianom klimatu.

a) Stan infrastruktury w kontekście potrzeb rewitalizacji jako kompleksowego procesu społecznego, gospodarczego, środowiskowego, przestrzenno-infrastrukturalnego

Obszar w ciągu ostatnich lat bardzo się rozwinął pod względem poprawy stanu infrastruktury oraz rewitalizacji obszarów zdegradowanych. Wszystkie gminy wchodzące w skład LGD dokonały znaczących inwestycji zaplanowanych w Programach Rewitalizacji: gminy wiejskie sfinansowały swoje projekty w ramach środków LSR w latach 2016-2023 oś 7 Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 (RPO WK-P 2014-2020). Na terenie Miasta Chełmża rewitalizacja została przeprowadzona także przy wsparciu finansowym, w ramach osi 7 został wyremontowany obiekt po dawnym szpitalu dziecięcym i utworzony został Inkubator Przedsiębiorczości. W budynku inkubatora wyodrębniono 15 pomieszczeń biurowych o powierzchni od 9 do 26 m² oraz niewielką salę konferencyjną. Na część wspólną składają się aneksy kuchenne oraz pomieszczenie ze wspólnym sprzętem kserograficznym. Obiekt dostosowany jest do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Ponadto został zrewitalizowany obszar w bezpośrednim sąsiedztwie szkół podstawowych nr 2 i 3 przy ul. Hallera i Piotra Skargi przy współudziale środków z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Przeprowadzono kompleksowe prace polegające na dostosowaniu Budynku „B” Szkoły Podstawowej nr 3 (przybudówka) na potrzeby funkcjonowania **Środowiskowego Centrum Aktywności**. **Budynek spełnia standardy dostępności architektonicznej** dla osób z niepełnosprawnościami i starszych, dlatego jest miejscem spotkań grup seniorów, w ramach projektów „miękkich” działał tam klub młodzieży oraz klub rodzica. W bezpośrednim sąsiedztwie budynku zamontowane zostały urządzenia placu zabaw dla dzieci oraz siłowni plenerowej dla seniorów, powstały dwa boiska wielofunkcyjne, elementy małej architektury, a także przebudowano ulicę Hallera. Stworzona infrastruktura służy rozwiązywaniu problemów społecznych i gospodarczych na terenie Miasta Chełmża zidentyfikowanych w procesie wyznaczania obszarów zdegradowanych i obszaru rewitalizacji, którymi są przede wszystkim niekorzystne zjawiska demograficzne powodujące gwałtowne starzenie się społeczeństwa oraz odpływ ludzi młodych ze względu na słabo rozwinięty rynek pracy, nadal wysoki poziom bezrobocia i udział osób korzystających z pomocy społecznej ze względu na ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność i alkoholizm.

Na terenie gmin wiejskich, a więc Gminy Chełmża, Łubianka, Łysomice i Papowo Biskupie także zostały wyznaczone obszary rewitalizacji ze względu na istotne problemy społeczne, takie jak: uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej, niski poziom bezpieczeństwa, problemy opiekuńczo-wychowawcze w rodzinach, wysoki poziom bezrobocia, niski wskaźnik przedsiębiorczości, niski poziom edukacji na poziomie podstawowym, starzejące się społeczeństwo, czyli proces zwiększania się udziału ludności w starszym wieku w ogólnej liczbie ludności.

Tabela nr 3. Zestawienie projektów rewitalizacyjnych zrealizowanych w ramach LSR 2016-2023

Gmina	Zrealizowany projekt w zakresie infrastruktury na obszarze rewitalizacji	Zakres projektu	Projekt społeczny na obiekcie zrewitalizowanym	Potrzeby rewitalizacji w kontekście procesu społecznego, gospodarczego, środowiskowego, przestrzenno-infrastrukturalnego
-------	--	-----------------	--	--

Chelmża	Miasteczko rekreacji i ruchu drogowego w Kończewicach	Zaadaptowano przestrzeń zdegradowaną na cele aktywizacji społecznej. W ramach prac powstało miasteczko rowerowe, boisko do piłki plażowej, parking dla 10 sam. osobowych, chodniki i alejki. Dodatkowo zamontowano obiekty małej architektury.	Na zrewitalizowanej przestrzeni zostały zrealizowane dwa projekty objęte grantem z EFS dla 40 osób, których celem była aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społ.	Problemy społeczności to uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej oraz niski poziom bezpieczeństwa.
	Uporządkowanie przestrzeni publicznej w centrum wsi Mirakowo	Zaadaptowano zlokalizowaną w centrum wsi przestrzeń zdegradowaną na cele aktywizacji społecznej, w tym: chodniki, alejki, plac zabaw, nasadzenia zieleni.	Na zrewitalizowanej przestrzeni zostały zrealizowane dwa projekty objęte grantem z EFS dla 30 osób, których celem była aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społ.	Problemy społeczności to uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej oraz niski poziom bezpieczeństwa.
	Uporządkowanie przestrzeni publicznej w centrum wsi Zalesie	Uporządkowanie przestrzeni publicznej w centrum wsi Zalesie mające na celu odnowę przestrzeni zdegradowanej poprzez budowę chodników, alejek, placu zabaw, boiska sportowego, nasadzeń zieleni.	Na zrewitalizowanej przestrzeni zostały zrealizowane dwa projekty objęte grantem z EFS dla 30 osób, których celem była aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społ.	Problemy społeczności to uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej oraz niski poziom bezpieczeństwa.
	Przebudowa świetlicy wiejskiej w Kończewicach	Odnowiono przestrzeń zdegradowaną na cele aktywizacji i integracji mieszkańców. W ramach prac przebudowano układ funkcjonalny budynku świetlicy, w tym m.in. wymieniono stolarkę okienną i drzwiową, instalację elektryczną wykonano docieplenia, montaż nowej instalacji c.o. wraz pompą ciepła, zakupiono stoły i krzesła.	-	Problemy społeczności to uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej oraz niski poziom bezpieczeństwa.
Łubianka	Przebudowa i doposażenie świetlicy wiejskiej w Przecznie wraz z przebudową drogi dojazdowej na długości 80 mb z chodnikiem i	Zaadaptowano przestrzeń zdegradowaną na cele aktywizacji społecznej. W ramach prac przebudowano i doposażono świetlicy wiejską wraz z przebudową drogi dojazdowej z chodnikiem i parkingiem.	Na zrewitalizowanej przestrzeni został zrealizowany projekt objęty grantem z EFS dla 26 osób, którego celem była aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.	Problemy społeczności to znaczne uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej oraz niski poziom przedsiębiorczości.

	parkingiem przed obiektem			
	Zaadaptowanie pomieszczenia przy klubie sportowym w Pigży w celu utworzenia świetlicy wraz z przebudową drogi dojazdowej i parkingiem	Zaadaptowano przestrzeń zdegradowaną na cele aktywizacji społecznej. W ramach prac przebudowano układ funkcjonalny budynku sportowego na cele świetlicy wiejskiej, wykonano nową instalację elektryczną oraz wod.-kan., termomodernizację, zakupiono niezbędne wyposażenia, przebudowano drogę dojazdową i parking.	Na zrewitalizowanej przestrzeni został zrealizowany projekt objęty grantem z EFS dla 15 osób, którego celem była aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.	Problemy społeczności to znaczne uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej oraz niski poziom przedsiębiorczości.
	Modernizacja obiektu sportowego w miejscowości Pigża	Uporządkowanie zdegradowanej przestrzeni publicznej na cele aktywizacji społecznej. W ramach prac wykonano m.in. renowację płyty boiska, budowę ogrodzenia, zakup i montaż krzesełek stadionowych i bramek do piłki nożnej.	Obiekt służy rozwojowi kondycji fizycznej mieszkańców, w szczególności zrzeszonych w lokalnym klubie sportowym.	Problemy społeczności to znaczne uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej oraz niski poziom przedsiębiorczości.
	Adaptacja pomieszczeń w budynku Szkoły Podstawowej w Warszewicach na cele stworzenia świetlicy	Zaadaptowano przestrzeń zdegradowaną na cele aktywizacji społecznej. W ramach prac przebudowano układ funkcjonalny części budynku na cele świetlicy wiejskiej, wykonano nową instalację elektryczną oraz wod.-kan., wymieniono stolarkę okienną i drzwiową, zakupiono niezbędne wyposażenie.	Na zrewitalizowanej przestrzeni został zrealizowany projekt objęty grantem z EFS dla 25 osób, którego celem była aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.	Problemy społeczności to znaczne uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej oraz niski poziom przedsiębiorczości.
Łysomice	Adaptacja budynku po dawnym magazynie na cele aktywizacji społecznej	Zaadaptowano przestrzeń zdegradowaną na cele aktywizacji społecznej. W ramach prac zmieniono sposób użytkowania budynku na cele rekreacyjno-edukacyjne wraz z budową niezbędnej infrastruktury technicznej tj. zewnętrznymi instalacjami technicznymi, przyłączem kanalizacji sanitarnej i deszczowej.	Na zrewitalizowanej przestrzeni został zrealizowany projekt objęty grantem z EFS dla 25 osób, którego celem była aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.	Problemy społeczności to znaczne uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej, niski poziom aktywności społecznej oraz niski poziom przedsiębiorczości.
	Zagospodarowanie terenu wokół budynku po dawnym magazynie	Uporządkowanie przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej. W ramach prac zamontowano plac	Teren ogólnodostępny służący jako miejsce wypoczynku, rekreacji i integracji dla mieszkańców w różnym	Problemy społeczności to znaczne uzależnienie od korzystania ze świadczeń pomocy społecznej, niski poziom aktywności

		zabaw, altany rekreacyjne, siłownię zewnętrzną, zielony labirynt będący ustronnym miejscem z ławkami do siedzenia, plac gier zaopatrzone w stoliki do gry w szachy i chińczyka, zestawy ławek ze stolikami, kosze na odpady, kosze na psie odchody, stojak na rowery czy kraty pod drzewa.	wieku, dzieci i młodzieży, rodzin z dziećmi i seniorów.	społecznej oraz niski poziom przedsiębiorczości.
Papowo Biskupie	Remont świetlicy wiejskiej w miejscowości Zegartowice	Odnowa przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej. W ramach prac wyremontowano pomieszczenia świetlicy wiejskiej.	Na zrewitalizowanej przestrzeni zostały zrealizowane dwa projekty objęte grantem z EFS dla 29 osób, którego celem była aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społ.	Problemy społeczności to wysokie uzależnienie od korzystania z pomocy społecznej, niski poziom kształcenia oraz starzenie się społeczeństwa.
	Budowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w miejscowości Niemczyk	Odnowa przestrzeni zdegradowanej na cele aktywizacji społecznej. W ramach prac wykonano budowę boiska o nawierzchni trawiastej, posadowiono 2 bramki, wykonano ogrodzenie, zamontowano ławki.	Na zrewitalizowanej przestrzeni został zrealizowany projekt objęty grantem z EFS dla 45 osób, którego celem była aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społ.	Problemy społeczności to wysokie bezrobocie i wysoki poziom ubóstwa, niski poziom aktywności gospodarczej mieszkańców.
	Zagospodarowanie terenu przy świetlicy wiejskiej w miejscowości Storlus	Uporządkowanie przestrzeni publicznej na cele aktywizacji społecznej. W ramach prac wykonano chodnik, pochylnie dla osób niepełnosprawnych, zamontowano ławki, śmietniki, stół do ping ponga, siłownię zewnętrzną, ogrodzenie, oświetlenie solarne oraz zakupiono projektor multimedialny i ekran.	Na zrewitalizowanej przestrzeni został zrealizowany projekt objęty grantem z EFS dla 15 osób, którego celem była aktywizacja społeczna osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społ.	Problemy społeczności to wysokie bezrobocie, wysokie uzależnienie od korzystania z pomocy społecznej, niski poziom kształcenia oraz starzenie się społeczeństwa.

Źródło: Dane własne LGD, 2022.

Stworzona infrastruktura poprawiająca wygląd, funkcjonalność i dostępność tzw. obszarów zdegradowanych w każdej z gmin objętej LSR, a także powiązane z tym projekty społeczne i gospodarcze, w **znaczącym stopniu przyczyniły się do zmian świadomości społecznej w zakresie dostrzegania problemów wykluczenia społecznego oraz marginalizowania społeczności wsi i małych miasteczek**. Działania w zakresie rewitalizacji społeczno-gospodarczej podjęte przez gminy z obszaru LSR nie rozwiązały wskazanych powyżej problemów m.in. z uzależnieniem od korzystania z pomocy społecznej, ubóstwem, bezrobociem, bezradnością społeczną, ale zapoczątkowały długofalowy proces, który powinien być kontynuowany, zarówno w obszarze infrastruktury, poprawy warunków życia mieszkańców, zwiększania dostępności do usług w zakresie transportu, ochrony zdrowia, edukacji, przedsiębiorczości, wsparcia specjalistycznego, w tym psychologa, terapeuty, pracownika socjalnego, a także usług czasu wolnego dla różnych grup wiekowych, w szczególności dla dzieci, młodzieży i seniorów,

zwłaszcza osób ubogich i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Diagnozowane potrzeby mieszkańców, w szczególności w formie ankiet i spotkań bezpośrednich uwidoczniły istotną zmianę, jaka zaszła w ostatnich latach na obszarze LSR, także jako efekt realizacji kompleksowych programów rewitalizacji, że gorsza sytuacja mieszkańców wsi i małych miast zależy zarówno od stanu infrastruktury, ale przede wszystkim od dostępności do podstawowych usług, od możliwości rozwoju przedsiębiorczości i miejsc pracy na lokalnym rynku, możliwości rozwoju osobistego i społecznego.

Na całym obszarze znacząco poprawił się także dostęp do **miejsc spotkań oraz rekreacji i wypoczynku**, a więc wzrosła ilość i jakość świetlic wiejskich, placów zabaw, siłowni zewnętrznych, boisk sportowych, altanek, zagospodarowanych centrów wsi. W sumie na terenie 4 gmin wiejskich jest 56 świetlic wiejskich na 64 istniejące sołectwa. Ilość świetlic jest zatem wystarczająca, jedynie ich stan jest zróżnicowany, część z nich wymaga remontu, uzupełnienia wyposażenia lub wymiany instalacji grzewczych na bardziej ekologiczne i oszczędne. Znacząca część świetlic spełnia wymagania w zakresie dostępności architektonicznej - 46 nie posiada barier i jest dostępna dla osób z niepełnosprawnością ruchową.

Na terenie Miasta Chełmża funkcje ogólnodostępnego miejsca spotkań pełni Środowiskowe Centrum Aktywności na obszarze zrewitalizowanym. Ponadto na terenie LGD znajdują się liczne obiekty ogólnodostępnej infrastruktury sportowo – rekreacyjnej:

Tabela nr 4. Obiekty ogólnodostępnej infrastruktury sportowo – rekreacyjnej

Gmina	Boiska	Place zabaw	Siłownie zewnętrzne	Inne elementy infrastruktury
Chełmża	37	27	23	Altanki – 18, Wiaty – 8, Otwarta strefa aktywności – 3 Miasteczko rowerowe – 2
Łubianka	9	14	8	Kort tenisowy – 1, Amfiteatr – 1
Łysomice	15	19	15	Wiaty na ognisko / grillowe – 13
Papowo Biskupie	7	12	11	Kort tenisowy -1 Wiaty na ognisko- 1, Miasteczko komunikacyjne - 1, OSA -1
Miasto Chełmża	10	4	5	Mała infrastruktura turystyczno – rekreacyjna: altana z miejscem na ognisko: 3, Amfiteatr: 1, Skate park: 1, Pomost rekreacyjny wraz z sceną pływającą: 1, Pomost spacerowy: 1, Pływalnia Kryta: 1, Hala Sportowo- Widowiskowa: 1, Sale gimnastyczne/ sportowe - boiska przyszkolne: 2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin, stan na koniec 2022r.

Wyzwaniem dla lokalnych samorządów i społeczności jest odpowiednie wykorzystanie istniejącej infrastruktury oraz jej utrzymanie w dobrym stanie, w szczególności w kontekście znaczących kosztów utrzymania (ciepła, energii i wody).

W związku z tym konieczne jest **zastosowanie innowacyjnych rozwiązań proekologicznych, które zdecydowanie zmniejszą koszty utrzymania tych obiektów, a jednocześnie poprawią ich dostępność dla mieszkańców przez większą część roku (np. świetlice wiejskie, sale spotkań). Ważne w tym kontekście są zagadnienia planowanej w LSR innowacyjnej błękitno-zielonej infrastruktury, która jednocześnie będzie przeciwdziałać zmianom klimatu i ochronie środowiska. W oparciu o infrastrukturę wsparcie LSR będzie odpowiadać na potrzeby stworzenia oferty spędzania czasu wolnego, rekreacji, promowania zdrowego i aktywnego stylu życia z wykorzystaniem lokalnej infrastruktury, jak najbliższej miejsca zamieszkania co zwiększy dostępność także komunikacyjną.**

b) Charakterystyka gospodarki i przedsiębiorczości (w tym przedsiębiorczości społecznej), branż z potencjałem rozwojowym (informacja o branżach gospodarki mających kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru)

Na obszarze Lokalnej Grupy Działania Ziemia Gotyku w 2020 r. funkcjonowały 4 194 podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON (stanowiło to 2,0 % wszystkich podmiotów działających w województwie kujawsko-pomorskim). W przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców dawało to wartość 90,8 podmiotów.

W latach 2016-2020 wskaźnik odnotował stosunkowo duży wzrost wartości (o 14,0 pkt. proc.) co stanowiło korzystną zmianę w stosunku do średniej wojewódzkiej (o 4,8 pkt. proc.) i od średniej krajowej (o 3,5 pkt. proc.).

Tabela nr 5 . Liczba podmiotów gospodarki narodowej ogółem w latach 2016-2020

Gmina	2016	2017	2018	2019	2020
Miasto Chełmża	1156	1159	1176	1183	1221
Chełmża	618	605	641	681	706
Łubianka	579	585	643	698	749
Łysomice	1074	1099	1157	1210	1278
Papowo Biskupie	208	214	222	231	240
RAZEM	3635	3662	3839	4003	4194
Kujawsko-pomorskie	194099	195717	197657	203548	209750

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

W 2016 r. na obszarze LGD Ziemia Gotyku zarejestrowanych podmiotów gospodarczych było 3635. W 2020 roku liczba ta wzrosła do 4194. Najwięcej podmiotów znajduje się w gminie Łysomice oraz w mieście Chełmża, a najmniej w typowo rolniczej gminie Papowo Biskupie. Wzrost liczby podmiotów gospodarczych zauważalny jest zwłaszcza w gminach Łysomice i Łubianka, gdzie od 2016 do 2020 zostało utworzonych odpowiednio 204 oraz 170 nowych firm. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w 2020 r. wynosiła 3 318. W przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym zamieszkujących ten teren wartość wynosiła 11,6, a więc była niższa zarówno od średniej wojewódzkiej (12,5), jak i od średniej krajowej (14,6). Wskaźnik ten cechował się stosunkowo dużą zmianą wartości – w okresie 2016-2020 nastąpił jego wzrost o 20,5% (dla porównania w województwie wzrost o 15,1%, a w kraju o 17,0%). Na obszarze Lokalnej Grupy Działania Ziemia Gotyku w 2020 roku liczba nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON wynosiła 365 (stanowiło to 2,3% wszystkich nowo zarejestrowanych podmiotów w województwie kujawsko-pomorskim), przy czym 335 z nich (91,8% ogółu) to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. W przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców obszaru dawało to wartość 7,9 nowych podmiotów, a wskaźnik ten był nieco wyższy od średniego wskaźnika dla województwa (7,6), lecz niższy od średniej krajowej. Reasumując można zauważyć, że udział podmiotów gospodarki narodowej województwa w ogólnej liczbie podmiotów w kraju w roku 2020 wyniósł 5,0%. Niski udział podmiotów z kujawsko-pomorskiego w ich ogólnej liczbie w kraju świadczy o deficytach przedsiębiorczości województwa, w tym obszaru LSR. Wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej, utrzymanie miejsc pracy, wysokie podatki, niestabilność przepisów stanowią przeszkodę w rozwoju przedsiębiorczości, zarówno na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego, jak i całego kraju. Stąd **potrzeba dalszego wspierania lokalnych przedsiębiorców, zarówno tworzenia nowych firm, jak i wspierania firm istniejących poprzez dotację oraz wsparcie podmiotów otoczenia biznesu.** Powstanie Inkubatora Przedsiębiorczości w Chełmży stanowi duży **potencjał** obszaru i może pozytywnie wpłynąć w szczególności na rozwój przedsiębiorczości w gminach Miasta Chełmża, Chełmża i Papowo Biskupie, gdzie wskaźniki przedsiębiorczości są nadal niższe niż w gminach Łysomice i Łubianka, na które wyraźnie oddziałuje bliskie położenie miasta Torunia oraz znajdująca się na terenie Gminy Łysomice Specjalna Pomorska Strefa Ekonomiczna.

Branże charakterystyczne dla obszaru LGD

Branże w których najwięcej jest podmiotów gospodarczych to handel i budownictwo. Liczną grupę stanowią podmioty z branży przetwórstwa przemysłowego, naprawy i konserwacji komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego, dalej transport i gospodarka magazynowa, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna. Największa liczba podmiotów związana z obsługą rolnictwa jest w gminie Chełmża – 38 (dane na dzień 31.12.2020 r).

Tabela nr 6. Podmioty gospodarcze wpisane do REGON wg. PKD 2007

Sektora	Sektor publiczny					Sektor prywatny				
	2016	2017	2018	2019	2020	2016	2017	2018	2019	2020
A rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	0	0	0	0	0	128	124	115	120	122
B górnictwo i wydobywanie	0	0	0	0	0	4	5	3	3	3
C przetwórstwo przemysłowe	0	0	0	0	0	366	363	373	387	410

D wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	0	0	0	0	2	2	2	5	5
E dostawa wody, gospodarowanie ściekami oraz działalność związana z rekultywacją	3	2	2	2	2	16	15	14	15	15
F budownictwo	0	0	0	0	0	547	563	632	680	749
G handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych i motocykli	0	0	0	0	0	922	879	880	888	905
H transport i gospodarka magazynowa	0	0	0	0	0	249	258	257	256	254
I działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	0	0	0	0	0	70	79	75	77	85
J informacja i komunikacja	0	0	0	0	0	53	60	65	68	75
K działalność finansowa i ubezpieczeniowa	0	0	0	0	0	77	73	75	77	78
L działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	55	57	58	60	60	116	114	118	121	121
M działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	4	4	4	4	4	220	231	239	254	271
N działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	0	0	0	0	0	107	110	129	146	160
O administracja publiczna i obrona narodowa	11	11	11	11	11	24	24	24	24	24
P edukacja	52	44	44	44	41	61	68	71	70	72
Q opieka zdrowotna i pomoc społeczne	13	13	13	13	13	202	205	226	244	252
R działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	9	9	8	8	8	62	72	86	87	97
S i T w tym: naprawa i konserwacja komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego	0	0	0	0	0	240	253	285	309	320
U organizacje i zespoły eksterytorialne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
RAZEM	147	140	140	142	139	3466	3498	3669	3831	4018

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych

Dominuje sektor prywatny, a w nim osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, których jest 3318 na 4018 podmiotów ogółem. Z kolei w sektorze publicznym w 2020 r. zarejestrowanych było 139 podmiotów. Na obszarze LGD funkcjonuje tylko jedna spółdzielnia socjalna CUMA w Chełmży, chociaż w okresie 2016-2020 były trzy, ale dwie z nich nie utrzymały się na rynku i musiały zakończyć działalność. Spółdzielnia socjalna jest specyficzną formą spółdzielni pracy i są szansą na poprawę bytu osób wykluczonych społecznie, niepełnosprawnych, bezrobotnych, którzy mimo chęci do pracy nie znaleźli zatrudnienia. Istniejąca spółdzielnia działa w branży rozrywki i kultury, jest to klub artystyczny organizujący koncerty i inne wydarzenia kulturalne.

Z przeprowadzonych spotkań, konsultacji i badań wynika, że największe znaczenie dla rozwoju obszaru mają branże gospodarki związane z szeroko rozumianym świadczeniem usług na rzecz lokalnej społeczności, w szczególności w obszarach opieki zdrowotnej, rehabilitacji, usług opiekuńczych i transportowych, co związane jest ze zjawiskiem tzw. starzejącego się społeczeństwa, czyli coraz większą liczbą osób w wieku 60+ które wymagają wsparcia. W zakresie potrzeb lokalnej społeczności istotne znaczenie ma też ograniczony dostęp do usług spędzania czasu wolnego, zarówno dzieci, młodzieży, dorosłych i osób starszych, w szczególności zamieszkujących miejscowości oddalone od siedziby władz gminnych oraz instytucji kultury oraz osoby niemobilne i niezamożne. Istnieje potrzeba rozwoju usług edukacyjnych, wspierających mieszkańców w dostępie do m.in. zajęć pozalekcyjnych, dostępu do internetu oraz podnoszenia kompetencji cyfrowych, kwalifikacji zawodowych itp. Ponadto ważnymi branżami gospodarki na obszarze LSR są usługi w zakresie turystyki (gastronomiczne, noclegowe, rozrywkowe) oraz rekreacyjne (np. wynajem sprzętu typu kajaki, rowery, organizowanie zajęć rekreacyjnych, sportowych). Obszar turystyki stwarza też potencjał do rozwiązań innowacyjnych, które będą wyróżniać obszar i przyciągać turystów. W czasie konsultacji mocno wybrzmiały także potrzeby rozwojowe w obszarze usług w zakresie energii odnawialnej, gospodarki obiegu zamkniętego, innowacji w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, co wynika z kryzysu energetycznego oraz klimatycznego i coraz większej świadomości społeczeństwa, że trzeba poszukiwać i wdrażać ekologiczne i ekonomiczne rozwiązania w tym obszarze. W ramach LSR będzie udzielane wsparcie na podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej w kluczowych branżach, w szczególności w zakresie innowacyjnych rozwiązań na poziomie lokalnym.

c) Rynek pracy

Obszar objęty LSR charakteryzuje się dość wysokim poziomem bezrobocia na tle województwa kujawsko-pomorskiego i kraju. Analizując dane na koniec 2020 roku można zauważyć, że stopa bezrobocia w powiecie toruńskim – 10,5% i powiecie chełmińskim – 13,2% jest wyższa niż średnia stopa bezrobocia dla województwa, która wyniosła w tym czasie 9,0 %, a w Polsce 6,3 %. Biorąc pod uwagę tylko powiaty ziemskie, sytuacja w powiatach toruńskim i chełmińskim wypadła umiarkowanie.

Tabela nr 7. Bezrobotni zarejestrowani wg płci (liczba osób) wg stanu na 31.12.2020

Liczba osób	Miasto Chełmża	Gmina Chełmża	Gmina Łubianka	Gmina Łysomice	Gmina Papowo Biskupie	RAZEM
Ogółem	789	364	193	273	274	1893
Mężczyźni	315	142	75	95	109	736
Kobiety	474	222	118	178	165	1157

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2020

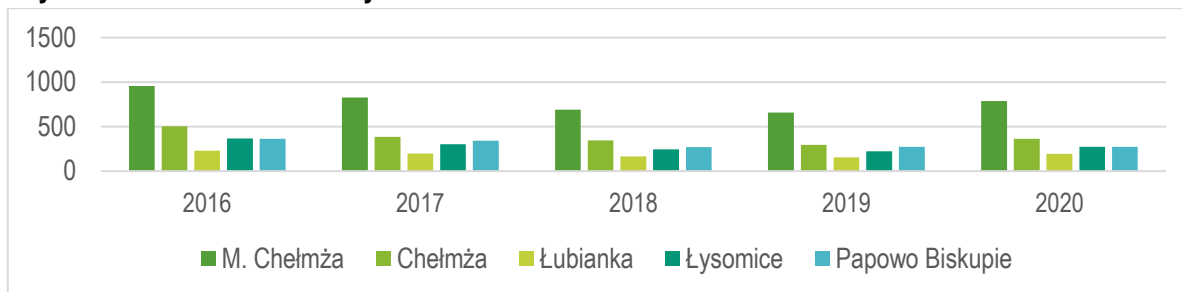
Tabela nr 8. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci (%) na obszarze LSR w 2020 roku

Odsetek	Miasto Chełmża	Gmina Chełmża	Gmina Łubianka	Gmina Łysomice	Gmina Papowo Biskupie	Średnio dla obszaru LSR
Ogółem	9,0	6,1	4,1	4,3	10,3	6,76
Mężczyźni	6,8	4,4	3,0	2,8	7,5	4,90
Kobiety	11,4	8,1	5,4	5,9	13,5	8,86

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2020

Na dzień 31 grudnia 2020 roku na obszarze LGD było zarejestrowanych 1 893 bezrobotnych. W grupie tej przeważa **liczba kobiet, które stanowiły prawie 62,0% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych**. Wynika to głównie z prac domowych przez nie wykonywanych, które nie są rejestrowane jako zatrudnienie, również po urodzeniu dziecka kobietom trudniej powrócić na rynek pracy. Większe bezrobocie wśród kobiet jest spowodowane, także stereotypami, gdzie uznaje się tradycyjny model rodziny – mężczyzna pracuje i utrzymuje rodzinę, a kobieta wychowuje dzieci. Takie myślenie powoduje nierówności w życiu zawodowym.

Wykres nr 1. Liczba bezrobotnych w latach 2016 - 2020 na obszarze LGD

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2020

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie LSR od 2016 do 2020 roku zmalała o 34,0 pkt. proc. Przyczynami zmniejszenia się liczby bezrobotnych było ożywienie gospodarcze, wzrost zgłaszanych wolnych miejsc pracy przez pracodawców, wzrost samozatrudnienia. W 2020 roku nastąpił zauważalny wzrost poziomu bezrobocia, spowodowany w dużej mierze pandemią koronawirusa.

Na dzień 31.12.2020 roku na obszarze objętym LSR w trudnej sytuacji życiowej na rynku pracy jest 3 897 osób, w tym osoby do 25 roku życia - 7,0%, powyżej 50 roku życia – 11,0%, długotrwale bezrobotni – 25,0%, bez kwalifikacji zawodowych -17,0%, bez doświadczenia zawodowego – 9,0%, bez wykształcenia średniego – 32,0%, niepełnosprawni – 2,0% .

Tabela nr 9. Liczba osób bezrobotnych wg wykształcenia

Gmina	WYKSZTAŁCENIE				
	wyższe	policealne i średnie zawodowe	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i poniżej
Miasto Chełmża	48	123	88	253	277
Chełmża	25	49	36	109	145
Łubianka	19	57	23	51	43
Łysomice	44	56	33	56	84
Papowo Biskupie	10	40	14	78	132
RAZEM	146	325	194	547	681

Źródło: Wojewódzki Urząd Pracy, 31.12.2020

Na obszarze LSR przeważają osoby bezrobotne z wykształceniem gimnazjalnym i niższym oraz zasadniczym zawodowym. Najmniejszą grupę stanowią osoby w wykształceniu wyższym. Podobnie jest w województwie kujawsko-pomorskim, gdzie największy udział bezrobotnych stanowią osoby z najniższym wykształceniem – 31,9% osoby posiadające wykształcenie gimnazjalne i niższe - 27,5% osoby z wykształceniem zasadniczym.

W odpowiedzi na problemy ze znalezieniem pracy na lokalnym rynku pracy w szczególności przez kobiety, osoby młode oraz osoby o niskich kwalifikacjach konieczne jest podejmowanie przez LGD działań w zakresie aktywizacji społecznej i zawodowej, a także rozwijanie edukacji pozaformalnej, która umożliwi szybkie reagowanie na lokalne potrzeby mieszkańców pozostających poza rynkiem pracy. Często problemem jest godzenie życia zawodowego z życiem rodzinnym, w szczególności dla kobiet powracających na rynek pracy po urodzeniu dziecka.

W związku z tym istnieje potrzeba wsparcia zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu. Doświadczenie LGD i jej partnerów w realizacji projektów z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej stanowi istotny potencjał w tym obszarze.

d) obszar edukacji formalnej oraz pozaformalnej związanej z umiejętnościami i kompetencjami dorosłych (nie tylko zawodowymi)

Z opisanym powyżej rynkiem pracy wiążą się zagadnienia związane z edukacją i opieką dla dzieci. Ograniczony dostęp do żłobków, do przedszkoli oraz do szkół ponadpodstawowych rodzi dalsze problemy na rynku pracy.

Opieka żłobkowa

Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej¹, na terenie LGD Ziemia Gotyku, opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 organizowana była zarówno w formie żłobków, klubów dziecięcych, jak i dziennych opiekunów, których celem była pomoc rodzicom w godzeniu pracy zawodowej z obowiązkami rodzinnymi. Usługę opiekuńczą świadczył 1 żłobek i 2 kluby dziecięce, dla których organem prowadzącym były podmioty prywatne oraz 2 dziennych opiekunów, dla których organem prowadzącym była gmina. Opieka dostępna była jedynie na obszarze miasta Chełmży (1 żłobek, 1 klub dziecięcy), gminy wiejskiej Chełmża (2 dziennych opiekunów) oraz w gminie Łubianka (1 klub dziecięcy). Na terenie 2 z 5 gmin tworzących obszar LSR opieka instytucjonalna nad dziećmi do lat 3 nie była w ogóle sprawowana. W żłobku dostępnych było 28 miejsc, w klubach dziecięcych 36 (Chełmża - 20, Zamek Bierzgłowski - 16). Dzienni opiekunowie natomiast mieli możliwość sprawowania opieki łącznie nad 10 dziećmi. Wszystkie dostępne formy opieki cieszyły się stosunkowo dużym zainteresowaniem (w zakresie od 70,0 -100,0%), mimo że część z nich cechowała się stosunkowo wysokimi kosztami związanymi z pobytem dziecka. Potwierdza to nie tylko zainteresowanie korzystaniem z oferty placówek zajmujących się opieką nad dziećmi do lat 3, ale i konieczność dalszej realizacji potrzeb w tym zakresie. Obecny poziom opieki nie jest jeszcze na satysfakcjonującym poziomie. Wobec tego wszelkie podejmowane działania lokalnych samorządów powinny koncentrować się na wsparciu rozwoju opieki nie tylko w obszarach o niskim odsetku dzieci np. poprzez tworzenie nowych miejsc opieki nad dziećmi do lat 3, czy organizacji opieki świadczonej przez dziennych opiekunów, ale i na dalszym rozwijaniu opieki w placówkach już istniejących (np. zwiększenie liczby dostępnych miejsc). Według danych GUS, w 2020 r. odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach i klubach dziecięcych na terenie LGD wynosił 3,1% i był ponad 3-krotnie niższy od wartości wskazywanej dla województwa (11,0%) i ponad 4-krotnie niższy od wartości dla kraju (12,8%). **Wyniki badań ankietowych i konsultacji społecznych wskazują, że na terenie LGD istnieją potrzeby w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3. Ograniczona dostępność do usług opieki dla dzieci do lat 3 z pewnością rzutuje na wysoki poziom bezrobocia wśród kobiet, którym trudno łączyć obowiązki z zawodowe z opieką nad dziećmi.**

Wychowanie przedszkolne

Jak wskazują dane pozyskane z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych² wychowanie przedszkolne na terenie LGD realizowane jest w 37 placówkach obejmujących 8 przedszkoli, 6 punktów wychowania przedszkolnego oraz 24 oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych³. Według danych GUS w 2020 r. łącznie na terenie LGD z wychowania przedszkolnego korzystało 516 dzieci w wieku 6 lat, które objęte są obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym oraz 1 022 dzieci w wieku 3-5 lat. Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił 60,4% (w województwie 80,1%; 25. pozycja wśród wszystkich LGD). Choć od 2016 r. w zakresie analizowanego wskaźnika zaszły korzystne zmiany – wzrost o 12,9 pkt. proc. (w województwie o 7,3 pkt. proc.), to nadal jego wartość utrzymuje się na znacznie niższym poziomie niż przeciętnie w regionie.

Tabela nr 10. Odsetek (%) dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym na obszarze LSR

Gmina	dzieci w wieku 3 - 4 lat	dzieci w wieku 3 - 5 lat	dzieci w wieku 3 - 6 lat	dzieci w wieku 4 - 6 lat	dzieci w wieku 6 lat
Papowo Biskupie	36,1	39,4	51,8	59,5	90,2

¹ Rejestr żłobków i klubów dziecięcych <https://empatia.mpips.gov.pl/dla-swadczeniobiorcow/rodzina/d3/rejestr-zlobkow-i-klubow;>
<https://empatia.mpips.gov.pl/dla-swadczeniobiorcow/rodzina/d3/wykaz-dziennych-opiekunow>

² Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych <https://rspo.gov.pl>, dostęp z dnia 09.01.2023 r.

³ W przypadku oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych pamiętać należy, że w Rejestrze Szkół i Placówek Oświatowych nie ma informacji wskazujących czy oddział przedszkolny obejmuje jedynie grupy dzieci w wieku 6 lat (tzw. „zerówkę”) czy także grupy dla dzieci w wieku 3-5 lat.

Miasto Chełmża	52,7	64,5	75,8	88,1	113,7
Chełmża	31,8	40,3	45,3	54,6	60,4
Łubianka	34,1	41,0	48,4	53,7	70,5
Łysomice	62,4	65,6	68,3	69,4	75,2

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych, 31.12.2020

Powyższe dane wskazują, że na terenie 3 gmin (gmina wiejska Chełmża, Łubianka, Papowo Biskupie) istnieją potrzeby w zakresie wychowania przedszkolnego dotyczące realizacji obiektów oraz zwiększenia liczby miejsc w istniejących placówkach. W mieście Chełmża dane obejmują także dzieci z obszaru gminy wiejskiej Chełmża.

Szkoły podstawowe

Jak wskazują dane pozyskane z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych⁴ na koniec 2020 roku na terenie LGD funkcjonowało 19 szkół podstawowych (w tym 1 szkoła specjalna zlokalizowana w Chełmży) – wszystkie o charakterze publicznym. Szkoły podstawowe na obszarze LGD rozmieszczone są stosunkowo równomiernie – od 3 do 5 placówek w gminie (najwięcej w gminie Łubianka). Według danych GUS w 2020 r. łącznie w szkołach podstawowych dla dzieci i młodzieży funkcjonujących na terenie LGD uczyło się 3 675 uczniów (w tym 52 w szkole specjalnej). Obszar LSR charakteryzuje się stosunkowo niską jakością kształcenia wyrażoną wynikami egzaminów kończących szkołę podstawową. Według danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w ostatnich 3 latach wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego kształtowały się tu na poziomie niższym niż średnia wojewódzka, a w przypadku języka polskiego i matematyki niższym lub nieznacznie przekraczającym średnią wojewódzka. Jednocześnie wyniki te były niższe niż przeciętnie w kraju. Ważnym problemem jest także dostępność placówek szkolnych, znaczna część z nich nie spełnia warunków dostępności dla osób z niepełnosprawnościami i o szczególnych potrzebach (analiza w oparciu o dane pozyskane z gmin w zakresie zapewnienia dostępności).

Szkoły ponadpodstawowe

Na terenie LGD funkcjonują 4 szkoły ponadpodstawowe dla młodzieży - liceum ogólnokształcące, technikum i 2 szkoły branżowe I stopnia (w tym 1 specjalna). Są to szkoły publiczne zlokalizowane w Chełmży. Łącznie w szkołach ponadpodstawowych działających na terenie LGD uczy się 433 uczniów (w tym 24 w szkołach specjalnych). Największą grupę, podobnie jak w przypadku całego regionu, stanowią uczniowie techników – ich odsetek wynosi prawie 43%. Należy pamiętać, iż realizacja tego poziomu kształcenia stanowi zadanie własne powiatu (tymczasem obszar LGD obejmuje gminy znajdujące się na terenie powiatów toruńskiego i chełmińskiego).

Edukacja dorosłych

Na terenie LGD funkcjonuje liceum ogólnokształcące oraz szkoła policealna dla dorosłych. Ponadto działa Niepubliczne Centrum Kształcenia Zawodowego – CENTRUM SZKOLEŃ JUMI. Na terenie LSR uruchomione zostały Warsztaty Terapii Zajęciowej w Sławkowie z 5 pracownikami tematycznymi dla 25 uczestników. Warsztat jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Ponadto działają 2 Filie Uniwersytetu Trzeciego Wieku Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy w miejscowości Łysomice i Chełmża z łączną liczbą 98 uczestników w 2020 r. Są to placówki dydaktyczne dla osób w wieku poprodukcyjnym, mające na celu aktywizację osób starszych i popularyzację edukacji całościowej.

Edukacja pozaformalna

Edukacja pozaformalna to programy szkoleniowe świadczone przez instytucje społeczne, takie jak: biblioteki, szkoły językowe, ośrodki kultury i inne organizujące aktywne formy spędzania wolnego czasu. Kształcenie pozaformalne prowadzi zazwyczaj do zdobywania i poszerzania umiejętności w różnych dziedzinach życia zawodowego, społecznego jak również kulturalnego. Na terenie Gminy Chełmża w tym obszarze działa Centrum Inicjatyw Kulturalnych Gminy Chełmża oraz Biblioteka Samorządowa w Zelgnie wraz z 3 filiami w Głuchowie, Grzywnie i Skapem, w których są organizowane dla mieszkańców zajęcia m.in. muzyczne (Zespół Polskie Kwiaty), rękodzielnicze, czytelnicze oraz sportowe. Na terenie Miasta Chełmża działa Powiatowa i Miejska

⁴ Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych <https://rspo.gov.pl>, dostęp z dnia 09.01.2023 r.

Biblioteka Publiczna, a w jej strukturach Chełmżyński Ośrodek Kultury, które oferują zajęcia plastyczne dla dzieci i młodzieży oraz seniorów, a także lekcje biblioteczne i lekcje historyczne dla szkół i przedszkoli z Chełmży.

Ponadto lokale biblioteki są udostępniane do prowadzenia zajęć muzycznych (Powiatowa i Miejska Orkiestra Dęta w Chełmży) oraz zajęć z robotyki i szachowych obsługiwanych przez prywatne podmioty. Z kolei zasoby lokalowe Inkubatora Przedsiębiorczości w Chełmży są wykorzystywane do prowadzenia cyklicznych lekcji przedsiębiorczości dla uczniów szkół podstawowych oraz zajęć pozalekcyjnych w formie korepetycji z przedmiotów egzaminacyjnych. Edukację pozaformalną na terenie Gminy Łysomice prowadzi Gminna Biblioteka Publiczna w Łysomicach z filiami w Gostkowie, Kamionkach Dużych, Lulkowie, Ostaszewie, Turznie i Zakrzewku. Bibliotekarki prowadzą cykliczne zajęcia plastyczne i integracyjne dla dzieci i młodzieży np. kulinarne, literackie, spotkania biblioteczne dla przedszkoli i szkół, zajęcia artystyczne dla seniorów.

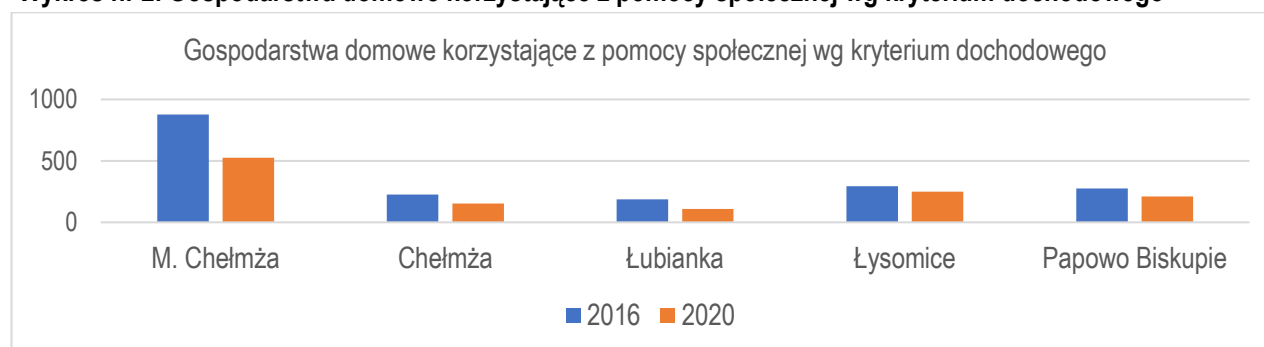
W Gminie Łubianka działalność prowadzi Biblioteka - Centrum Kultury, która organizuje zajęcia m.in. muzyczne (Zespół muzyczny Łubianioki), zajęcia dla seniorów, dla dzieci i młodzieży zajęcia rozwijające umiejętności muzyczne i plastyczne. Biblioteka jest dostępna dla osób z niepełnosprawnościami, zapewnia dowód książek, audiobooki i czytaki. Na terenie gminy prężnie działa także podmiot ekonomii społecznej – Fundacja Akademia Rozwoju, która oferuje zajęcia odpłatne w zakresie technik pamięci, matematyki i angielskiego. Fundacja prowadziła także zajęcia w ramach tzw. klubów młodzieżowych w ramach grantów EFS w okresie 2016-2023. Także w Gminie Papowo Biskupie za działalność w zakresie edukacji pozaformalnej odpowiadają dwie instytucje kultury – Biblioteka Publiczna oraz Gminny Ośrodek Kultury organizując cykliczne zajęcia m.in. zajęcia wokalne dla dzieci i młodzieży oraz dla seniorów - Zespół MALWA, zajęcia plastyczne oraz rękodzieła artystycznego dla różnych grup wiekowych, grupę teatralną „Teatr PIEGUSEK”. Oba obiekty nie posiadają barier architektonicznych. Edukacja pozaformalna jest prowadzona w sposób doraźny i w ograniczonym zakresie do potrzeb i oczekiwań mieszkańców, głównie ze względu na brak środków finansowych oraz ograniczeń kadrowych. Istnieje silna potrzeba, wyartykułowana w procesie partycypacyjnego tworzenia strategii, dostępu dla mieszkańców do wysokiej jakości usług w zakresie edukacji pozaformalnej zarówno dla dzieci i młodzieży, dorosłych i seniorów.

Doświadczenie LGD i lokalnych podmiotów w realizacji projektów z zakresu edukacji pozaformalnej, a także spore zaplecze lokalowe i kadrowe stanowi istotny potencjał w tym obszarze rozwijania edukacji nieformalnej w formie klubów młodzieżowych, klubów seniora, klubów rodzica, Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji oraz innych form podnoszących wiedzę i zwiększających szanse osób zamieszkujących obszary wiejskie na wyrównywanie szans edukacyjnych oraz szans na rynku pracy, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji osób w niekorzystnej sytuacji, w tym kobiet i osób z niepełnosprawnościami. Ważne, aby usługi te świadczone były w środowisku lokalnym, jak najbliżej miejsca zamieszkania, aby były dostępne dla mieszkańców o różnych potrzebach funkcjonalnych oraz dla osób starszych i osób z niepełnosprawnościami. Wsparcie LSR będzie się koncentrować na równomiernym zwiększeniu dostępu do usług dla mieszkańców jak najbliżej ich miejsca zamieszkania.

e) **Problemy społeczne, ze szczególnym uwzględnieniem problemów ubóstwa i wykluczenia społecznego oraz skali skutków tych zjawisk**

Na terenie LGD funkcjonują cztery gminne i jeden miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, które mają za zadanie zapobiegać problemom bezrobocia, ubóstwa, patologii. Choć w okresie 2016-2020 liczba osób korzystających ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej wyraźnie się zmniejszyła na skutek ogólnopolskich programów socjalnych, to nadal wsparcia potrzebują zarówno osoby długotrwale bezrobotne, jak również osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami, przewlekle chore, a także rodziny wielodzietne.

Wykres nr 2. Gospodarstwa domowe korzystające z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, stan na 31.12.2020

Zgodnie z danymi GUS w 2020 r. na obszarze LGD ze świadczeń środowiskowej pomocy społecznej korzystało 1 249 gospodarstw domowych, co łącznie obejmowało około 3,2 tys. osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (2,6% wszystkich osób korzystających w województwie). W tej grupie 58% stanowiły osoby znajdujące się poniżej kryterium dochodowego. W stosunku do 2016 roku zauważalny jest spadek liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej, w szczególności w mieście Chełmża jest on znaczący, od 2016 liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej zmalała o 40%. Według danych ROPS w Toruniu liczba osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej na obszarze LGD wynosiła w 2020 r. około 2,2 tys. Do najczęstszych powodów przyznawania świadczeń z pomocy społecznej na obszarze LGD w 2020 r. należały ubóstwo (1,9 tys. osób) oraz bezrobocie (1,8 tys. osób), następnie długotrwała lub ciężka choroba (1,0 tys. osób) i niepełnosprawność (0,9 tys. osób), a także bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (0,8 tys. osób). Najmniej osób korzystało ze świadczeń z powodu alkoholizmu (130 osób) i narkomanii (około 10 osób). Na obszarze LSR w 2020 r. objętych usługami opiekuńczymi było 100 osób i liczba osób objętych tego rodzaju usługami stale wzrasta (z wyjątkiem 2020 r. kiedy podobnie jak na obszarze większości LGD odnotowano spadek liczby osób objętych usługami opiekuńczymi prawdopodobnie w związku z pandemią COVID-19). Usługi opiekuńcze były zapewniane na obszarze 3 z 5 gmin wchodzących w skład LGD (w 2020 r. nie były dostępne w gminie wiejskiej Chełmża i gminie Łubianka). Gmina wiejska Chełmża i gmina Papowo Biskupie wskazały w badaniu ankietowym na występowanie problemów z zapewnieniem usług opiekuńczych wszystkim osobom potrzebującym.

W latach 2016-2020 na obszarze LSR rocznie około 750 osób po 16 roku życia i około 160 osób do 16 roku życia zostawało zaliczonych do osób niepełnosprawnych z prawomocnym orzeczeniem lub wyrokiem sądu przez Wojewódzki Zespół do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bydgoszczy. W przypadku osób dorosłych najczęstszą przyczyną niepełnosprawności stanowiło upośledzenie narządu ruchu (w całym badanym okresie 1/3 wszystkich przyczyn), natomiast w przypadku dzieci nie obserwuje się szczególnej dominacji żadnej z przyczyn.

Tabela 11. Liczba osób z niepełnosprawnością korzystających z pomocy społecznej

	Miasto Chełmża	Chełmża	Łubianka	Łysomice	Papowo Biskupie	RAZEM
Osoby niepełnosprawne	300	130	108	225	152	915

Źródło: Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej, 2020

W 2020 roku osób niepełnosprawnych, które pobierały świadczenia z pomocy społecznej było 915. Największym problemem osób z niepełnosprawnościami jest brak wykształcenia, niskie kwalifikacje zawodowe oraz brak pracy. Większość z nich postrzegana jest jako osoby nie w pełni wartościowe, cechujące się niską wydajnością. Wskazane jest, by na obszarze LSR powstawały warsztaty terapii zawodowej (WTZ) dla osób z niepełnosprawnościami oraz ośrodki rehabilitacji. Pierwszy WTZ powstał z inicjatywy Gminy Chełmża w 2022 roku w miejscowości Sławkowo. Ważną instytucją wspierającą osoby z niepełnosprawnością jest Środowiskowy Dom Samopomocy w Chełmży z 50 miejscami dla mieszkańców powiatu toruńskiego. Ośrodek ma za zadanie podnieść jakość życia uczestników, zapobiec izolacji społecznej, doprowadzić do jak najwyższego stopnia samodzielności i zaradności życiowej. Działają także 2 Domy Pomocy Społecznej w Pigży (69 miejsc dla osób psychicznie chorych) i Browinie (125 miejsc dla osób przewlekle somatycznie chorych). Wszystkie te instytucje są jednostkami organizacyjnymi powiatu toruńskiego.

Na rzecz osób z niepełnosprawnością działają także lokalne organizacje zrzeszające rodziny zajmujące się osobami z niepełnosprawnością – Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych Pomocna Dłoń z Chełmży oraz Stowarzyszenie Nasze Szczęście z Łubianki. Istnieje potrzeba kształtowania otoczenia przyjaznego osobom z niepełnosprawnością, eliminacja wielu barier architektonicznych w szczególności w budynkach użyteczności publicznej, które utrudniają udział w życiu społecznym i kulturalnym. Dodatkowo wiele osób z niepełnosprawnością z powodu braku transportu ma problemy z dotarciem w określone miejsce, na konkretne zajęcia. Gminy nie świadczą dowozu dla osób z niepełnosprawnościami na wydarzenia kulturalne, do lekarza itp. Dlatego też za **bardzo ważne uważa się podejmowanie działań mających na celu poprawę jakości życia i włączenie społeczne osób z niepełnosprawnościami**. W tym kontekście szczególnie dużym problemem jest ograniczona dostępność obiektów publicznych świadczących usługi społeczne w zakresie informacyjno-komunikacyjnym. Dominującym problemem lokalnym jest brak dostępności do tłumacza języka migowego oraz materiałów audiowizualnych.

Tabela 12. Liczba osób długotrwale bezrobotnych

	Miasto Chełmża	Chełmża	Łubianka	Łysomice	Papowo Biskupie	RAZEM
Osoby długotrwale bezrobotne	392	187	86	282	119	1066

Źródło: Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej, 31.12.2020

Osoby długotrwale bezrobotne, czyli osoby pozostające bez pracy przez okres co najmniej 12 miesięcy w ciągu ostatnich 24 miesięcy, w 2020 roku ich liczba wynosiła 1066 osób co stanowi 2,3% ludności całego obszaru LGD. Z kolei w powiecie toruńskim osób długotrwale bezrobotnych jest 1880, a w województwie kujawsko-pomorskim 40683.

Tabela 13. Liczba osób bezdomnych na obszarze LGD

	Miasto Chełmża	Gmina Chełmża	Gmina Łubianka	Gmina Łysomice	Gmina Papowo Biskupie
Osoby bezdomne	48	2	0	4	0

Źródło: Regionalny Ośrodek Pomocy Społecznej, 31.12.2020

W 2020 roku na terenie LSR było 54 bezdomnych. Zauważalny jest wzrost liczby osób bezdomnych na terenie miasta Chełmża, gdzie znajduje się schronisko Ośrodek Wsparcia „Caritas” Diecezji Toruńskiej w Chełmży. Coraz bardziej narastającym problemem społecznym na obszarze LSR jest wzrastająca liczba osób starszych w wieku poprodukcyjnym. Jest to proces bardzo dynamiczny, ponieważ w okresie 2017-2020 liczba osób w wieku poprodukcyjnym wzrosła z 16,7% do 18,1%.

Tabela 14. Tendencje w rozwoju demograficznym według klasyfikacji ekonomicznej w podziale na gminy w latach 2017-2020

Nazwa gminy	Wiek przedprodukcyjny				Wiek produkcyjny				Wiek poprodukcyjny			
	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020	2017	2018	2019	2020
Miasto Chełmża	2670	2632	2642	2610	9217	9081	8930	8808	2758	2819	2877	2944
Chełmża	1951	1950	1931	1907	6137	6092	6047	6008	1732	1796	1848	1896
Łubianka	1573	1612	1630	1666	4451	4499	4593	4671	984	1022	1070	1101
Łysomice	2166	2182	2191	2219	6290	6334	6392	6419	1426	1503	1572	1649
Papowo Biskupie	889	879	864	857	2737	2736	2720	2666	750	745	759	777
RAZEM	9249	9255	9258	9259	28832	28742	28682	28572	7650	7885	8126	8367
RAZEM %	20,20	20,20	20,10	20,00	63,00	62,60	62,30	61,80	16,70	17,20	17,60	18,10

Źródło: Główny Urząd Statystyczny Bank Danych Lokalnych

Biorąc po uwagę dane dotyczące grup wiekowych tj. liczby osób w wieku 60 i więcej lat to na dzień 31.12.2020 roku łącznie na obszarze LSR było 9915 osób, co w stosunku do ludności ogółem stanowi 21,5%. Tak więc jest to liczna grupa docelowa, której potrzeby zostały mocno wyartykułowane w procesie konsultacji społecznych. Z wywiadów prowadzonych na obszarze LSR wynika, że głównymi problemami z jakimi zmagają się osoby starsze są: samotność, choroby, brak opieki ze strony rodziny, ubóstwo, niepełnosprawność oraz niedostosowanie społeczne. Osoby starsze są zróżnicowaną grupą w zależności od wieku, stanu zdrowia, sytuacji rodzinnej i ekonomicznej. Usługi dla osób starszych powinny odpowiadać ich zróżnicowanym potrzebom. Aktywni seniorzy, którzy potrzebują tylko realizacji tej przynależności i utrzymania aktywności i temu celowi służą coraz powszechniej działające na obszarze LSR kluby seniora oraz domy dziennego pobytu (dane aktualne na koniec 2022 roku): Gmina Chełmża – klub seniora w Pluskowęsach, Gmina Łysomice – kluby seniora w Turznie, Łysomicach, Świerczynkach, uniwersytet trzeciego wieku, Gmina Łubianka – Dzienny Dom Pobytu w Biskupicach (liczba dostępnych miejsc 52, wolnych 6 miejsc), Dzienny Dom Pobytu w Bierzgłowie (30 dostępnych miejsc, wszystkie zajęte), Klub seniora w Łubiance przy Bibliotece

Centrum Kultury w Łubiance, Miasto Chełmża – uniwersytet trzeciego wieku, parafialny klub seniora, klub w Środowiskowym Centrum Aktywności, Papowo Biskupie – klub seniora działający przy Gminnym Ośrodku Kultury w Papowie Biskupim. Innej formy wsparcia potrzebują seniorzy „niesamodzielnymi”, którzy potrzebują opieki i wsparcia m.in. transport, żywienia, opieka pielęgnarska i lekarska. Najczęściej są to osoby samotne lub w rodzinach dysfunkcyjnych z problemami. W tym obszarze coraz większe wyzwania czekają służby pomocy społecznej w gminach oraz wdrożenie szeroko pojętej dostępności infrastruktury społecznej i usług publicznych do potrzeb osób starszych. Jednym z kluczowych elementów zapewnienia dostępności do różnego rodzaju usług jest zamieszkiwanie w pobliżu miejsca ich realizacji. Zamieszkiwanie w niedalekiej odległości od miejsca oferowanej usługi znacznie ułatwia dostępność. Dlatego w LSR jest planowane utworzenie kilku klubów seniora w każdej gminie w oparciu o istniejącą infrastrukturę społeczną. Z informacji uzyskanych od jednostek samorządu terytorialnego wynika, że dostępność architektoniczna infrastruktury wymaga dalszych działań inwestycyjnych w zakresie likwidacji barier, ale największym wyzwaniem jest dostępność informacyjno-komunikacyjna usług publicznych i społecznych np. w zakresie tłumacza migowego w kontakcie osobistym lub poprzez nagranie treści zawartych na stronie internetowej w polskim języku migowym. Seniorzy stanowią ważną grupę działań w ramach LSR, w zakresie wspierania tworzenia i funkcjonowania klubów seniora oraz funkcjonowania uniwersytetów trzeciego wieku.

Szczególną uwagę należy poświęcić **sytuacji osób młodych poniżej 25 r.ż.** Jest to środowisko, do którego najtrudniej dotrzeć, ponieważ większość osób młodych po zakończeniu szkoły podstawowej podejmuje kształcenie poza obszarem LSR i mniej angażuje się w życie lokalnej społeczności. Sytuacja ludzi młodych do 25 r.ż. jest dość trudna. Z prowadzonych rozmów w szkołach z uczniami i nauczycielami wynika, że młodzi nie widzą dla siebie zbyt wielu perspektyw na rozwój zawodowy z powodu ograniczonej oferty edukacyjnej oraz zbyt mało rozwiniętego lokalnego rynku pracy. Stąd obserwowany jest odpływ ludzi młodych, choć formalnie są zameldowani na obszarze LSR, spora grupa mieszka i pracuje poza obszarem LSR, w dużych miastach lub za granicą. Problemem młodych jest także brak miejsc spotkań, w których mogliby się rozwijać i integrować ze swoimi rówieśnikami, a także małe zainteresowanie tradycyjnymi zawodami, które już są na wyginięciu np. szewc, kowal, piekarz, cukiernik, dekarz, ślusarz. Stąd w LSR konieczne jest wsparcie tej grupy wiekowej m.in. edukacyjne w LOWE, klubach młodzieżowych oraz działanie edukacyjne wspierające talenty, tradycyjne zawody, a także aktywizacja społeczna i integracja z lokalną społecznością, poznawania lokalnej kultury i wzmacnianie tożsamości lokalnej wśród osób młodych.

Inne zdiagnozowane problemy społeczne dotyczą coraz poważniejszego zjawiska zaburzeń neurologiczno-psychicznych u dzieci, często powiązane z uzależnieniem od smartfonów, gier i mediów społecznościowych, problemy z dostępem do psychiatrii dziecięcego, problemy psychiczne u dorosłych, utrudniony dostęp do szybkiej pomocy psychiatrycznej, brak mieszkalnictwa socjalnego, uzależnienia głównie od alkoholu. W związku z tym istnieje potrzeba wsparcia osób starszych w różnym wieku i z różnymi problemami, od aktywizacji po usługi opiekuńcze. Istnieją potrzeby zwiększenia dostępności usług społecznych, w szczególności są deficyty w obszarze wsparcia psychologicznego i terapeutycznego dla wszystkich grup wiekowych, wsparcie dzieci, młodzieży, rodzin, seniorów.

f) Działalność sektora społecznego, w tym integracja i rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Na obszarze LGD funkcjonuje wiele organizacji z sektora społecznego przyjmujących formę organizacji formalnych bądź nieformalnych. Bardzo istotną grupę stanowią Koła Gospodyń Wiejskich, które dzięki zmianom prawnym zyskały możliwość rejestracji w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, co daje im podmiotowość prawną, legalizację sprzedaży lokalnych produktów oraz możliwość pozyskiwania dotacji na swoje działania.

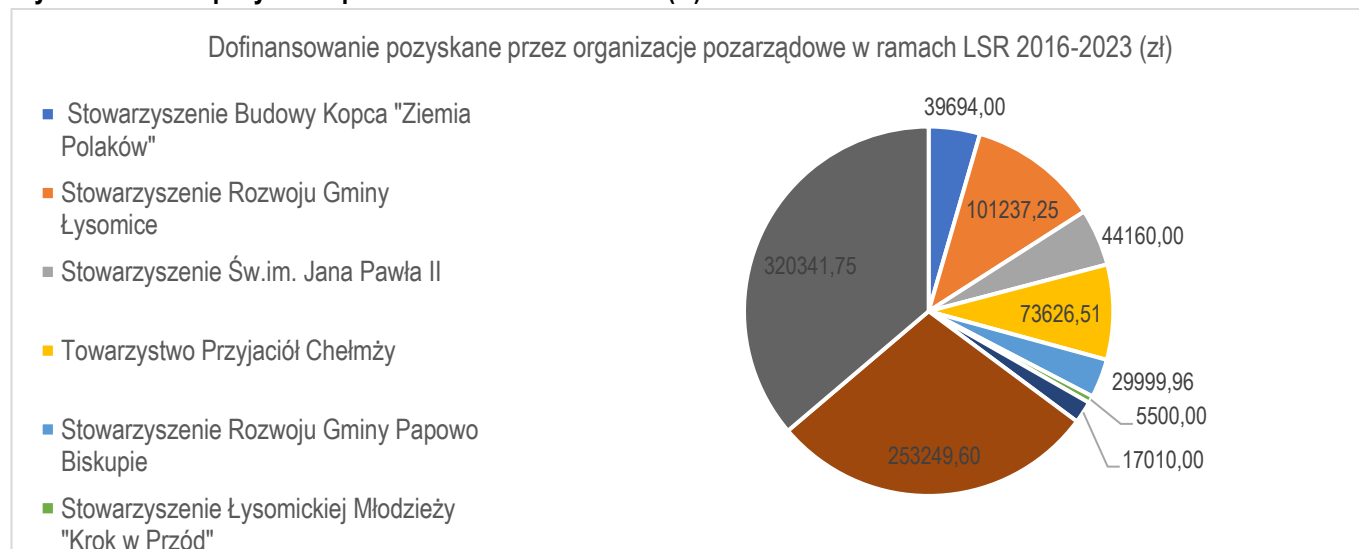
Tabela 15. Zestawienie podmiotów sektora społecznego obszaru LGD

Gmina	Stowarzyszenia i Fundacje	Kluby sportowe	Ochotnicze straże pożarne	Koła Gospodyń Wiejskich
Miasto Chełmża	17	17	1	-
Chełmża	9	8	9	25
Łubianka	19	8	7	12
Łysomice	22	4	5	12
Papowo Biskupie	1	3	3	1
RAZEM	68	40	25	50

Źródło: ngo.pl, Krajowy Rejestr Kół Gospodyń Wiejskich, dane własne pozyskane z UG.

Wśród zarejestrowanych w KRS podmiotów jest 68 stowarzyszeń i fundacji, 40 organizacji sportowych, 25 ochotniczych straży pożarnych, 50 kół gospodyń wiejskich. Najwięcej organizacji pozarządowych funkcjonuje na terenie gminy Łysomice, najmniej w gminie Papowo Biskupie. Niestety tylko kilka z tych organizacji miało odpowiedni potencjał organizacyjny i finansowy by sięgnąć po środki w ramach LSR w latach 2016-2023 mimo, że w szczególności projekty grantowe z EFS i PROW były dedykowane głównie do podmiotów III sektora. Nowymi podmiotami, które w ostatnich latach zyskały osobowość prawną są Koła Gospodyń Wiejskich zarejestrowane w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Są one coraz bardziej aktywne i mogą pozyskiwać środki na działania statutowe, w tym w ramach LSR.

Wykres 3. Środki pozyskane przez NGO z LSR 2016-2023 (zł)

Źródło: Opracowanie własne LGD, na podstawie danych z systemu OMIKRON BADANIA.

Mimo rosnącego zainteresowania życiem społecznym mieszkańców, nadal brakuje wsparcia finansowo-organizacyjnego dla organizacji społecznych. Wiele inicjatyw lokalnych mogących rozszerzyć ofertę kulturalną obszaru nie jest realizowanych ze względu na brak środków, ale i przede wszystkim brak wsparcia merytorycznego. Organizacje wskazywały jako ważną potrzebę wsparcie finansowe LGD oraz wsparcie szkoleniowe i doradcze. Odpowiedzią na te potrzeby będą innowacyjne programy edukacyjne lokalnych liderów oraz wspierane inicjatywy lokalne planowane w ramach LSR. Poza tym na obszarze funkcjonują Ośrodki kultury (Biblioteka-Centrum Kultury w Łubiance, Gminny Ośrodek Kultury w Papowie Biskupim, Centrum Inicjatyw Kulturalnych Gminy Chelmża, Chelmżyński Ośrodek Kultury w Chelmży) oraz biblioteki samorządowe i szkolne, kluby seniora. Aktywnie działają Koła Gospodyń Wiejskich, które biorą czynny udział na różnych uroczystościach, imprezach, festynach gminnych i lokalnych, wystawiając swoje wyroby. W ostatnich latach część świetlic wiejskich na obszarach gmin zostało wyremontowanych i w pełni wyposażonych, powstało wiele boisk sportowych, siłowni zewnętrznych, placów zabaw. Na obszarach samorządów gminnych organizowane są imprezy i festyny lokalne odpowiadające potrzebom mieszkańców. Na obszarze LGD działa kilka zespołów lokalnych: chór żeński „Alebarki” z Łubianki, „Malwa” z Papowa Biskupiego oraz zespół „Łubianioki” z Łubianki, „Polskie Kwiaty” i „Niezapominajki” z gminy Chelmża. Zespoły biorą udział w przeglądach i konkursach piosenek, swoimi występami uświetniają również imprezy okolicznościowe, tj. dożynki, festyny i imprezy okolicznościowe. Wykonują utwory ludowe, patriotyczne, biesiadne. Natomiast na terenie miasta Chelmża funkcjonuje kościelny chór mieszany „Św. Cecylia”. Ponadto prężnie działają Powiatowa i Miejska Orkiestra Dęta w Chelmży oraz Mażoretki Chelmżyńskiego Ośrodka Kultury.

g) Rolnictwo i rynek rolny

Korzystne warunki glebowe i klimatyczne sprawiają, że gospodarka rolna jest jedną z ważniejszych gałęzi obszaru, odznacza się wysoką efektywnością na poziomie produkcji i wysoką kulturą rolną. Obszar LGD charakteryzuje się dobrą jakością gleb, głównie są to gleby o klasach III a i b oraz IV a i b. Użytki rolne zajmują nieco ponad 36 tys. ha, co świadczy, że podstawową funkcją gmin jest produkcja rolna. Według danych ARiMR⁵ powierzchnia użytków rolnych na terenie działania LGD obejmowała w 2021 r.

⁵ Opracowano na podstawie danych pozyskanych z rejestru ARiMR - „Powierzchnia upraw w gminach”. Dane w rejestrze pochodzą z deklaracji zawartych we wnioskach o płatności obszarowe. <https://rejestrupraw.arimr.gov.pl/>, dostęp dnia 4.03.2022 r.

35,3 tys. ha. Jest to obszar o bardzo wysokim rolniczym wykorzystaniu gruntów – zdecydowanie wyższym niż przeciętnie w regionie. Wyróżnia się znacznym udziałem użytków rolnych w powierzchni całkowitej wynoszącym 75,2% (dla województwa 56,0%). Użytki rolne ogółem w 2020 r. zajmowały 36526,75 hektarów, gdzie dominują grunty orne – 94,2 %, łąki – 4,1%, pastwiska – 0,7%, pozostałe grunty – 2,9%, (w tym sady). Największą powierzchnię grunty orne zajmują w gminie Chełmża – 14214,64 ha, w gminie Łubianka wynoszą 6047,34 ha, gmina Łysomice – 7191,67 ha, gmina Papowo Biskupie – 6195,87 ha, najmniejszą powierzchnię stanowią grunty orne zlokalizowane a terenie miasta Chełmża – 770,6 ha.

Na obszarze LGD w 2020 roku działało łącznie **1 674 gospodarstw rolnych**, najwięcej znajduje się w gminie Chełmża oraz gminie Łubianka. Gospodarstwa do 1 ha stanowią 1,8% ogółu. Gospodarstwa rolne od 1 do 5 ha – 25,6%. Gospodarstwa powyżej 15 ha – 34,6%. Z kolei gospodarstwa w przedziale pomiędzy 5 a 15 ha to 37,4 %. Obszar LGD charakteryzuje się dużą ilością małych gospodarstw rolnych, gdzie produkcja rolna jest mało opłacalna. **W związku z tym wielu właścicieli gospodarstw tzw. niskotowarowych podejmuje zatrudnienie poza gospodarstwem, aby zapewnić sobie wystarczające dochody, dlatego w LSR zaplanowano wsparcie dla rolników z małych gospodarstw rolnych.** Dla porównania średnie gospodarstwo z obszaru LGD ma prawie 21,91 ha z kolei w województwie kujawsko – pomorskim średnie gospodarstwo wynosi 18,93 ha, a w Polsce 12,65 ha.

Tabela 16. Gospodarstwa rolne na terenie LGD

Rok	Miasto Chełmża	Chełmża	Łubianka	Łysomice	Papowo Biskupie	kujawsko-pomorskie
2020	34	641	420	385	194	59693

Źródło: GUS, Powszechny Spis Rolny 2020.

Gospodarstwa rolne specjalizują się w produkcji roślinnej, w której dominują zboża, rzepak, burak cukrowy, kukurydza, ziemniaki. W hodowlach zwierząt gospodarskich najczęściej spotykana jest hodowla bydła, trzody chlewnej oraz drób kurzy. Gospodarstw zajmujących się hodowlą zwierząt najwięcej jest na terenie gmin Łysomice i Łubianka. Na obszarze LGD działa 6 grup producenckich, głównie zajmujące się produkcją zbóż i roślin oleistych, z kolei w całym województwie kujawsko-pomorskim jest ich 54. Skupy płodów rolnych znajdują się wyłącznie w gminie Łubianka i Papowo Biskupie. Ponadto funkcjonują lokalne targowiska, gdzie rolnicy mogą bezpośrednio sprzedawać produkty np. w Chełmży, Łysomicach, Papowie Biskupim. Nie ma potencjału do rozwijania idei tzw. krótkich łańcuchów dostaw w rolnictwie, których podstawą jest współpraca i zbiorowe działanie małych gospodarstw rolnych. W procesie konsultacji i zbierania pomysłów nie zgłoszono takiego zapotrzebowania.

Liczba mieszkańców obszarów wiejskich z obszarów po PGR

Jak wskazują wyniki badań ankietowych na terenie 3 gmin (Łubianka, Łysomice i Papowo Biskupie) identyfikuje się obszary (miejscowości, części miejscowości), gdzie funkcjonowały PGR-y i ciągle notuje się niekorzystne zjawiska społeczne m.in. bezrobocie, ubóstwo, uzależnienie od pomocy społecznej. Szacunkowo obszary te zamieszkuje łącznie 3 317 osób. Część z tych miejscowości została objęta programami rewitalizacji w okresie 2014-2020 (Zegartowice, Storlus, Przeczno, Pigża, Zalesie, Ostaszewo, Łysomice) i dzięki temu została tam poprawiona infrastruktura służąca lepszej integracji społecznej i zostały zrealizowane projekty w zakresie aktywizacji społecznej i społeczno-zawodowej. Wpłynęło to częściowo na poprawę sytuacji mieszkańców tych miejscowości popegeerowskich. W dalszym ciągu aktywizacja społeczna i zawodowa jest tam potrzebna, dlatego mieszkańcy poszukujący pracy np. z obszarów po-PGR-owskich są zdiagnozowane w LSR jako osoby w niekorzystnej sytuacji.

h) Obszary atrakcyjne turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki

Na obszarze LGD jest **kilka atrakcji turystycznych**, które przyciągają turystów zarówno z pobliskiego miasta Torunia, jak i z całego województwa. Istotnym walorem turystycznym są **dwa jeziora: Chełmżyńskie na terenie miasta i gminy Chełmża oraz Kamionkowskie w gminie Łysomice**. Oba jeziora posiadają sezonową bazę turystyczną. Nad jeziorem Chełmżyńskim na terenie miasta dostępne są plaże, często odwiedzane przez turystów i okolicznych mieszkańców, działalność prowadzi ośrodek wypoczynkowy „Przystań Tumska”, gdzie można wypożyczyć sprzęt pływający. Na terenie miasta Chełmża działają kluby sportowe z sekcjami kajakarską, żeglarską i wioślarską. W Zalesiu na terenie gminy Chełmża również czynna jest plaża piaszczysta i trawiasta. Do dyspozycji są domki letniskowe i pole namiotowe, można również skorzystać z wypożyczalni sprzętu

wodnego. W sąsiedniej miejscowości Mirakowo położone jest gospodarstwo agroturystyczne „GROT” oraz hotel Imperium Beach Resort oferujący luksusowe samodzielne apartamenty. W miejscowości Strużal miejsca noclegowe oferuje N Glamping oraz domki letniskowe. W obrębie rynny jeziora Chełmżyńskiego nad jeziorem Grodzieńskim znajduje się Ośrodek Wypoczynkowy „GRODNO”, oferując pokoje gościnne, wypożyczenie sprzętu wodnego, organizację imprez w plenerze.

Natomiast jezioro Kamionkowskie położone jest w lesie i posiada I klasę czystości wód. Nad jeziorem znajduje się ośrodek wypoczynkowy z bogatą bazą gastronomiczno-handlową, pole namiotowe, domki letniskowe i hotel. Jezioro jest wykorzystywane na potrzeby rekreacji i wypoczynku weekendowego mieszkańców Torunia i gminy. Rozwojem infrastruktury i usług nad jeziorem są zainteresowani także zewnętrzni inwestorzy, co stwarza szansę na podniesienie atrakcyjności obszaru LSR.

Jezioro Chełmżyńskie

Jezioro Kamionkowskie

Na obszarze LSR poza wymienionymi ośrodkami wypoczynkowymi istnieją również gospodarstwa agroturystyczne i zagrody edukacyjne: „Lawendowe Wzgórze” w Wymysłowie, Agroturystyka Lulkowo, Agroturystyka „Zagroda Edukacyjna Gostkowo”, Wiejskie Gospodarstwo Edukacyjne BABALUDA w Parowie Fałęckiej oraz hotele: Hotel Imperium w Chełmży, Hotel Rubbens i Monet w Łysomicach, Hotel Kuźnia w Łysomicach, Hotel Pałac Romantyczny w Turznie.

Przez teren LSR poprowadzonych jest szereg szlaków turystycznych, pieszych i rowerowych. Szlaki zarządzane przez PTTK przebiegające przez obszar LSR to: **Zielony TORUŃ - Las Piwnicki - Piwnice - Różankowo - Świerczynki - Pigża - Zamek Bierzgłowski - Olek - Barbarka - Toruń Fort VII – TORUŃ** (szlak KP-4124-z długość 38,0 km); **Niebieski CHEŁMŻA - Jezioro Chełmżyńskie - Mirakowo - Grodno - Kamionki - Gronowo - Młyniec - Struga Młyńska - Elgiszewo – CIECHOCIN** (szlak KP-4069-n długość 40,0 km); **Żółty CHEŁMŻA - Bielczyńskie (jezioro) - Bielczyny - Kucborek - PAPOWO BISKUPIE** (szlak KP-4068-y długość 10,0 km) **Niebieski UNISŁAW - Raciniewo - Raciniewo (Ieśniczówka) - Siemoń - Słomowo - Bierzgłowo - ZAMEK BIERZGŁOWSKI** (szlak KP-4066-n długość 20,0 km).

Na obszarze LSR zostało wybudowanych wiele ścieżek rowerowych lub pieszo-rowerowych. Ta sieć ścieżek wciąż się rozbudowuje, wyjątek stanowi tu Gmina Papowo Biskupie oraz Miasto Chełmża, gdzie brakuje tych ścieżek, co niestety utrudnia poruszanie się po tych gminach zarówno mieszkańcom, jak i turystom. Istnieje silna potrzeba uzupełnienia tej sieci ścieżek oraz rozwoju małej infrastruktury wzdłuż ścieżek, oznakowania atrakcji turystycznych oraz rozwijania komercyjnej oferty turystycznej.

Tabela nr 17. Ścieżki rowerowe i pieszo-rowerowe na obszarze LSR

Gmina	Od miejscowości do miejscowości	Długość ścieżki	Dodatkowa infrastruktura wzdłuż ścieżki
Gmina Chełmża	Brąchnowo -Brąchnówko – Browina - Chełmża	2,7 km	Brak
Gmina Chełmża	Bielczyny- Gluchowo	2,63 km	Brak
Gmina Chełmża	Chełmża – Grzywna Domena	3,1 km	Brak
Gmina Chełmża	Browina – Grzywna Kuczwały - Sławkowo - Morczyny	9,1 km	Brak
Gmina Chełmża	Kończewice –Warszewice	0,8 km	Brak

Gmina Chełmża	Zalesie - Sławkowo	5,8 km	Brak
Gmina Chełmża	Nowa Chełmża – Pluskowęsy – Zalesie - Kielbasin	9,2 km	Brak
Gmina Chełmża	Pluskowęsy - Dźwierzno	5,67 km	Brak
Gmina Chełmża	Chełmża – Kończewice – Nawra - Wybcz	3,1 km 2,7 km	Brak
Łubianka	Świerczynki - Leszcz - Łubianka – Wybcz (były tor kolejowy)	11,7	Zadaszone wiaty z ławkami i stołami + stojaki rowerowe
Łubianka	Łubianka - Biskupice	2,48	Brak
Łubianka	Łubianka - Bierzgłowo	3,33	Brak
Łubianka	Leszcz	0,054	Brak
Łubianka	Leszcz - Pigża - Brąchnowo	3,61	Brak
Łubianka	Brąchnowo	0,4	Brak
Łubianka	Brąchnowo - Biskupice - Warszewice - rz. Fryba	5,72	Brak
Łubianka	Pigża - Łubianka - Wybcz	9,3	Brak
Łubianka	ul. Zamkowa Łubianka, ul. Jagiellońska Zamek Bierzgłowski	2,71	Brak
Łubianka	ul. Przedzamcze Zamek Bierzgłowski	1,062	Brak
Łubianka	Brąchnowo - Brąchnówko	1,168	Brak
Łubianka	Świerczynki - Pigża (ul. Graniczna)	1,128	Brak
Łysomice	Łysomice – Papowo Toruńskie dworzec PKP	6 km	Brak
Łysomice	Papowo Toruńskie - Gostkowo	4 km	Brak
Łysomice	Gostkowo - Turzno	4 km	Brak
Łysomice	Turzno – Kamionki Małe	5 km	Brak
Łysomice	Lulkowo - Różankowo	5 km	Brak
Łysomice	Świerczynki - Toruń	7 km	Brak
Łysomice	Świerczynki - Unisław	18 km	Brak
Łysomice	Łysomice - Ostaszewo	3 km	Brak
Łysomice	Łysomice - Zakrzewko	3 km	w Zakrzewku wiaty przystankowa
Łysomice	Zakrzewko - Sławkowo	6 km	w Zakrzewku wiaty przystankowa
Łysomice	Sławkowo – Kamionki Duże	5 km	brak
Miasto Chełmża	Chełmża, ul. Polna (1) strona parzysta do ul. Hallera	Ok. 0,563 km	Brak
Miasto Chełmża	Chełmża, ul. Hallera (1) ulica Hallera- strona parzysta do posesji nr 24 (ulica Hallera, Rynek, Tumaska, Łazienna- ruch rowerowy po jezdni- zjazd na ul. Bulwar 1000-lecia)	Ok. 0,223 km	Brak
Miasto Chełmża	Chełmża, skarpa przy Jeziorze Chełmżyńskim	Ok. 0,112 km	Brak
Miasto Chełmża	Chełmża, ul. 3-go Maja do skrzyżowania z ul. Chełmińskie Przedmieście	Ok. 1,23 km	Brak

Miasto Chełmża	Chełmża, ul. Toruńska od skrzyżowania z ul. Bulwar 1000-lecia do przejazdu kolejowego, za przejazdem kolejowym do granicy miasta	0,855 km	Brak
Miasto Chełmża	Chełmża, ul. Chełmińskie Przedmieście do ul. Polnej	0,529 km	Brak
Miasto Chełmża	Chełmża, ul. Bulwar 1000-lecia	Brak informacji	Brak

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z gmin, 2023.

Poprzez budowę ścieżek rowerowych obszar LSR zyskał na atrakcyjności, „miłośnicy dwóch kółek” mają możliwość poznać lokalne dziedzictwo historyczno-kulturowe i walory przyrodnicze. Na obszarze LGD w nadleśnictwie Olek (gmina Łysomice) znajduje się jedyny na tym obszarze rezerwat „**Las Piwnicki**” o wielkości 33,5 ha z bogatym drzewostanem gradowym oraz dębowo-sosnowym. Na terenie gminy Łysomice w miejscowości Piwnice znajduje się również Obserwatorium Astronomiczne z trzecim co do wielkości teleskopem w Europie.

i) Dziedzictwo kulturowe/zabytki

Na omawianym terenie znajdują się cenne zabytki, szczególnie reprezentujące sakralną architekturę gotyku. Jedną z większych atrakcji jest Zamek Krzyżacki w Zamku Bierzglówskim. Z kolei na terenie Miasta Chełmża znajduje się Konkatedra pod wezwaniem Świętej Trójcy, która należy do najokazalszych i najciekawszych zabytków Pomorza. Na przestrzeni wieków świątynię odwiedziło wielu polskich królów m.in. Władysław Jagiełło, Kazimierz Jagiellończyk, Zygmunt August, Zygmunt III Waza, Jan Sobieski.

Dużą popularnością wśród turystów cieszy się odrestaurowany wiatrak „koźlak” w Bierzglowie z możliwością skorzystania z usług przewodnika. W Łysomicach, dzięki zaangażowaniu Stowarzyszenia Rozwoju Gminy Łysomice oraz władz gminy, funkcjonuje Regionalna Izba Historii i Tradycji z bogatym zbiorem eksponatów z XIX i pierwszej połowy XX wieku. Z kolei w Grzywnie (gmina Chełmża) działa galeria „Stara Szopa”, która promuje lokalnych twórców. W Łubiance miejscem odpoczynku i integracji mieszkańców, wspólnych spotkań i lokalnych imprez jest Park Kultury. Na obszarze LSR znajdują się również charakterystyczne dla tego terenu liczne kościoły gotyckie, zespoły pałacowo-parkowe i dworsko-parkowe. Na terenie miasta historyczny charakter podkreślają zabytkowe kamienice, z których najbardziej okazałe zlokalizowane są w centrum miasta na rynku.

Potencjał turystyczny obszaru jest duży, ale nie jest w pełni wykorzystany. Mimo rozwoju turystyki wiele miejsc atrakcyjnych turystycznie nie jest zagospodarowanych. Promocja zabytków i walorów obszaru LSR jest niewystarczająca, wielu turystów, mieszkańców sąsiednich gmin nie posiada wiedzy o atrakcjach turystycznych. Jest to branża o dużym potencjale rozwojowym, dlatego została włączona do celów LSR i jest premiowana w lokalnych kryteriach wyboru operacji.

j) Rozwiązania proekologiczne na obszarze LSR

Wszystkie gminy obszaru LSR od kilku lat podejmują liczne działania związane z wdrażaniem proekologicznych rozwiązań w budynkach użyteczności publicznej m.in. instalując pompy ciepła, panele fotowoltaiczne, oświetlenie hybrydowe np. w szkołach, świetlicach, urzędach. Ponadto samorządy wspierają także mieszkańców w dostępie do stosowania technologii OZE w budynkach mieszkalnych i zakładach pracy poprzez programy unijne czy krajowe np. „Czyste powietrze”. W szczególności kryzys w branży energetycznej z 2022 roku spowodował zwiększenie zainteresowania wśród mieszkańców poszukiwaniem sposobów na oszczędzanie energii oraz poszukiwanie nowych źródeł energii, w szczególności odnawialnych. W dwóch gminach powstały farmy fotowoltaiczne, a wszystkie samorządy planują działania w zakresie budowania społeczności energetycznych i większej samowystarczalności w zakresie dostarczania energii lokalnym społecznościom m.in. w Gminie Łubianka powstaje spółdzielnia energetyczna. Tak więc **temat związany z podnoszeniem świadomości lokalnej społeczności w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu jest ważnym obszarem do działalności LGD i ma potencjał do rozwiązań innowacyjnych, także w zakresie rozwijania błękitno-zielonej infrastruktury.**

Wnioski i zasady wynikające z analizy potrzeb i potencjału LSR

Reasumując analizę potrzeb i potencjału LSR można w formie tabelarycznej wskazać najważniejsze obszary, na które LSR może mieć wpływ, główne grupy do których będzie kierowane wsparcie oraz sposoby wdrożenia zmian z uwzględnieniem elementów innowacji i współpracy, a także kluczowych zasad horyzontalnych (art. 9 rozporządzenia 2021/1060 ustanawiający wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności). **W całym procesie przygotowania LSR brano pod uwagę poszanowanie praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej w procesie wdrażania Funduszy** - zagadnienia: godności, wolności, równości, solidarności, praw obywatelskich i wymiaru sprawiedliwości, były poruszane na etapie diagnozowania potrzeb lokalnej społeczności i wyznaczania kierunków rozwoju obszaru LSR, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji osób w niekorzystnej sytuacji. Ponadto **równość mężczyzn i kobiet** oraz uwzględnianie aspektu i perspektywy płci brano pod uwagę analizując sytuację kobiet i mężczyzn na obszarze LSR, w szczególności w odniesieniu do lokalnego rynku pracy, trudności w godzeniu życia rodzinnego z rozwojem zawodowym. LGD podejmowała świadome działania podczas przygotowywania LSR w zakresie **zapobiegania wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, co zostało zabezpieczone zapisami statutowymi LGD.**

IV. 2. Określenie grup docelowych szczególnie istotnych z punktu widzenia realizacji LSR, w tym grup w niekorzystnej sytuacji, seniorów i ludzi młodych

W oparciu o analizę ludności zamieszkującej obszar LSR oraz jej potrzeby wskazane w powyższej analizie oraz w oparciu o materiały zebrane w procesie konsultacji LGD zdiagnozowało następujące grupy docelowe i osoby w niekorzystnej sytuacji, które uzyskają wsparcie w LSR:

Grupa osób w niekorzystnej sytuacji / grupa docelowa	Uzasadnienie	Planowane wsparcie /podejście
Grupa osób w niekorzystnej sytuacji - kobiety	Kobiety stanowią ok 62% wśród osób bezrobotnych zarejestrowanych w urzędzie pracy. Ponadto mają problemy z godzeniem życia zawodowego z rodzinnym, także ze względu na ograniczony dostęp do opieki żłobkowej. Zdiagnozowane funkcjonujące stereotypy m.in. dotyczące konieczności opieki nad dziećmi, osobami starszymi czy osobami z niepełnosprawnością – niski udział mężczyzn w wypełnianiu obowiązków rodzinnych.	Kobiety będą wspierane w zakresie zwiększenia udziału kobiet na rynku pracy oraz godzenie życia zawodowego z rodzinnym w zakresie przedsięwzięcia P. 1.3.oraz poprzez preferowanie kobiet w zakresie wsparcia na podejmowanie, rozwijanie działalności gospodarczej lub /i pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w ramach przedsięwzięć P.2.1. oraz P.3.2.
Grupa osób w niekorzystnej sytuacji - osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie	Niepełnosprawność jest nadal przedmiotem dyskryminacji na obszarze LSR oraz ważną przesłanką do korzystania z pomocy społecznej oraz braku aktywności zawodowej. Ograniczona dostępność do usług dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Ograniczone wsparcie instytucjonalne dla osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów.	Osoby z niepełnosprawnościami i pośrednio ich opiekunowie będą preferowani w procesie rekrutacji we wszystkich przedsięwzięciach realizowanych w ramach EFS+ oraz preferowane w podejmowaniu, rozwijaniu działalności gospodarczej lub pozarolniczych funkcjach gospodarstw rolnych. W ramach przedsięwzięcia P.3.1. przewiduje się inwestycje w zakresie dostosowania dla osób z niepełnosprawnościami.
Grupa osób w niekorzystnej sytuacji	Obszar LGD charakteryzuje się dużą ilością małych gospodarstw rolnych, gdzie produkcja rolna jest	Dla właścicieli małych gospodarstw jest dedykowane wsparcie w ramach

- rolnicy z małych gospodarstw	mało opłacalna. W związku z tym wielu właścicieli gospodarstw tzw. niskotowarowych podejmuje zatrudnienie poza gospodarstwem, aby zapewnić sobie wystarczające dochody. Liczba małych gospodarstw rolnych o wielkości do 15 ha stanowi aż 64,9% wszystkich gospodarstw obszaru LSR.	przedsięwzięcia P.3.2. w zakresie pozarolniczych funkcji gospodarstw oraz preferencje w ramach podejmowania i rozwijania pozarolniczej działalności gospodarczej.
Grupa osób w niekorzystnej sytuacji - osoby poszukujące zatrudnienia np. mieszkańcy osiedli po-PGR	Obszar objęty LSR charakteryzuje się dość wysokim poziomem bezrobocia na tle województwa kujawsko-pomorskiego i kraju. Analizując dane na koniec 2020 roku można zauważyć, że stopa bezrobocia w powiecie toruńskim – 10,5% i powiecie chełmińskim – 13,2% jest wyższa niż średnia stopa bezrobocia dla województwa, która wyniosła w tym czasie 9,0 %, a w Polsce 6,3 % (stan na dzień 31.12.2020). Na obszarze występują osiedla poPGR-owskie, które są objęte programami rewitalizacji z powodu zdiagnozowanych problemów społecznych np. wysokiego poziomu korzystania z pomocy społecznej, ubóstwa, bezrobocia (Zegartowice, Storlus, Przeczno. Pigża, Zalesie, Ostaszewo, Łysomice).	W grupie osób poszukujących zatrudnienia będą zarówno bezrobotne aktywnie poszukujące zatrudnienia oraz osoby zarejestrowane w urzędzie pracy jako poszukujące. Osoby te będą preferowane w zakresie wsparcia na podejmowanie, rozwijanie działalności gospodarczej lub /i pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych w ramach przedsięwzięć.2.1. oraz P.3.2..
Grupa docelowa – seniorzy	Ważną grupą docelową obszaru LSR stanowią seniorzy, czyli osoby w wieku 60+. Liczba osób w wieku 60 i więcej lat to na dzień 31.12.2020 roku łącznie na obszarze LSR wynosiła 9915 osób, co w stosunku do ludności ogółem stanowiło 21,5%. Tendencje demograficzne opisane w analizie potrzeb i potencjałów wskazują, że jest to coraz większa grupa mieszkańców, której potrzeby są bardzo istotne dla realizacji celów LSR.	Dla seniorów jako istotnej grupy docelowej planowane jest w ramach przedsięwzięcia 1.2. wsparcie tworzenia i funkcjonowanie klubów seniora oraz funkcjonowania uniwersytetów trzeciego wieku.

Podsumowując analizę potrzeb rozwojowych i potencjałów LSR, LGD wskazała najważniejsze obszary na jakie może mieć wpływ LSR, określenie kluczowych grup docelowych wsparcia LSR oraz uwzględnienia w LSR takich zagadnień jak: dostępność, innowacyjność w kontekście lokalnym, współpraca w LSR z innymi podmiotami terytorialnymi, co zostało zaprezentowane w zestawieniu tabelarycznym poniżej.

Ponadto szczególnym zagadnieniem, jakie zostało uwzględnione w analizie potrzeb i potencjałów w LSR jest dostępność rozumiana szeroko jako dostępność do usług społecznych świadczonych dla mieszkańców, w szczególności odnosząca się do określonych grup docelowych, jako cecha, dzięki której z produktów, usług i przestrzeni może korzystać jak największa liczba osób. Zgodnie z powyższą analizą na obszarze LSR występuje problem z dostępnością do usług i przestrzeni publicznych, zarówno wymiarze architektonicznym, cyfrowym, informacyjno-komunikacyjnym, jak i ograniczonej mobilności ze względu na bardzo słabo rozwinięty transport publiczny. Dla mieszkańców obszaru LSR, w szczególności wskazanych grup docelowych, to negatywnie wpływa na jakość ich życia. Zdiagnozowane w LSR potrzeby w zakresie dostępności do przestrzeni i usług społecznych wyznaczają kierunki rozwoju obszaru określone w LSR, co ma fundamentalne znaczenie dla zapewnienia mieszkańcom obszaru LSR równości szans rozwojowych wynikających z możliwości korzystania z usług, ale także pełnoprawnego funkcjonowania w życiu społecznym. Zaplanowane wsparcie będzie realizowane zgodnie z „Wytycznymi dotyczącymi realizacji zasad równościowych w ramach funduszy unijnych na lata 2021-2027”. Analiza potrzeb i potencjałów wskazuje także obszary LSR, które stwarzają możliwości wprowadzenia rozwiązań innowacyjnych na poziomie lokalnym w zakresie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej w kluczowych branżach wskazanych w LSR, w zakresie poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi oraz programów edukacji lokalnych liderów .

Najważniejsze obszary na które może mieć wpływ LSR	Kluczowe grupy docelowe	Zasady równości szans i niedyskryminacji, w tym dostępności	Zasady zrównoważenia środowiskowego	Elementy innowacyjne w kontekście lokalnym	Współpraca z innymi podmiotami terytorialnymi
Lepsza dostępność i jakość podstawowych usług dla mieszkańców oraz rozwój lokalnego rynku pracy poprzez wspieranie tworzenia nowych miejsc pracy jako niezbędnego elementu jakości życia oraz poprzez rozwój lokalnych liderów życia społecznego	Mieszkańcy obszaru LSR, w szczególności osoby w niekorzystanej sytuacji tj.: osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, kobiety, rolnicy z małych gospodarstw, osoby poszukujące zatrudnienia np. mieszkańcy osiedli po-PGR oraz seniorzy jako grupa docelowa.	Zwiększenie szans kobiet w rozwoju zawodowym poprzez możliwość godzenia życia zawodowego z życiem rodzinnym. Zwiększenie dostępności do usług oraz miejsc świadczenia usług dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych oraz o różnych potrzebach funkcjonalnych w zakresie dostępności architektonicznej, cyfrowej i informacyjno- komunikacyjnej.	Preferowanie projektów przyczyniających się do realizacji celów środowiskowych poprzez racjonalizację wykorzystania zasobów, zastosowanie ekologicznych technologii, organizację produkcji i sprzedaży zmniejszającej presję na środowisko i klimat, wybór kierunku działalności z uwzględnieniem warunków środowiskowych i klimatycznych.	Innowacyjne programy edukacji lokalnych liderów życia społecznego i publicznego z wykorzystaniem np. metody projektowania usług design thinking. Innowacyjne produkty i usługi lokalne, w szczególności rozwiązania w sektorze usług czasu wolnego i tzw. „srebrnej gospodarki”.	Preferencje dla lokalnych inicjatyw realizowanych w oparciu o współpracę międzysektorową np. w oparciu o założenia modelu autorskiego LGD Ziemia Gotyku pn. „Lokalny włącznik aktywności”. Kojarzenie partnerów z obszaru LSR z wykorzystaniem m.in. Lokalnej Bazy Partnerów znajdującej się na stronie LGD Ziemia Gotyku.
Stworzenie miejsc aktywizacji i integracji dla mieszkańców, w tym klubów seniora, klubów młodzieżowych, klubów rodzica, Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji oraz inne formy rozwoju	Wszyscy mieszkańcy obszaru objętego lokalną strategią rozwoju w różnych grupach wiekowych w zależności od formy wsparcia, w tym: osoby dorosłe, osoby starsze które ukończy 60 rok życia, dzieci i młodzież uczące się w wieku od 6 do 24 lat.	Zapewnienie równości szans kobiet i mężczyzn w dostępie do miejsc aktywności i integracji, a także unikanie wszelkiej dyskryminacji na etapie rekrutacji, promocji, planowanych działań. Zapewnienie dostępności miejsc oraz świadczonych usług do potrzeb osób z niepełnosprawnościami, osób starszych, niesamodzielnych,	Preferowanie projektów uwzględniających elementy edukacji ekologicznej i konkretnych umiejętności w zakresie gospodarowania odpadami, oszczędzania wody, energii, zazieleniania przestrzeni itp.	Animacyjne działania LGD w zakresie kreowania nowych skutecznych metod aktywizacji i integracji mieszkańców.	Preferencje dla lokalnych inicjatyw realizowanych w oparciu o współpracę międzysektorową np. w oparciu o założenia modelu autorskiego LGD Ziemia Gotyku pn. „Lokalny włącznik aktywności”. Kojarzenie partnerów z obszaru LSR z wykorzystaniem m.in. Lokalnej Bazy Partnerów

		osób z różnymi potrzebami funkcjonalnymi oraz umożliwienie zastosowania racjonalnych usprawnień.			znajdującej się na stronie LGD Ziemia Gotyku.
Poprawa warunków do rozwoju rekreacji, turystyki i ochrony środowiska naturalnego oraz lokalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego	Mieszkańcy obszaru LSR w różnych grupach wiekowych, od dzieci i młodzieży po osoby dorosłe i seniorów, a także osoby odwiedzające obszar jako turyści lub w celach rekreacyjnych.	Uwzględnienie zasad uniwersalnego projektowania w zakresie planowanych inwestycji w celu stworzenia dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, oraz tworzenie produktów i usług skierowanych do osób o różnych potrzebach funkcjonalnych, w tym dostępności architektonicznej, cyfrowej, informacyjno-komunikacyjnej.	Realizacja zasad zrównoważenia środowiskowego, poprzez określenie w celach zakresów inwestycji w zakresie błękitno-zielonej infrastruktury oraz ekologicznych inicjatyw z udziałem społeczności, które poprawią jakość powietrza i wody, promują zrównoważone rolnictwo lub chronią systemy środowiskowe i różnorodność biologiczną. Wspieranie branż „zielonej gospodarki”.	Innowacje w zakresie rozwoju błękitno – zielonej infrastruktury oraz innowacyjnego wykorzystania lokalnych zasobów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego zarówno w zakresie usług lokalnych jak i inicjatyw społecznych.	Preferowanie operacji realizowanych w partnerstwie podmiotów z obszaru LSR w celu stworzenia kompleksowego produktu turystyczno-rekreacyjnego Ziemi Gotyku uzupełnionego elementami „zielonej gospodarki”.

IV. 3. Analiza, w jaki sposób LGD może wesprzeć zarówno lokalne, jak i ponadlokalne inicjatywy, szczególnie uwzględniając na danym obszarze wdrażanie pozostałych instrumentów terytorialnych wdrażanych na danym obszarze

LGD wspiera aktywnie lokalne i ponadlokalne inicjatywy, zarówno włączając się w działania lokalnych samorządów, instytucji kultury, instytucji pomocy społecznej, a także wspierając inicjatywy lokalnych organizacji społecznych. Na przykład, odpowiadając na lokalne potrzeby zaaktywizowania mieszkańców w oparciu o bazę świetlic wiejskich i zrewitalizowanych miejscowości LGD przygotowała i realizuje w szerokim partnerstwie projekt z RPO WK-P 2014-2020 pn. Spotykalnie Ziemi Gotyku, organizując bogatą ofertę kulturalną i integracyjną. LGD wspiera grupy nieformalne użyczając im osobowości prawnej w konkursach np. Inicjuj z FIO, a także organizując proste konkursy „grantowe” dla grup młodzieżowych ze środków statutowych pn. „Młodzi z inicjatywą”. Ponadlokalnie LGD współpracuje z innymi podmiotami, w ramach Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich oraz Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich aktywnie uczestnicząc w wydarzeniach o wymiarze krajowym i międzynarodowym, włączając w te aktywności innych mieszkańców obszaru LSR. W kontekście instrumentów terytorialnych na obszarze LSR działania Miejski Obszar Funkcjonalny Torunia (MOFT), którego cele i inwestycje będą komplementarne z przedsięwzięciami planowanymi w ramach LSR, dzięki temu, że LGD jest partnerem społecznym MOFT z głosem doradczym i uczestniczy m.in. w tworzeniu Planu Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Torunia. W okresie realizacji LSR LGD będzie kontynuować wsparcie w wyżej wymienionym zakresie, elastycznie reagując na lokalne potrzeby.

Rozdział V. Spójność, komplementarność i synergia

V.1. Opis zgodności i komplementarności LSR z innymi dokumentami planistycznymi

Cele LSR są zgodne z celami określonymi w programach, z których będzie finansowana LSR j. Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz Funduszy dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027. Cele i założenia LSR przyczyniają się w sposób bezpośredni lub pośredni do realizacji celów strategii odnoszących się do obszaru LSR, a w szczególności Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategii Przyspieszenia 2030+ (dalej: Strategia Przyspieszenia 2030+).

Zgodność i komplementarność LSR z założeniami Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej 2023-2027 będzie wspierać zrównoważony rozwój polskich gospodarstw, sektora przetwórstwa i poprawę warunków życia i pracy w małych miejscowościach wiejskich. WPR będzie wspierać zrównoważone metody gospodarowania, przyjazne klimatowi i środowisku; chroniące wodę, glebę i powietrze oraz bioróżnorodność. Sprzyjać będzie produkcji i wykorzystaniu zrównoważonej energii. Wzmacniana będzie różnorodność gospodarcza, w tym biogospodarka. Poprawa dynamiki rozwojowej zwiększy aktywność zawodową i społeczną mieszkańców terenów wiejskich i osób wykluczonych. Plan Strategiczny WPR będzie realizował 9 celów szczegółowych Wspólnej Polityki Rolnej, część z nich będzie się odnosiła w sposób bezpośredni do celów LSR.

Niniejsza LSR jest szczególnie ukierunkowana na realizację celu szczegółowego nr **8: Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa**. Cele LSR są komplementarne i spójne z tym celem WPR, w szczególności cel 2 LSR zakładający stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji, a więc kobiet, osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, rolników z małych gospodarstw, osób poszukujących zatrudnienia, w tym mieszkańców osiedli po-PGR. Cel ten zakłada rozwój lokalny oparty na wspieraniu podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w zakresie usług odpowiadających na lokalne potrzeby oraz preferujący jako beneficjentów pomocy osoby w niekorzystnej sytuacji oraz operacje obejmujące rozwiązania prośrodowiskowe. Cel 3 LSR: Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury także jest spójny z celem szczegółowym 8 WPR w zakresie rozwoju gospodarki opartej na lokalnych zasobach i ukierunkowanej na ochronę środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu. Dodatkowo oba te cele LSR wpisują się w wzmocnienie innych celów szczegółowych PS WPR tj. celu 4: przyczynianie się do łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej, a także do zrównoważonej produkcji energii oraz celu 5: wspieranie zrównoważonego rozwoju i wydajnego gospodarowania zasobami naturalnymi, takimi jak woda, gleba i powietrze. W ramach przedsięwzięć LSR są planowane działania podnoszące świadomość mieszkańców w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałanie zmianom klimatu, nie tylko w zakresie środków WPR, ale także w ramach środków EFS+, gdzie w ramach realizacji usług społecznych związanych także z działaniami o charakterze edukacyjnym przewiduje się preferowanie edukacji ekologicznych i środowiskowej oraz zarządzanie projektami z uwzględnieniem zasad zrównoważonego rozwoju. Ponadto włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR będzie realizowane w ramach przedsięwzięć finansowanych ze środków EFS+ zgodnie z celami określonymi w programie regionalnym „Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027”. W ten sposób planowane w LSR cele i przedsięwzięcia wzajemnie się przenikają i uzupełniają dając efekt synergii, czyli współdziałania zróżnicowanych działań i zasobów.

Zgodność i komplementarność LSR ze Strategią Przyspieszenia 2030+

Cel nadrzędny „Strategii Przyspieszenia 2030+” to „Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich”. W ten cel wpisuje się wizja rozwoju obszaru LSR: „Obszar LSR „Ziemi Gotyku” jest dobrym miejscem do życia i rozwoju mieszkańców ze względu na dostępne usługi i infrastrukturę oraz chętnie odwiedzany przez turystów ze względu na czyste środowisko, cenne walory przyrodnicze, kulturowe i historyczne oraz nowoczesną i proekologiczną infrastrukturę” oraz cele LSR. Cele operacyjne Strategii Przyspieszenia 2030+ będą realizowane także za pomocą LSR Ziemi Gotyku w następujący komplementarny sposób:

Lokalna Strategia Rozwoju LGD Ziemia Gotyku na lata 2023-2029 (cele LSR)	Strategia Przyspieszenia 2030+ (cele główne i operacyjne strategii spójne i komplementarne z LSR)
<p>Cel 1: Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym</p> <p>W ramach celu przewiduje się różnorodne formy wsparcia dla mieszkańców obszaru LSR w różnych grupach wiekowych w zakresie edukacji, aktywizacji i integracji społecznej. Cel będzie realizowany w kompleksowy sposób przy wsparciu finansowym z Programu Fundusze dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027 (Europejski Fundusz Społeczny+) m.in. poprzez tworzenie klubów seniora, klubów młodzieżowych, klubów rodzica oraz Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji.</p>	<p>Cel główny: 1. Skuteczna edukacja</p> <p>Cele operacyjne: 11. Podniesienie jakości kształcenia i wychowania 12. Edukacja dla gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach 13. Kształtowanie środowiska edukacyjnego 14. Rozwój szkolnictwa wyższego</p> <p>Cel główny: 2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo</p> <p>Cele operacyjne: 21. Aktywność społeczna i rozwój społeczeństwa obywatelskiego 22. Rozwój wrażliwy społecznie 23. Zdrowie 24. Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe 25. Sport i aktywność fizyczna.</p>
<p>Analiza zgodności i komplementarności LSR i Strategii Przyspieszenia 2030+:</p> <p>W strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategii Przyspieszenia 2030+, cel główny nr 2 dotyczy zdrowego, aktywnego i zamożnego społeczeństwa, a cele operacyjne związane z tą kategorią obejmują m.in. aktywność społeczną, rozwój społeczeństwa obywatelskiego, zdrowie, kulturę, sztukę i dziedzictwo narodowe, a także sport i aktywność fizyczną.</p> <p>Mając na uwadze cel operacyjny 21 Strategii Przyspieszenia 2030+, jakim jest aktywność społeczna i rozwój społeczeństwa obywatelskiego należy zauważyć, iż wskazane przedsięwzięcia wpisują się w ustalenia dotyczące wzrostu aktywności społecznej i odpowiadają na jeden z najważniejszych problemów rozwoju obszaru LGD Ziemia Gotyku, jakim jest względnie niski poziom zaangażowania społecznego i aspiracji rozwojowych.</p> <p>Zaangażowanie w realizację kierunku „Rozwój aspiracji społecznych” jest zatem jednym z kluczowych warunków powodzenia przyspieszenia rozwoju obszaru LGD. Kurs ten dotyczy działań edukacyjnych i promocyjnych mających na celu rozbudzenie aspiracji społecznych, wśród dzieci i młodzieży, a także seniorów. Dotyczy przede wszystkim działań polegających na animacji społecznej, pokazywaniu dobrych wzorców, wyrabianiu przekonania o roli i potrzebie kształcenia i rozwoju osobistego. Rozbudzenie aspiracji rozwojowych dzieci i młodzieży, powinno wyzwolić dążenie do kształcenia, samorozwoju, aktywności i poczucia współodpowiedzialności za rozwój, tak na poziomie lokalnym, jak i regionalnym. Zmiana postaw społecznych jest niezbędnym warunkiem sukcesu w sferze kształtowania jakości życia.</p> <p>Niezbędne okazuje się dalsze podjęcie działań na rzecz kształtowania społeczeństwa obywatelskiego, wyrażające się w przejmowaniu inicjatywy przez obywateli, animowania liderów, realizacji inicjatyw i działań lokalnych, w tym zgodnych z europejskimi trendami, jak deinstytucjonalizacja, rozwój partycypacji publicznej, realizacja działań edukacji obywatelskiej, patriotycznej, wspólnotowej.</p> <p>Nadto nastawienie na wspieranie samoorganizacji obywateli, od grup nieformalnych po zarejestrowane organizacje, jest jednym z celów rozwojowych, jaki powinien przyświecać samorządom zrzeszonym w Lokalnej Grupie Działania „Ziemia Gotyku”. Aktywni obywatele, w tym również obywatele zrzeszeni w organizacjach pozarządowych i grupach nieformalnych, będą gwarantem wsparcia dla rozwoju regionu, zwłaszcza, że to z ich aktywności wynikać będzie wyższe przywiązanie do wspólnoty regionalnej. Jest to więc zaangażowanie w życie społeczne regionu.</p> <p>Jednym z działań mających na celu wsparcie i integrację osób starszych jest tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora, które umożliwią uniknięcie izolacji i wykluczenia społecznego. W ramach tych klubów seniorów proponuje się organizację różnego rodzaju wydarzeń. Takie inicjatywy mają na celu zwiększenie udziału osób starszych w kształtowaniu środowiska życia oraz włączenie ich w aktywności społeczne, co przyczyni się do poprawy jakości życia seniorów oraz do wzmocnienia więzi międzypokoleniowych w społeczności lokalnej.</p>	

Przewidziane do realizacji działania wdrażające „Strategię Przyspieszenia 2030+” ukierunkowane będą na coraz szersze włączanie mieszkańców, w tym zwłaszcza organizacji obywatelskich, w realizację zadań publicznych służących zaspokajaniu potrzeb i kreujących rozwój regionu, jednocześnie wzmacniając w ten sposób społeczeństwo obywatelskie, samoorganizację obywateli, przyczyniając się do poprawy poczucia wspólnoty i wzajemnego zaufania. Rosnąca skala potrzeb, prawdopodobnie przewyższająca dotychczasowe możliwości organizacyjne systemu pomocy społecznej, w niedalekiej przyszłości będzie wymagała wprowadzenia nowych modeli funkcjonowania, zmian instytucjonalnych w systemie pomocy społecznej, ale także solidarności społecznej.

Zważywszy na starzejące się społeczeństwo na obszarze LGD-u, duży nacisk zamierza się położyć z jednej strony na sformalizowane działania na rzecz włączenia społecznego (np. kluby seniora) ale także na kształtowanie jak najbardziej przyjaznych dla seniorów i bezpiecznych przestrzeni publicznych, zachęcających do aktywności fizycznej, kulturalnej i nawiązywania interakcji.

W kontekście LSR-u zostaną także utworzone Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji (LOWE), które można powiązać z celami operacyjnymi 14 Strategii Przyspieszenia 2030+, ukierunkowanymi na rozwój szkolnictwa. Współczesne szkoły mogą pełnić funkcje lokalnych centrów edukacji i aktywizacji osób dorosłych. Założenie to opiera się na potencjale szkół tworzących jedną z najszerzych sieci usług publicznych w Polsce. Oferta LOWE zostanie dostosowana do potrzeb indywidualnych oraz do oczekiwań rynku pracy na podstawie diagnozy potrzeb w lokalnych środowiskach z uwzględnieniem oceny ich luk kompetencyjnych oraz drzemającego w nich potencjału, który można wykorzystać.

Dodatkowo, pod kątem celu operacyjnego związanego z edukacją, w LSR planuje się podniesienie wiedzy i świadomości osób zajmujących się edukacją i pracą z dziećmi i młodzieżą w zakresie stereotypów płci oraz specyfiki potrzeb osób różnej płci, w tym także przemocy rówieśniczej uwarunkowanej przekonaniami związanymi z płcią. Planuje się utworzenie również klubów rodzica, tj. miejsc spotkań rodziców oraz zwiększenie udziału oraz wzmocnienie pozycji kobiet na rynku pracy. Podkreślić należy, że realizacja wszystkich zadań na rzecz rozwoju aktywności społecznej i kształtowania społeczeństwa obywatelskiego, powinna być powierzana sektorowi pozarządowemu, w tym realizowana w formule regrantingu – rozwiązania przygotowanego jako procedura wspierania niewielkich inicjatyw i pomysłów organizacji pozarządowych w uproszczonych formach przekazywania i rozliczania środków, jak też przez Lokalne Grupy Działania, które wykorzystując rozwiązania przyjęte dla RLKS są w stanie wspierać działania i inicjatywy o większych budżetach. Oczywiście nie jest to jedyna dziedzina rozwoju wskazywana do realizacji przy bliskiej współpracy z sektorem pozarządowym, ale jest to dziedzina, w której skuteczność działań organizacji może być wyjątkowo duża.

Reasumując, niski poziom rozwoju społecznego, stosunkowo niski rozwoju zainteresowań, brak wyrobionych postaw działania na rzecz wspólnoty regionalnej i lokalnej, a w konsekwencji dziedziczenie negatywnych postaw przez kolejne pokolenia o niskich aspiracjach, przekładają się na złą sytuację materialną ludności. W związku z tym wszystkie wyżej opisane działania takie jak m.in. podniesienie aktywności społeczeństwa, pogłębienie więzi z regionem, kształtowanie odpowiednich postaw będą miały bezpośredni lub pośredni wpływ na podniesienie poziomu zamożności mieszkańców.

Cel 2: Stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gołyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji

W ramach celu przewiduje się wsparcie ukierunkowane na dwa elementy ważne dla rozwoju mieszkańców, a więc zapewnienie dostępu do dobrej jakości lokalnych usług niezbędnych do funkcjonowania jednostki, rodziny i społeczności lokalnej oraz możliwości rozwoju społecznego poprzez udział w życiu lokalnych społeczności, grup i organizacji. Pierwszy element odnosi się do rozwijania i wspierania lokalnej przedsiębiorczości, drugi do rozwoju i samorealizacji mieszkańców w obszarze społecznym poprzez programy rozwoju lokalnych liderów oraz lokalnych organizacji.

Cel główny: 3. Konkurencyjna gospodarka

Cele operacyjne: 31. Odbudowa gospodarki po COVID-19
32. Innowacyjna gospodarka – nauka, badania i wdrożenia
33. Rozwój przedsiębiorczości
34. Rozwój sektora rolno-spożywczego
35. Rozwój turystyki
36. Internacjonalizacja gospodarki
37. Nowoczesny rynek pracy

Cel główny: 2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo

Cele operacyjne: 21. Aktywność społeczna i rozwój społeczeństwa obywatelskiego
22. Rozwój wrażliwy społecznie
23. Zdrowie
24. Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe
25. Sport i aktywność fizyczna.

Analiza zgodności i komplementarności LSR i Strategii Przyspieszenia 2030+:

Cel 2 LSR, o którym mowa powyżej jest powiązany niemalże z każdym celem określonym w Strategii Przyspieszenia 2030+, w tym w szczególności:

- ✓ cel dotyczący planowanych konkursów na podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej w zakresie usług pożądanym wśród lokalnej społeczności wpisuje się w cel główny nr 3 - Konkurencyjna gospodarka oraz cele operacyjne 33 - Rozwój przedsiębiorczości oraz 32 - Innowacyjna gospodarka - nauka, badania i wdrożenia;
- ✓ usługi pożądane wśród lokalnej społeczności, takie jak opieka zdrowotna, opieka opiekuńcza i transportowa, opieka żłobkowa i przedszkolna oraz usługi spędzania czasu wolnego w zakresie kultury, edukacji i rozrywki, można powiązać z następującymi celami określonymi w LSR:
  - cel główny nr 1 - Skuteczna edukacja oraz cele operacyjne: 11 - Podniesienie jakości kształcenia i wychowania, 12 - Edukacja dla gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach, 13 - Kształtowanie środowiska edukacyjnego;
  - cel główny nr 2 - Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo oraz cele operacyjne: 22 - Rozwój wrażliwy społecznie, 23 - Zdrowie oraz 24 - Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe;
  - cel główny nr 5 - Spójne i bezpieczne województwo oraz cele operacyjne: 51 - Transport publiczny, 52 - Cyfryzacja;
- ✓ niniejsze działania mogą również przyczynić się do poprawy wizerunku regionu i przyciągnięcia inwestorów, co jest zgodne z celem operacyjnym 36 dotyczącym internacjonalizacji gospodarki. Jednocześnie, planowane działanie wpisuje się w cele operacyjne Strategii Przyspieszenia 2030+, takie jak rozwój turystyki (cel operacyjny 35).

Zapewnienie dostępu do dobrej jakości lokalnych usług jest ważnym czynnikiem, który może przyczynić się do poprawy funkcjonowania jednostki, rodziny i społeczności lokalnej. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości jest jednym z kluczowych sposobów na osiągnięcie tego celu. Przede wszystkim, lokalne usługi są istotne dla mieszkańców, ponieważ umożliwiają im realizację codziennych potrzeb, co wpływa na jakość ich życia. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości przyczyni się do rozwoju lokalnej gospodarki i tworzenia dodatkowych miejsc pracy. Lokalni przedsiębiorcy często zatrudniają mieszkańców z okolicy, co wpływa na poprawę sytuacji ekonomicznej społeczności lokalnej. Ponadto, lokalne przedsiębiorstwa przyczyniają się do zwiększenia aktywności gospodarczej i promocji regionu, co także może przyciągnąć nowych inwestorów i turystów.

Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości niesie również szereg korzyści dla samego społeczeństwa. Lokalni przedsiębiorcy często angażują się w działalność społeczną i wspierają różne inicjatywy, co przyczynia się do poprawy jakości życia w społeczności lokalnej. Mogą również tworzyć partnerstwa z innymi organizacjami lokalnymi, co pozwala na lepszą koordynację działań i osiągnięcie wspólnych celów.

Istotnym czynnikiem związanym z realizacją określonego celu jest udział w życiu lokalnej społeczności, grupach i organizacjach, który może przyczynić się do znacznego rozwoju społecznego i osobistego mieszkańców danego obszaru. Programy rozwoju lokalnych liderów oraz organizacji stanowią ważne narzędzie w tym procesie. Udział w lokalnych organizacjach może dać mieszkańcom okazję do rozwijania swoich zainteresowań i pasji. W ramach różnych grup i stowarzyszeń można znaleźć wiele możliwości do rozwijania swoich umiejętności, np. artystycznych, rzemieślniczych, sportowych, czy też organizacyjnych. Ważnym aspektem udziału w lokalnych organizacjach jest również możliwość rozwoju umiejętności przywódczych i organizacyjnych. Programy rozwoju lokalnych liderów pozwalają na szkolenie i podnoszenie kwalifikacji w zakresie zarządzania, planowania, pracy zespołowej czy też rozwiązywania konfliktów. Dzięki temu, osoby uczestniczące w takich programach mogą stać się skuteczniejszymi liderami w swojej społeczności i wpłynąć na poprawę jakości życia w swoim otoczeniu.

Planowane działania są zgodne z celami określonymi w Strategii Przyspieszenia 2030+. Przyczynią się do rozwoju sektora usługowego, poprawią jakość życia mieszkańców oraz wpłyną na rozwój przedsiębiorczości, edukacji, zdrowia i bezpieczeństwa.

Wskazane cele operacyjne Strategii Przyspieszenia 2030+ województwa kujawsko-pomorskiego są zgodne z celem tworzenia lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji, ponieważ są ukierunkowane na rozwój lokalnej przedsiębiorczości i zapewnienie dostępu do dobrej jakości lokalnych usług, co ma wpływ na tworzenie nowych miejsc pracy, możliwości rozwoju zawodowego, a także na rozwój społeczności lokalnych i ich samorealizację poprzez udział w życiu lokalnych społeczności, grup i organizacji. Mają one na

celu wzmocnienie potencjału i siły lokalnych społeczności oraz poprawę jakości życia mieszkańców. Ponadto przewidywane projekty grantowe będą skierowane do różnych grup społecznych, które mają na celu wzmocnianie lokalnych liderów i organizacji, a także budowanie silnego społeczeństwa obywatelskiego poprzez działania edukacyjne, promocyjne, partnerskie, międzypokoleniowe i inne. Planowane wsparcie w zakresie usług pożądaných wśród lokalnej społeczności również przyczyni się do poprawy warunków życia lokalnych mieszkańców.

Cele Strategii Przyspieszenia 2030+ i cele LSR mogą być osiągnięte poprzez skoordynowane i zintegrowane działania wszystkich funduszy unijnych, w tym pozyskanych środków z Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027. Współpraca różnych podmiotów i ich działań inwestycyjnych może przyczynić się do powstawania nowych miejsc pracy, wzrostu gospodarczego, poprawy infrastruktury, a w efekcie - do stworzenia lepszych warunków życia dla mieszkańców LSR, w szczególności dla osób w niekorzystnej sytuacji.

Cel 3: Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury.

W ramach celu przewiduje się wykorzystanie i rozwinięcie istniejącej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz wybudowanie dodatkowych elementów infrastruktury umożliwiającej lepsze wykorzystanie istniejących zasobów przyrodniczych, kulturowych, historycznych oraz produktów lokalnych i atrakcji turystycznych. Rozwój funkcji turystycznych i rekreacyjnych będzie realizowany z jednoczesnym wsparciem działań związanych z ochroną środowiska naturalnego i przeciwdziałania zmianom klimatycznym na poziomie lokalnym, co zwiększy atrakcyjność turystyczną, rekreacyjną i ekologiczną zarówno dla mieszkańców jak i osób odwiedzających obszar LSR.

Cel główny: 4. Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

Cele operacyjne: 41. Infrastruktura rozwoju społecznego 42. Środowisko przyrodnicze 43. Przestrzeń kulturowa 44. Przestrzeń dla gospodarki 45. Infrastruktura transportu 46. Infrastruktura techniczna 47. Czysta energia i bezpieczeństwo energetyczne 48. Potencjały endogeniczne

Cel główny: 1. Skuteczna edukacja

Cele operacyjne: 11. Podniesienie jakości kształcenia i wychowania 12. Edukacja dla gospodarki opartej na wiedzy i nowoczesnych technologiach 13. Kształtowanie środowiska edukacyjnego 14. Rozwój szkolnictwa wyższego

Cel główny: 2. Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo

Cele operacyjne: 21. Aktywność społeczna i rozwój społeczeństwa obywatelskiego 22. Rozwój wrażliwy społecznie 23. Zdrowie 24. Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe 25. Sport i aktywność fizyczna.

Analiza powiązania celów Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego z celem zrównoważonego rozwoju obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury wykazuje, że wiele z celów operacyjnych Strategii Przyspieszenia 2030+ ma bezpośredni związek z zrównoważonym rozwojem obszarów lokalnych, w tym należy wykazać, iż zachodzi tutaj zgodność w szczególności z:

- ✓ celem operacyjnym nr 11 i 13 – odpowiednio: podniesienie jakości kształcenia i wychowania i kształtowanie środowiska edukacyjnego mają bezpośredni wpływ na rozwój nowoczesnej, innowacyjnej gospodarki, której rozwój jest jednym z celów operacyjnych Strategii Przyspieszenia 2030+;
- ✓ celem operacyjnym 24 – kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe;
- ✓ celem operacyjnym nr 34 – rozwój sektora rolno-spożywczego, ma duże znaczenie dla obszarów wiejskich, w których rozwój tego sektora może wpłynąć na zrównoważony rozwój, zapewnienie miejsc pracy i ożywienie gospodarcze;
- ✓ celem operacyjnym nr 35 – rozwój turystyki planowane są inwestycje w małą infrastrukturę publiczną, która ma na celu poprawić dostępność i bezpieczeństwo turystów, w tym również osób z niepełnosprawnościami. Inwestycje te mają służyć ochronie środowiska naturalnego i przeciwdziałaniu zmianom klimatu poprzez wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań, takich jak elementy błękitno-niebieskiej infrastruktury;
- ✓ celem operacyjnym 41 - Infrastruktura rozwoju społecznego;
- ✓ celem operacyjnym nr 42 – Środowisko przyrodnicze, jest szczególnie istotny dla zrównoważonego rozwoju, ponieważ zachowanie i ochrona zasobów naturalnych jest niezbędna dla przyszłych pokoleń, a wykorzystanie czystych źródeł energii jest jednym z ważniejszych działań na rzecz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych i walki ze zmianami klimatycznymi.

Strategia Przyspieszenia 2030+ opiera się na idei zrównoważonego rozwoju, którego celem jest zharmonizowanie rozwoju gospodarczego, społecznego i ochrony środowiska. W strategii tej podkreśla się potrzebę wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych, rozwijania potencjału natury oraz racjonalnego zagospodarowania przestrzeni.

Lokalna Strategia Rozwoju jest spójna z tymi celami i opiera się na ich realizacji. W ten sposób możliwe będzie zapewnienie zrównoważonego rozwoju regionu, z zachowaniem dziedzictwa kulturowego i ochroną środowiska naturalnego. Ponadto, dostosowana strategia do specyfiki i potrzeb danego obszaru, spełniająca oczekiwania mieszkańców, powinna się przyczynić do realizacji założonych w niej celów.

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego określa szczególne wyzwania dla obszarów gmin wykazujących sytuację problemową o charakterze społeczno-gospodarczym. Na podstawie analizy wskaźnikowej danych wyznaczono najistotniejsze zagadnienia problemowe z zakresu społeczno-gospodarczego: niski poziom rozwoju społecznego, niski poziom przedsiębiorczości oraz zaawansowanie procesów starzenia się społeczeństwa. W Wykazie gmin województwa kujawsko-pomorskiego zakwalifikowanych do Obszaru negatywnej sytuacji społeczno-gospodarczej zidentyfikowanego na poziomie regionalnym znalazły się dwie gminy obszaru LSR Ziemi Gotyku: Gmina Miasta Chełmża ze względu na problem niskiego poziomu rozwoju społecznego oraz zaawansowanych procesów starzenia się społeczeństwa, a także Gmina Papowo Biskupie z względu na problemy niskiego poziomu rozwoju społecznego i niskiego poziomu przedsiębiorczości oraz zaawansowanych procesów starzenia się społeczeństwa. Zidentyfikowane sytuacje problemowe na części obszaru LSR skutkują możliwością pozyskania większych środków z EFS+ na przeciwdziałanie tym zjawiskom. Cele LSR są ukierunkowane na te obszary problemowe, a więc są w pełni spójne z wyzwaniami określonymi dla Strategii Przyspieszenia 2030+.

Zgodność LSR z celami określonymi w programie Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027

Przedsięwzięcia w ramach celu 1 LSR będą finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego + w zakresie priorytetu 7 Fundusze Europejskie na rozwój lokalny, który realizuje CP4 polityki spójności na lata 2021-2027 - Europa o silniejszym wymiarze społecznym, bardziej sprzyjająca włączeniu społecznemu i wdrażająca Europejski filar praw socjalnych.

W ramach celu 1 zaplanowano 4 przedsięwzięcia zgodne z odpowiednimi celami szczegółowymi programu:

1.1. AKTYWNI MŁODZI W CENTRUM ZIEMI GOTYKU to przedsięwzięcie zgodne z celem EFS+.CP4.F - Wspieranie równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwianie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.

1.2. SENIORZY W AKCJI NA ZIEMI GOTYKU to przedsięwzięcie wpisujące się w cel EFS+.CP4.L - Wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci.

1.3. RÓWNE SZANSE DLA MIESZKAŃCÓW LSR ZIEMI GOTYKU to przedsięwzięcie realizujące cel EFS+.CP4.C - Wspieranie zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

1.4. LOKALNE OŚRODKI WIEDZY I EDUKACJI ZIEMI GOTYKU to przedsięwzięcie służące realizacji celu EFS+.CP4.G - Wspieranie uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej.

Planowana LSR realizując cel priorytetowy CP4 uczestniczyć będzie we wspólnotowych wysiłkach na rzecz ograniczenia ubóstwa i wykluczenia społecznego, zwiększenia dostępności usług społecznych oraz przeciwdziałaniu deprivacji materialnej, w szczególności poprzez wspieranie osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, pomoc dla osób z niepełnosprawnościami w pokonywaniu codziennych trudności oraz wspieranie integracji społeczno-gospodarczej obywateli innych państw i społeczności. Rezultaty tych działań będą **komplementarne w szczególności z rezultatami polityki spójności w zakresie rozwoju usług społecznych świadczonych lokalnie.**

Zgodność LSR z celami Strategią Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030

Głównym celem Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030 jest zwiększenie jakości życia mieszkańców poprzez zaspokojenie ich potrzeb społecznych oraz wzmocnienie ich kapitału/potencjału poprzez optymalne wykorzystanie zasobów instytucji z obszaru polityki społecznej i współpracujących z nimi podmiotów z pozostałych sektorów oraz wdrożeniu w sposób zrównoważony idei **deinstytucjonalizacji usług społecznych**, tak by większość usług mogła być świadczona w środowisku osoby potrzebującej wsparcia, najbliżej jej miejsca zamieszkania. Z celem tym w pełni spójny jest cel 1 LSR, który ma być właśnie ukierunkowany na rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym. Osoby na które ukierunkowany jest cel strategii polityki społecznej to te same grupy, które będą wspierane w ramach LSR, czyli osoby starsze, dzieci i młodzież, osoby z niepełnosprawnościami, osoby w kryzysie zdrowia psychicznego, osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone bezdomnością oraz rodziny.

Spójność i komplementarność LSR z dokumentami planistycznymi gmin i powiatów oraz Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Torunia

Nazwa dokumentu	Opis spójności i komplementarności z LSR
Program Rozwoju Powiatu Toruńskiego na lata 2021-2030	Cele LSR przyczynią się do wzmocnienia realizacji celu strategicznego Powiatu Toruńskiego nr 1. Wsparcie lokalnego rynku pracy (poprzez wspieranie rozwoju usług, przedsiębiorczości, nowych miejsc pracy), celu nr 3. Ograniczenie skali wykluczenia społecznego (poprzez rozwój usług społecznych, wsparcie osób w niekorzystnej sytuacji), celu nr 5. Aktywizacja mieszkańców i promocja powiatu (poprzez realizację projektów w zakresie aktywizacji, integracji, edukacji i promocji)
Strategia Rozwoju Gminy Łysomice na lata 2018-2028	Cele LSR są spójne i komplementarne z celami strategicznymi Gminy Łysomice: zwiększenie aktywizacji społecznej mieszkańców, wysoki poziom rozwoju gospodarczego gminy, wysoka dostępność do usług publicznych, poprawa jakości infrastruktury technicznej. Realizacja tych celów będzie także możliwa przy wsparciu ze środków LSR, ponieważ każdy z nich odnosi się do przedsięwzięć LSR zarówno w zakresie usług społecznych, rozwoju przedsiębiorczości, dostępności do infrastruktury publicznej.
Strategia Rozwoju Gminy Łubianka na lata 2015-2023	Cele LSR są zgodne z celami Strategii Gminy Łubianka, w szczególności wzmocnia realizację celu 1 Zwiększenie ilości podmiotów gospodarczych oraz ilości trwałych miejsc pracy oraz celu 3. Poprawa jakości życia mieszkańców, w tym w szczególności w zakresie rozwoju usług społecznych, usług czasu wolnego, w szczególności z wykorzystaniem świetlic wiejskich, zajęć edukacyjnych dla dzieci i młodzieży.
STRATEGIA ROZWOJU GMINY CHELMŻA NA LATA 2015-2025	Cele określone w Strategii Gminy Chełmża w zakresie celów strategicznych: 1. Rozwój przedsiębiorczości, turystyki i rekreacji, 2. Poprawa stanu i rozwój infrastruktury technicznej oraz 3. Podniesienie jakości życia mieszkańców, są spójne i komplementarne z celami określonymi w LSR. Obie strategie odnoszą się do rozwoju lokalnej społeczności w zakresie usług lokalnych, przedsiębiorczości, ogólnodostępnej infrastruktury publicznej a także wzmocnienia procesu aktywizacji i integracji mieszkańców.
Strategia Rozwoju Miasta Chełmży na lata 2016 – 2022	Brak strategii na okres obejmujący LSR.
Strategia Rozwoju Gminy Papowo Biskupie na lata 2017-2023	Cel strategiczny 1 Rozwój społeczno-gospodarczy, w tym Wsparcie działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i historycznego, Rozwój przedsiębiorczości, w tym usług turystycznych i agroturystycznych w gminie, wzbogacenie oferty rekreacyjno-kulturowej, cel strategiczny 2. Poprawa stanu przyrodniczego gminy, w tym: ochrona środowiska i efektywne gospodarowanie zasobami.

Miejski Obszar Funkcjonalny Torunia (MOFT) to obszar metropolitalny, obejmujący miasto Toruń oraz 4 ciężące do niego powiaty: toruński, aleksandrowski, chełmiński i golubsko-dobrzyński, tak więc wszystkie gminy obszaru LSR wchodzi w skład MOFT. Celem działania MOFT jest pozyskanie środków w ramach tzw. „zintegrowanych inwestycji terytorialnych” przewidzianych w programie regionalnym Fundusze dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027. Środki będą skierowane na realizację inwestycji ponadgminnych o szerszym oddziaływaniu w zakresie m.in. infrastruktury przeznaczonej dla rowerów, wsparcia rozwoju turystyki oraz infrastruktury kultury, odnowy przestrzeni publicznych. Planując LSR dla obszaru LSR Ziemia Gotyku zostały uwzględnione zakresy planowanych działań gmin w zakresie MOFT i określenie **działań uzupełniających i spójnych**, które się nawzajem wzmacniają dając **efekt synergii** w realizacji celów o podobnym zakresie, a więc rozwoju funkcji turystycznych i rekreacyjnych obszaru oraz wzrostu poziomu życia mieszkańców.

V.2. Opis sposobu integrowania różnych sektorów, partnerów, zasobów czy branż działalności gospodarczej w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Sposób funkcjonowania LGD Ziemia Gotyku oraz planowana LSR zakłada integrowanie różnych sektorów i partnerów, a także zasobów i branż gospodarczych. W szczególności w działaniach realizowanych w formule grantów preferuje się formy współpracy na poziomie lokalnym pomiędzy partnerami z różnych sektorów, dysponujących zróżnicowanymi, wzajemnie uzupełniającymi się zasobami. W szczególności w obszarze usług społecznych oraz działań edukacyjnych lokalnych liderów i organizacji takie łączenie zasobów lokalnych partnerów z sektora społecznego, gospodarczego i społecznego daje lepsze efekty niż działanie bez współpracy. W okresie 2014-2020 LGD opracowało model lokalnego partnerstwa międzysektorowego na rzecz animacji i aktywizacji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym wypracowanego w ramach projektu ponadnarodowego pn. „**Lokalne partnerstwa międzysektorowe na rzecz włączenia społecznego**”. Opracowany model animacji i aktywizacji w formie lokalnego partnerstwa międzysektorowego na rzecz włączenia społecznego służyć ma odkryciu, dowartościowaniu i wykorzystaniu lokalnego potencjału współpracujących ze sobą osób, organizacji, instytucji w rozwiązywaniu problemów wykluczenia społecznego. Model wskazuje sposób zbudowania partnerstwa międzysektorowego na rzecz włączenia społecznego, które w oparciu o odkryty potencjał i wzmocnione relacje ma zdolność do wypracowania innowacyjnych i lokalnie skutecznych narzędzi do działań na rzecz osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Model był już wdrażany w grantach realizowanych ze środków RPOW WKP 2014-2020 i dał znaczące efekty w postaci zorganizowania aktywnych społeczności wrażliwych na lokalne problemy społeczne. W ramach LSR na lata 2023-2029 założenia modelu będą wdrażane poprzez **działania animacyjne LGD ukierunkowanie na budowanie partnerskiej współpracy międzysektorowej** w realizacji projektów objętych grantami we wszystkich przedsięwzięciach w zakresie EFS+. Usługi szyte na miarę lokalnych potrzeb będą możliwe do realizacji tylko w środowisku lokalnym silnie współpracujących i wzmacniających się partnerów.

Natomiast w zakresie celów LSR nr 2 i 3, związanych z WPR także będą preferowane **partnerstwa lokalne w realizacji grantów**, ale także **projekty realizowane w partnerstwie na obszarze LSR** w szczególności w zakresie związanym z celem 3, który sam w sobie jest zintegrowany, ponieważ zakłada zrównoważony rozwój obszaru LSR we wzajemnie się przenikających i oddziaływujących na siebie branż turystyki, rekreacji i zielonej gospodarki, ze szczególnym naciskiem na dbałość o środowisko naturalne jako podstawowy kontekst życia społeczności lokalnej.

Natomiast w zakresie celu 1 planowane jest podjęcie działań uzupełniających w zakresie aktywizacji i edukacji młodzieży oraz osób dorosłych. Planowane są wymiany młodzieżowe w ramach edukacji młodych liderów ERASMUS oraz seniorów w formie współpracy międzynarodowej oraz kreowanie i wdrażanie innowacji społecznych w ramach programów na poziomie ogólnopolskim, w tym:

- FRSE (Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji)- Program ERASMUS+ Młodzież Akcja 1. Mobilność edukacyjna: Mobilność osób młodych – wymiany młodzieży: spotkania edukacyjne dla co najmniej dwóch grup młodzieży (wysyłającej i przyjmującej), o dowolnej tematyce – wybranej przez młodzież (zgodnej z priorytetami Programu Erasmus+ i danej akcji), gdzie wzmacniane będą pozaformalne i nieformalne procesy uczenia się wśród młodych ludzi. W tego typu projektach edukacyjnych szczególnie nacisk kładzie się na aktywne i świadome uczestnictwo młodzieży w wieku 13-30 lat.
- FRSE (Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji)- Program ERASMUS+ Edukacja dorosłych Akcja 2. Współpraca organizacji i instytucji: Partnerstwa na małą skalę – to współpraca i wymiana doświadczeń organizacji działających na

mniejszą skalę, często nowych w programie, mniej doświadczonych, działających na rzecz lokalnych społeczności, np. osób z mniejszymi możliwościami, w trudnej sytuacji – wymagających wsparcia edukacyjnego (w tym seniorzy).

- Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) w zakresie dotyczącym nie zabezpieczonych na terenie LSR usług w zakresie opieki nad najmłodszymi dziećmi m.in. poprzez tworzenie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 i podnoszenie kompetencji kadr w tym obszarze.

Opracowana strategia w możliwie największym stopniu uwzględnia opinie mieszkańców obszaru LGD i ma cechy strategii partnerskiej. Synergia pomiędzy funduszami UE pozwala na efektywne wykorzystanie zasobów finansowych i technicznych, co przyczynia się do osiągnięcia większej liczby celów strategicznych. Działania podejmowane w ramach różnych funduszy, które mogą być uzupełniające i pomagać w realizacji celów wyznaczonych w LSR. **Komplementarność pomiędzy funduszami UE umożliwia skoordynowane i zintegrowane działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, miast i regionów.** Fundusze te mogą pomagać w rozwoju infrastruktury, kreowaniu nowych miejsc pracy, zwiększaniu konkurencyjności i innowacyjności w regionie, a także w poprawie jakości życia mieszkańców. **Przedsięwzięcia LSR zaplanowane w celu 1 są kierowane są do poszczególnych grup wiekowych i ukierunkowane na działania edukacyjne, natomiast w ramach WPR planowane są działania uzupełniające, komplementarne, gdzie nacisk położony jest na działania międzypokoleniowe i nastawione na aktywizację społeczną i wzmacnianie tożsamości lokalnej, podnoszenie poziomu świadomości w zakresie ważnych dla celów LSR zagadnień. Przedsięwzięcia w celach 1,2 i 3 wzmacniają się dając efekt synergii, a więc większego oddziaływania powiązanych ze sobą projektów, niż prosta suma efektów poszczególnych przedsięwzięć.**

Niezaprzeczalnie istotną rolę odgrywa tutaj LEADER, które niesie WARTOŚĆ DODANĄ m. in.:

- ✓ LEADER umożliwia wsparcie innowacyjnych i alternatywnych projektów, które mogą wykraczać poza standardowe formy wsparcia finansowego. Dzięki temu grupy beneficjentów, które nie spełniają wymogów tradycyjnych instrumentów wsparcia, mogą otrzymać pomoc finansową i techniczną;
- ✓ LEADER jest skoncentrowany na wspieraniu lokalnych inicjatyw i przedsięwzięć, co pozwala na dostarczanie wsparcia dla różnych grup, takich jak rolnicy, małe i średnie przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, grupy społeczne i kulturalne, itp. Podejście to pozwala na elastyczne dopasowanie wsparcia do indywidualnych potrzeb i specyfiki każdej społeczności.
- ✓ dzięki LEADER możliwe jest realizowanie projektów na poziomie ponadgminnym, co pozwala na koordynację działań na szerszą skalę i osiągnięcie większych efektów, co pozwala na podejmowanie działań na rzecz rozwoju wsi i ich otoczenia w sposób zintegrowany i spójny;
- ✓ w podejściu LEADER brak dominacji sektora publicznego, w tym decyzje o wykorzystaniu funduszy podejmowane są przez LGD, która składają się z przedstawicieli różnych sektorów (np. sektora publicznego, sektora prywatnego, organizacji pozarządowych, społeczności lokalnej), co pozwala na włączenie perspektyw i potrzeb różnych grup i uniknięcie dominacji jednego sektora;
  - współpraca z lokalnymi przedsiębiorcami może przyczynić się do rozwoju sektora prywatnego i zwiększenia zatrudnienia na obszarze LSR, co może wpłynąć na poprawę jakości życia mieszkańców;
  - współpraca z organizacjami pozarządowymi może pomóc w budowaniu więzi społecznych i włączaniu mieszkańców w działania na rzecz rozwoju lokalnego.

Wspólne cele i wartości towarzyszące wykorzystaniu różnych funduszy UE pomagają w osiągnięciu spójnego i zrównoważonego rozwoju na poziomie lokalnym. W przypadku LSR, takie cele i wartości to np. zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy, ochrona środowiska, promowanie zróżnicowanych form turystyki czy wsparcie dla przedsiębiorczości.

Korzyści z działań innych podmiotów, które będą komplementarne wobec LSR, obejmują np. współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorcami, instytucjami rynku pracy czy uczelniami. Współpraca taka może przyczynić się do lepszego wykorzystania potencjału lokalnego, włączenia różnych grup społecznych do procesu rozwoju, a także do zwiększenia zaangażowania społecznego w realizację LSR.

Rozdział VI. Cele i wskaźniki

VI.1. Specyfikacja i opis celów, przypisanych im przedsięwzięć oraz uzasadnienie ich sformułowania w oparciu o konsultacje społeczne i powiązanie ich z analizą potrzeb i potencjału obszaru w zintegrowany sposób

Cele określone w LSR wynikają z najistotniejszych potrzeb zdiagnozowanych na obszarze LSR w procesie partycypacyjnym oraz możliwości ich realizacji w kontekście zadań statutowych LGD oraz możliwości pozyskania źródeł finansowania działań odpowiadających na te potrzeby. LSR jest ukierunkowana na 3 główne obszary: aktywizacja i integracja w środowisku lokalnym, warunki do życia i rozwoju mieszkańców, w tym w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji, zrównoważony rozwój obszaru LSR w aspekcie rekreacji, turystyki i środowiska. Cele w sposób komplementarny uzupełniają się i wzmacniają dając efekt synergii. LSR koncentruje się na tych celach oraz działaniach, które dodają wartość do istniejącego wsparcia i mają największe szanse na przyczynienie się do osiągnięcia oczekiwanych zmian w oparciu o istniejące zasoby lokalne zgodnie z określoną wizją rozwoju:

Obszar LSR „Ziemi Gotyku” jest dobrym miejscem do życia i rozwoju mieszkańców ze względu na dostępne usługi i infrastrukturę oraz chętnie odwiedzany przez turystów ze względu na czyste środowisko, cenne walory przyrodnicze, kulturowe i historyczne, nowoczesną i proekologiczną infrastrukturę

Opis celów LSR

Cel 1. Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym

W ramach celu przewiduje się różnorodne formy wsparcia dla mieszkańców obszaru LSR w różnych grupach wiekowych w zakresie edukacji, aktywizacji i integracji społecznej poprzez stworzenie szerokiej oferty nieodpłatnych usług społecznych, w tym kreowanie i rozwijanie nowych form działań, odpowiadających na lokalne potrzeby, rozwiązujących problemy konkretnych grup docelowych.

Cel będzie realizowany w kompleksowy sposób przy wsparciu finansowym ze Programu Fundusze dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027 (Europejski Fundusz Społeczny+). Przewiduje się zastosowanie nowoczesnego i funkcjonalnego podejścia do usług społecznych (usługi społeczne „szyte na miarę”), które daje szansę na ich rozwój, zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców oraz efektywność ich świadczenia. Istotą określonego celu pozostaje wzmocnienie procesu budowania wspólnoty mieszkańców oraz rozwój partnerskiej współpracy międzysektorowej.

Cel został sformułowany w odpowiedzi na grupę potrzeb zdiagnozowanych w procesie partycypacji społecznej podczas spotkań informacyjno-konsultacyjnych, dzięki zastosowaniu metody „world cafe” pozyskano szeroki materiał od bardzo licznej i reprezentatywnej grupy mieszkańców, dzięki sondażom, badaniom fokusowym z seniorami, badaniom ankietowym z młodzieżą, pracami zespołów tematycznych i branżowych oraz pracom zespołu partycypacyjnego.

Zdiagnozowane potrzeby stanowiące podstawę do wyznaczenia celu 1: zwiększenie ilości działań dla seniorów w tym usług czasu wolnego, usług zdrowotnych i rehabilitacyjnych; potrzeba dostępu do konsultacji psychologicznych i dietetycznych, do profilaktyki zdrowotnej, do oferty prozdrowotnej np. gimnastyka, zdrowe odżywianie; większa integracja mieszkańców / budowanie relacji pomiędzy mieszkańcami (wspólne spotkania); potrzeba cyklicznych spotkań dla różnych grup wiekowych / potrzeba oferty dla mieszkańców w świetlicach wiejskich; potrzeba uaktywnienia młodzieży poprzez stworzenie strefy dla młodzieży (miejsce, wypełnienie czasu ciekawymi zajęciami) / potrzeba rozwoju oferty dla dzieci i młodzieży np. harcerstwo / skating / ognisko pracy twórczej / piłkarstwo, oferta ochotniczej straży pożarnej; potrzeba rozwijania świadomości w zakresie wyrównywania szans kobiet i mężczyzn, przeciwdziałania dyskryminacji oraz przemocy rówieśniczej także na tle odmienności; rozbudowa oferty kulturalnej i turystycznej m.in. organizacja wycieczek, wyjazdów do instytucji kultury / organizacja wydarzeń kulturalnych (koncerty, wyjazdy) oraz oferty edukacyjnej umożliwiającej zdobywanie nowych umiejętności i kompetencji; organizacja banku czasu wolnego / potrzeba rozwoju usług samopomocowych / uaktywnienie wolontariatu w tym wolontariatu senioralnego; potrzeba dostępu do miejsc spotkań i miejsc rozrywki typu dyskoteka, pub, kino, kawiarnia, lodziarnia, restauracja.

Potencjał / lokalne zasoby służące realizacji celu 1: dużo świetlic wiejskich i sal do spotkań dla mieszkańców udostępnianych nieodpłatnie przez jednostki samorządu terytorialnego oraz ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej np. siłownie, place zabaw, ścieżki rowerowe itp. duża ilość lokalnych organizacji i grup nieformalnych, w tym kół gospodyń wiejskich, straży pożarnych,

klubów seniora i organizacji młodzieżowych; dość dobra baza oświatowa i zasoby kadrowe umożliwiające rozwój edukacji dorosłych; doświadczenie lokalnych instytucji i organizacji społecznych w zakresie realizacji projektów służących aktywizacji i integracji mieszkańców.

Cel 2. Stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji⁶

W ramach celu przewiduje się wsparcie ukierunkowane na dwa elementy ważne dla rozwoju mieszkańców, a więc zapewnienie dostępu do dobrej jakości lokalnych usług niezbędnych do funkcjonowania jednostki, rodziny i społeczności lokalnej oraz możliwości rozwoju społecznego poprzez udział w życiu lokalnych społeczności, grup i organizacji. Pierwszy element odnosi się do rozwijania i wspierania lokalnej przedsiębiorczości, co jest korzystne z racji lepszego dostępu do usług i produktów lokalnych, a z drugiej strony wpływa na tworzenie nowych miejsc pracy, możliwości rozwoju zawodowego, w szczególności osób młodych, dla których szanse rozwojowe na obszarach wiejskich są dość ograniczone, **a także osób z grup zdiagnozowanych jako osoby w niekorzystnej sytuacji na obszarze LSR: kobiety, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, rolnicy z małych gospodarstw, osoby poszukujące zatrudnienia, w tym mieszkańcy osiedli po-PGR.** Drugi element odnosi się do rozwoju i samorealizacji mieszkańców w obszarze społecznym poprzez programy rozwoju lokalnych liderów oraz lokalnych organizacji.

Cel został sformułowany w odpowiedzi na grupę potrzeb zdiagnozowanych w procesie partycypacji społecznej z zastosowaniem metod opisanych powyżej oraz w rozdziale III, a także uzupełniony danymi statycznymi i pozyskanymi ze źródeł lokalnych, które uzupełniają obraz warunków życia mieszkańców, obszarów problemowych w tym zakresie wymagających wsparcia. Ponadto potrzeby i oczekiwania lokalnych organizacji, grup nieformalnych oraz liderów zostały zdiagnozowane w formie ankiety online.

Zdiagnozowane potrzeby stanowiące podstawę do wyznaczenia celu 2: potrzeba rozwijania lokalnego rynku pracy i tworzenia nowych miejsc pracy, w szczególności w odpowiedzi na problem odpływu ludzi młodych z obszaru LSR oraz zmiany w strukturze demograficznej w tym problemy starzejącego się społeczeństwa i związanych z tym zapotrzebowaniem na nowe usługi w sektorze tzw. „srebrnej gospodarki”, wsparcie dla osób w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, w szczególności kobiet stanowiących aż ok. 62 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych, zapewnienie dostępu do usług opieki osobom starszym np. w formie dziennego domu seniora, zapewnienie dostępu do usług psychologicznych i dietetycznych, do profilaktyki zdrowotnej, opieki zdrowotnej, rehabilitacyjnej itp. poprawa komunikacji i transportu publicznego, w szczególności seniorów, osób z niepełnosprawnościami (organizacja doraźnego transportu dla osób starszych i niepełnosprawnych) / odtworzenie połączeń autobusowych; potrzeba wspierania rozwoju przedsiębiorczości, w tym potrzeba organizacji szkoleń, wyjazdów studyjnych np. dla rolników doradztwo, pomoc w zdobywaniu funduszy zewnętrznych, pisaniu wniosków aplikacyjnych / szkolenia z zakresu przedsiębiorczości i rolnictwa; rozwój działań edukacyjnych w szczególności skierowanych do liderów życia społecznego i kreowanie młodych liderów jako przeciwdziałanie małej aktywności osób poniżej 25 r.ż.; wzmocnienie działalności tzw. „trzeciego sektora” na obszarze LSR przede wszystkim poprzez udzielanie grantów w konkursach organizowanych przez LGD Ziemia Gotyku, pomoc w pisaniu projektów na dotacje / granty, współpracę z LGD Ziemia Gotyku przy organizacji lokalnych inicjatyw, nawiązywanie partnerstwa projektowego (wspólne ubieganie się o dotacje), wsparcie w zakresie promocji organizacji / grupy; potrzeba rozwoju usług w zakresie edukacji, usług czasu wolnego dla mieszkańców, w tym dzieci i młodzieży; zapewnienie dostępu do usług opieki dzieciom do lat 3 / zwiększenie dostępu do przedszkoli i żłobków; potrzeba dostępu do szybszego internetu na wsi i innych usług telekomunikacyjnych oraz rozwój usług cyfryzacji konieczne do zwiększenia możliwości konkurowania obszarów wiejskich z pobliskimi miastami w rozwoju społecznym i gospodarczym.

Potencjał / lokalne zasoby służące realizacji celu 2: inkubator przedsiębiorczości umożliwiający wspieranie rozwoju zawodowego oraz przedsiębiorczości, w szczególności osób młodych do 25 r.ż. (zajęcia przedsiębiorczości, zajęcia wspierające naukę szkolną); tereny atrakcyjne dla przedsiębiorców (tereny inwestycyjne); duża ilość organizacji społecznych, w tym organizacji o charakterze lokalnym i o długich tradycjach np. Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne, harcerstwo, kółka rolnicze itp.

---

⁶ Osoby w niekorzystnej sytuacji zdefiniowane w LSR to: kobiety, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, rolnicy z małych gospodarstw, osoby poszukujące zatrudnienia, w tym np. mieszkańcy osiedli po-PGR

Cel 3. Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury

W ramach celu przewiduje się wykorzystanie i rozwinięcie istniejącej infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz wybudowanie dodatkowych elementów infrastruktury umożliwiającej lepsze wykorzystanie istniejących zasobów przyrodniczych, kulturowych, historycznych oraz produktów lokalnych i atrakcji turystycznych. Rozwój funkcji turystycznych i rekreacyjnych będzie realizowany z jednoczesnym wsparciem działań związanych z ochroną środowiska naturalnego i przeciwdziałania zmianom klimatycznym na poziomie lokalnym, co zwiększy atrakcyjność turystyczną, rekreacyjną i ekologiczną zarówno dla mieszkańców jak i osób odwiedzających obszar LSR.

Osiągnięcie celu będzie możliwe dzięki kompleksowym działaniom ukierunkowanym na racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury w formach: inwestycji w małą infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną, zarówno publiczną jak i służącą rozwojowi oferty turystycznej i rekreacyjnej, inwestycji gospodarczych w branży turystycznej i rekreacyjnej oraz tzw. „zielonej gospodarki”, rozwijania pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych, inicjatyw lokalnych podnoszących wiedzę na temat lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych, historycznych, ochrony środowiska naturalnego i przeciwdziałania zmianom klimatu, w tym rozwiązania Innowacyjne na obszarze LSR. Osiągnięcie celu będzie możliwe dzięki zastosowaniu efektu synergii tj. uzupełniających się działań w formie inwestycji w infrastrukturę, inwestycji w przedsiębiorstwach oraz inicjatyw społecznych. W realizację celu będą zaangażowane zróżnicowane podmioty: JST, firmy lokalne oraz organizacje społeczne. Wspólne uzupełniające się i przenikające działania będą silniej oddziaływać na osiągnięcie niniejszego celu. Planowane przedsięwzięcia będą komplementarne i zakładana jest ich synergia tj. współdziałanie w osiąganiu celu.

Cel został sformułowany w odpowiedzi na grupę potrzeb zdiagnozowanych w procesie partycypacji społecznej z zastosowaniem metod opisanych powyżej oraz w rozdziale III, a także uzupełniony danymi statycznymi i pozyskanymi ze źródeł lokalnych. Potrzeba rozwijania funkcji turystycznych i rekreacyjnych obszaru LSR w oparciu o istniejące zasoby lokalne ze szczególnym naciskiem na ochronę zasobów przyrody i natury.

Zdiagnozowane potrzeby stanowiące podstawę do wyznaczenia celu 3: rozbudowa ścieżek rowerowych i utrzymanie w dobrym stanie tych istniejących; miejsca postojowe, oznakowanie lokalnych zasobów przy ścieżkach rowerowych; oświetlenie dróg, ścieżek rowerowych w celu poprawy bezpieczeństwa; potrzeba dokumentacji historii poszczególnych miejscowości utworzenie lokalnego centrum sprzedaży produktów lokalnych, rękodzieła, wraz z infrastrukturą; stacja wypożyczania hulajnóg i pojazdów elektrycznych / gminny rower; zagospodarowanie jezior i parków (plaże, pomosty, sanitariaty, mała architektura, pola namiotowe i campingowe, usługi hotelarskie i gastronomiczne); budowa placów zabaw, siłowni zewnętrznych i innych elementów małej infrastruktury i architektury służących rekreacji i turystyce, ze szczególnym uwzględnieniem dostępności dla osób z różnymi niepełnosprawnościami; zadbanie o zasoby wód lokalnych (stawy, jeziora), retencja, budowa zbiorników małej retencji na potrzeby przydomowych ogródków; tworzenie zbiorników do zbierania wody deszczowej i jej wykorzystanie do podlewania, tworzenie oczek wodnych; ograniczanie produkcji śmieci poprzez wykorzystanie tego co mamy, przerabianie rzeczy i ich ponowne wykorzystanie, dzielenie się rzeczami zbędnymi np. meblami, sprzętem elektrycznym, ubraniami, zbiórka rzeczy (odpadów wielkogabarytowych); enklawy zieleni / ogrody sensoryczne / łąki kwietne w przestrzeni publicznej / powierzchnie czynne biologiczne np. chodniki, aleje ażurowe, zielone fasady budynków, zielone przystanki, parki lokalne, szersze korzystanie z odnawialnych źródeł energii w przestrzeni publicznej np. stacje ładowania, ławki solarne, lampy hybrydowe; zamontowanie koszy na śmieci przy głównych ulicach w miejscowościach w celu zachowania porządku i czystości; działania edukacyjne i promocyjne podnoszące świadomość środowiskową mieszkańców; promocja obszaru jako miejsca atrakcyjnego dla aktywnego wypoczynku na łonie natury i na szlakach historii i kultury.

Potencjał / lokalne zasoby służące realizacji celu 3: położenie na terenie historycznej Ziemi Chełmińskiej; duża ilość zabytków, w tym pałaców i zespołów pałacowo-parkowych, gotyckich kościołów i zamków (wiele z nich zostało zrewitalizowanych i/lub odnowionych); powstanie Muzeum Ziemiaństwa w Nawrze (pierwsze muzeum na terenie Ziemi Gotyku które od 2025 będzie atrakcją turystyczną regionu); duża ilość ścieżek rowerowych; duża ilość szlaków turystycznych, w tym Szlak Kopernikowski; dobre położenie w stosunku do dużych aglomeracji miejskich Torunia i Bydgoszczy stanowi potencjał do rozwoju sektora turystyki

i rekreacji; duża ilość instalacji OZE zarówno w budynkach użyteczności publicznej jak i w prywatnych gospodarstwach domowych; powstanie farm fotowoltaicznych, spółdzielni energetycznych; rosnąca wrażliwość społeczna na zmiany klimatu i ochronę środowiska.

VI.2. Przedstawienie celów z podziałem na źródła finansowania

Cel LSR nr 1. Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym		Cel LSR nr 2. Stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji		Cel LSR nr 3. Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury	
Przedsięwzięcie 1.1. Aktywni młodzi w centrum Ziemi Gotyku	Przedsięwzięcie 1.2. Seniorzy w akcji na Ziemi Gotyku	Przedsięwzięcie 2.1. Usługi lokalne dostępne dla mieszkańców		Przedsięwzięcie 3.1. Infrastruktura przyjazna dla środowiska i atrakcyjna dla człowieka	
Przedsięwzięcie 1.3. Równe szanse dla mieszkańców LSR Ziemi Gotyku	Przedsięwzięcie 1.4. Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji Ziemi Gotyku	Przedsięwzięcie 2.2. Programy rozwoju lokalnych organizacji i liderów życia społecznego		Przedsięwzięcie 3.2. Gospodarka oparta na lokalnych i naturalnych zasobach	Przedsięwzięcie 3.3. Społeczność lokalna na straży kultury i natury
Źródła finansowania celu 1: Europejski Fundusz Społeczny + (EFS+) Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027		Źródła finansowania celu 2: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027		Źródła finansowania celu 3: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027	

VI.3. Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS, a także wskazanie sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem oraz przypisanie im adekwatnych i mierzalnych wskaźników produktu i rezultatu

Cele i przedsięwzięcia zaprezentowane w formie tabelarycznej stanowią załącznik nr 1 do niniejszej LSR (zgodnie ze wzorem formularza 1). Poniżej przedsięwzięcia LSR zostaną przedstawione w formie opisowej.

Nazwa przedsięwzięcia:

1.1. Aktywni młodzi w centrum Ziemi Gotyku

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji celu LSR:

Nr 1. Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym

Sposób realizacji przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie projektu grantowego, który będzie dawał możliwość realizacji projektów objętych grantami na wszystkie formy wsparcia przewidziane w programie Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027 (Działanie FEKP.07.02 WSPARCIE DZIECI I MŁODZIEŻY POZA EDUKACJĄ FORMALNĄ) w zakresie **wspierania równego dostępu do dobrej jakości, włączającego kształcenia i szkolenia oraz możliwości ich ukończenia, w szczególności w odniesieniu do grup w niekorzystnej sytuacji, od wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem przez ogólne i zawodowe kształcenie i szkolenie, po szkolnictwo wyższe, a także kształcenie i uczenie się dorosłych, w tym ułatwienie mobilności edukacyjnej dla wszystkich i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, a więc:**

1. wsparcie na rzecz tworzenia i funkcjonowania **edukacyjnych klubów młodzieżowych**, w ramach których możliwa jest realizacja różnorodnego obszaru tematycznego, uwzględniającego zainteresowania, zdolności, potrzeby, predyspozycje dzieci i młodzieży w tym zajęcia filmowe, muzyczne, artystyczne, sportowe, z robotyki, programowania, nt. lokalnej tożsamości i kultury, wsparcie edukacji społecznej i obywatelskiej dzieci i młodzieży m.in. poprzez realizację spotkań, warsztatów i wizyt studyjnych,
2. wsparcie na **realizację projektów edukacyjnych**, umożliwiających rozwijanie uzdolnień dzieci oraz młodzieży i ukierunkowanych na osiągnięcie konkretnego celu edukacyjnego (np. przygotowanie i udział w krajowym lub międzynarodowym konkursie naukowym);
3. **warsztaty w obszarze ginących zawodów** (np. w ramach organizacji wioski ginących zawodów) przyczyniające się do wzrostu wiedzy nt. tradycji regionu i nabywania umiejętności przydatnych w wyborze ścieżek kształcenia i w przyszłym życiu zawodowym.

Grupa docelowa to dzieci i młodzież uczące się w wieku od 6 do 24 lat z obszaru objętego LSR. Przedsięwzięcie dedykowane jest ludziom młodym w związku ze zdiagnozowanymi problemami tej grupy wiekowej, w szczególności brak miejsca spotkań, możliwości rozwoju zainteresowań i zdolności, problemy wychowawcze, przemoc rówieśnicza i uzależnienia. Zakłada się, że wsparcie ma być świadczone w lokalnym środowisku grupy docelowej, w szczególności przez lokalne organizacje (deinstytucjonalizacja usług społecznych) wspierane przez podmioty z innych sektorów (formuła współpracy międzysektorowej), w oparciu o lokalne zasoby ludzkie, kulturowe, infrastrukturalne, środowiskowe.

Maksymalna wartość grantu: 100 000 zł

Minimalna wartość grantu: 20 000 zł

Maksymalny poziom dofinansowania 95%

Planowane wskaźniki produktu zgodne z Programem:

- Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objętych wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej;
- Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem;
- Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętego wsparciem (osoby);
- Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem (osoby).

Planowane wskaźniki rezultatu zgodne z Programem:

- liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu

Źródło finansowania:

Europejski Fundusz Społeczny + (EFS+)

Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027

Nazwa przedsięwzięcia:

1.2. Seniorzy w akcji na Ziemi Gotyku

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji celu LSR:

Nr 1. Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym

Sposób realizacji przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie projektu grantowego, zgodnie z wybranym zakresem wsparcia określonym w programie regionalnym Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027 (Działanie FEKP.07.04 WSPIERANIE INTEGRACJI SPOŁECZNEJ) służącym integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci poprzez działania na rzecz integracji seniorów, pozwalające uchronić tę grupę społeczną przed izolacją i wykluczeniem społecznym, a więc poprzez:

- a) tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora;
- b) funkcjonowanie uniwersytetów trzeciego wieku;

oraz uzupełniająco, w ramach klubów seniora: inne działania mające na celu wsparcie i integrację osób starszych, uwzględniające udział rodziny i całego środowiska w tworzeniu lokalnych sieci integracji i samopomocy obejmujące:

- organizację wydarzeń włączających środowisko lokalne w problemy osób starszych: np. dnia sąsiada, pikników i wigilii sąsiedzkich;
- spotkania o charakterze międzypokoleniowym, np. z młodzieżą szkolną lub grupami przedszkolnymi, mające na celu wymianę doświadczeń, wzajemną edukację i pomoc;
- spotkania klubów wolontariackich, których celem jest pomoc osobom starszym i samopomoc, w tym organizacja banków wolnego czasu;
- akcje proekologiczne organizowane wspólnie z młodzieżą zwiększające udział młodych i starszych w kształtowaniu środowiska życia, estetyki dzielnicy, osiedla;
- przedstawienia grup teatralnych, zespołów pieśni i tańca z klubów seniora w szkole/przedszkolu lub odwiedziny grup przedszkolnych/szkolnych/ognisk kulturalnych w klubie seniora.

Grupa docelowa to wszyscy mieszkańcy (osoby dorosłe) obszaru objętego LSR, którzy ukończyli 60. rok życia.

Przedsięwzięcie dedykowane jest osobom starszym, ze względu na zauważalne na obszarze LSR zjawisko tzw. starzejące się społeczeństw, czyli stałego wzrostu liczby osób w wieku 60+ oraz pogłębiające się problemy tej licznej grupy wiekowej, takie jak ubóstwo (w szczególności rolników emerytów), samotność, ograniczony dostęp do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych, ofert spędzania czasu wolnego m.in. ze względu na ograniczoną mobilność i wykluczenie cyfrowe. Działania dedykowane osobom starszym mają na celu zwiększenie ich udziału w życiu społecznym oraz umożliwienie im pozostania aktywnymi i zintegrowanymi z lokalną społecznością. W ramach przedsięwzięcia przewidziano także organizację wydarzeń włączających środowisko lokalne w problemy osób starszych, które mają na celu zwiększenie świadomości wśród mieszkańców i zachęcenie ich do aktywnego zaangażowania się w pomoc seniorom. Przedsięwzięcie skupia się także na integracji różnych grup wiekowych, poprzez organizację spotkań międzypokoleniowych, które pozwalają na wymianę doświadczeń i umiejętności między seniorami a młodszymi mieszkańcami obszaru LSR. Zakłada się, że wsparcie ma być świadczone w lokalnym środowisku grupy docelowej, w szczególności przez lokalne organizacje (deinstytucjonalizacja usług społecznych) wspierane przez podmioty z innych sektorów (formuła współpracy międzysektorowej), w oparciu o lokalne zasoby ludzkie, kulturowe, infrastrukturalne, środowiskowe.

Maksymalna wartość grantu: 100 000 zł

Minimalna wartość grantu: 20 000 zł

Maksymalny poziom dofinansowania 95%

Planowane wskaźniki produktu zgodne z Programem:

- Liczba osób starszych objętych wsparciem w klubach seniora, gospodarstwach opiekuńczych i Uniwersytetach Trzeciego Wieku;
- Całkowita liczba osób objętych wsparciem.

(uwaga – w ramach przedsięwzięcia nie są planowane działania w zakresie gospodarstw opiekuńczych, ponieważ takie nie działają na obszarze LSR).

Planowane wskaźniki rezultatu zgodne z Programem:

- Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu
- Liczba objętych wsparciem klubów seniora, gospodarstw opiekuńczych i Uniwersytetów Trzeciego Wieku

Źródło finansowania:

Europejski Fundusz Społeczny + (EFS+)

Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027

Nazwa przedsięwzięcia:

1.3. Równe szanse dla mieszkańców LSR Ziemi Gotyku

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji celu LSR:

Nr 1. Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym

Sposób realizacji przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie projektu grantowego, zgodnie z zakresem określonym w programie regionalnym Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027 (Działanie FEKP.07.01 PRZEŁAMYWANIE STEREOTYPÓW ZWIĄZANYCH Z PŁCİA) w celu wspierania zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym, w tym poprzez dostęp do przystępnej cenowo opieki nad dziećmi i osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, poprzez:

1. Podnoszenie wiedzy i świadomości osób zajmujących się edukacją i pracą z dziećmi i młodzieżą nt. stereotypów płci i specyfiki potrzeb osób różnej płci w tym także przemocy rówieśniczej uwarunkowanej przekonaniem z płcią;
2. kluby rodzica - miejsca spotkań rodziców, zależnie od potrzeb ukierunkowane na:
  - wsparcie dla kobiet (wymiana doświadczeń, warsztaty motywujące, psychologiczne, coaching, kręgi wsparcia) próbujących godzić życie zawodowe z rodzinnym, wzmacniające poczucie własnej wartości i motywację do przełamania stereotypów dot. roli kobiet i rozwoju osobistego;
  - wsparcie dla mężczyzn (wymiana doświadczeń, warsztaty motywujące, psychologiczne, coaching, kręgi wsparcia) próbujących przełamywać stereotypy związane z rolą mężczyzn w rodzinie i społeczeństwie, zachęcające do większego zaangażowania w obowiązki opiekuńcze.Kluby rodzica mogą przewidywać wspólne działania dla kobiet i mężczyzn, w zakresie wskazanym powyżej;
3. Zwiększenie udziału oraz wzmocnienie pozycji kobiet na rynku pracy poprzez działania wspierające rozpoczęcie, utrzymanie lub powrót do zatrudnienia, takie jak: wsparcie prawne, z zakresu rozwoju osobistego, motywujące, psychologiczne, wzmacniające poczucie własnej wartości.

Przedsięwzięcie będzie realizowane ze szczególnym uwzględnieniem problemów kobiet jako grupy w niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, o czym świadczy aż 62% udział kobiet wśród osób bezrobotnych na obszarze LSR. Ten problem często wynika także z problemu godzenia życia zawodowego z życiem rodzinnym. Na obszarze LSR jest ograniczony dostęp do usług opieki nad dziećmi do lat 3, co często uniemożliwia kobietom powrót na rynek pracy. Ponadto istotnym problemem zdiagnozowanym na obszarze LSR są trudności opiekuńczo-wychowawcze, z jakimi borykają się rodziny. Dlatego duży nacisk zostanie położony na wspieranie rodzin w formie klubów rodzica.

Grupą docelową wsparcia są wszyscy mieszkańcy (osoby dorosłe) obszaru objętego LSR.

Maksymalna wartość grantu: 100 000 zł

Minimalna wartość grantu: 20 000 zł

Maksymalny poziom dofinansowania 95%

Planowane wskaźniki produktu zgodne z Programem:

- Liczba osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn.

Planowane wskaźniki rezultatu zgodne z Programem:

- Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie.

Źródło finansowania:

Europejski Fundusz Społeczny + (EFS+)

Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027

Nazwa przedsięwzięcia:

1.4. Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji Ziemi Gotyku

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji celu LSR:

Nr 1. Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym

Sposób realizacji przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie projektu grantowego, zgodnie z zakresem określonym w programie regionalnym Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027 (Działanie FEKP.07.03 AKTYWIZACJA EDUKACYJNA OSÓB DOROSŁYCH) w celu wspierania procesów uczenia się przez całe życie, w szczególności elastycznych możliwości podnoszenia i zmiany kwalifikacji dla wszystkich, z uwzględnieniem umiejętności w zakresie przedsiębiorczości i kompetencji cyfrowych, lepsze przewidywanie zmian i zapotrzebowania na nowe umiejętności na podstawie potrzeb rynku pracy, ułatwianie zmian ścieżki kariery zawodowej i wspieranie mobilności zawodowej, poprzez:

- tworzenie **Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji**, które angażują mieszkańców lokalnej społeczności w rozwijanie kompetencji życiowych, społecznych i zawodowych.

Przedsięwzięcie obejmuje utworzenie w każdej gminie obszaru LSR Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji (dalej: *LOWE*), które angażują mieszkańców lokalnej społeczności w rozwijanie kompetencji życiowych, społecznych i zawodowych.

LOWE zostaną utworzone w oparciu o bazę lokalową i zasoby kadrowe lokalnych szkół podstawowych i / lub ponad podstawowych. Tworzenie i funkcjonowanie LOWE odbywać się będzie w oparciu o model wypracowany w ramach POWER 2014-2020. W modelu LOWE, jako kluczowe kompetencje uczenia się przez całe życie wskazano: porozumiewanie się w języku ojczystym, porozumiewanie się w języku obcym, kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie; inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna.

Grupą docelową wsparcia są wszyscy mieszkańcy (osoby dorosłe) obszaru objętego LSR.

Maksymalna wartość grantu: 250 000 zł

Minimalna wartość grantu: 100 000 zł

Maksymalny poziom dofinansowania 95%

Planowane wskaźniki produktu zgodne z Programem:

- Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych;
- Liczba podmiotów przygotowanych do pełnienia funkcji lokalnego ośrodka kształcenia osób dorosłych.

Planowane wskaźniki rezultatu zgodne z Programem:

- Liczba utworzonych lokalnych ośrodków wiedzy i edukacji (LOWE)

Źródło finansowania:

Europejski Fundusz Społeczny + (EFS+)

Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027

Nazwa przedsięwzięcia:

2.1. Usługi lokalne dostępne dla mieszkańców

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji celu LSR:

Nr 2. Stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji

Sposób realizacji przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie konkursów w zakresie określonym w PS WPR na lata 2023-2027 1.rozwoj przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez:

- podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,
- rozwijania pozarolniczej działalności gospodarczej,

w zakresie branż wskazanych przez społeczność lokalną jako potrzebne do stworzenia lepszych warunków życia, jako uzupełniające do usług społecznych niekomercyjnych planowanych do realizacji w ramach celu 1, a więc w szczególności zakresie m.in. zdrowia i profilaktyki zdrowotnej, rehabilitacji, transportu, pomocy psychologicznej, usług opiekuńczych dla osób z niepełnosprawnościami oraz osób niesamodzielnych (np. dzieci, seniorów), usług w zakresie edukacji nieformalnej, usług czasu wolnego, usługi w zakresie dostępu do internetu oraz podnoszenia kompetencji cyfrowych.

Tak więc **wsparcie będzie ograniczone do działalności gospodarczych w następujących zakresach:** roboty związane z wykonywaniem wykończeniowych robót budowlanych w tym stolarskie, tynkarskie, malarskie itp. Konserwacja i naprawa samochodów; pozostały transport lądowy pasażerski, w tym działalność taksówek osobowych, pozostały transport lądowy pasażerski, gdzie indziej niesklasyfikowany, działalność usługowa związana z przeprowadzkami; działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana; działalność usługowa w zakresie informacji, w tym działalność portali internetowych, przetwarzanie danych; zarządzanie stronami internetowymi (hosting) i podobna działalność, cały zakres działalności związanej z edukacją, działalność w zakresie opieki zdrowotnej i pomocy społecznej, w tym: działalność fizjoterapeutyczna, praktyka pielęgniarek i położnych oraz działalność paramedyczna i pozostała działalność w zakresie opieki zdrowotnej, gdzie indziej niesklasyfikowana; działalność w zakresie pomocy społecznej z zakwaterowaniem i bez zakwaterowania; w tym w szczególności: pomoc społeczna bez zakwaterowania dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych (w tym obejmuje działalność specjalistów udzielających porad, m.in. poprzez: odwiedzanie osób w podeszłym wieku i chorych w ich domach, dzienną opiekę dla osób w podeszłym wieku lub dorosłych osób niepełnosprawnych) oraz pozostała pomoc społeczna bez zakwaterowania (w tym obejmuje działalność żłobków, pozostałą opiekę dzienną nad dziećmi, włączając dzieci niepełnosprawne); działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, w szczególności działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką, z wystawianiem przedstawień artystycznych; artystyczna i literacka działalność twórcza; działalność obiektów kulturalnych; działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna, w tym: działalność obiektów służących poprawie kondycji fizycznej (działalność centrów i klubów fitness oraz innych obiektów służących poprawie kondycji fizycznej i kulturystyce); pozostała działalność usługowa, działalność organizacji członkowskich, w tym działalność pozostałych organizacji członkowskich, gdzie indziej niesklasyfikowana; naprawa i konserwacja komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego oraz pozostała indywidualna działalność usługowa.

Z pomocy, zgodnie z zapisami Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027, wykluczone są operacje:

- obejmujące budowę lub modernizację dróg, targowisk, sieci wodno-kanalizacyjnych, przydomowych oczyszczalni ścieków,
- dotyczące świadczenia usług dla rolnictwa.

Kwota wsparcia w ramach LSR:

Minimalna wartość wsparcia kosztów kwalifikowalnych na poziomie operacji: **50 tys. zł** (dotyczy wszystkich zakresów).

Maksymalna wartość dofinansowania na poziomie operacji:

- podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne - wsparcie udzielane w formie dotacji w postaci ryczałtu do **80 tys. zł**
- rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej – wsparcie udzielane w formie dotacji w postaci refundacji kosztów kwalifikowalnych do wysokości **150 tys. zł**

UWAGA: Szczegółowe zasady wsparcia oraz kody PKD w ramach Przedsięwzięcia zostaną każdorazowo dookreślone w Regulaminie konkursu zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa krajowego i unijnego regulującego wdrażania PS WPR.

W zakresie przedsięwzięcia planuje się preferencje dla **operacji innowacyjnych**: przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji

lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny), jednak nie jest to przedsięwzięcie szczególnie nastawione na innowacje, a raczej na zwiększanie dostępu do usług dla mieszkańców na lokalny rynek, co będzie miało dodatkową wartość w tworzeniu nowych miejsc pracy na obszarze LSR. Natomiast przedsięwzięcie będzie preferowało aktywizację zawodową osoby należącej do grupy zdiagnozowanej jako osoby w niekorzystnej sytuacji na obszarze LSR (kobiety, osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, rolnicy z małych gospodarstw, osoby poszukujące zatrudnienia np. mieszkańcy osiedli po-PGR) oraz realizację celów środowiskowych lub klimatycznych, co jest komplementarne z celem 3 LSR.

Planowane wskaźniki produktu:

- liczba operacji wspierających przedsiębiorczość na obszarze LSR (w zakresie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej)

Jednostka miary: sztuka

Planowane wskaźniki rezultatu wybrane z Katalogu obowiązkowych wskaźników rezultatu PS WPR

R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.

Jednostka miary: Liczba utworzonych miejsc pracy.

Źródło finansowania:

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Nazwa przedsięwzięcia:

2.2. Programy rozwoju lokalnych organizacji i liderów życia społecznego

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji celu LSR:

Nr 2. Stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji

Sposób realizacji przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie projektów grantowych oraz operacji własnej LGD w zakresie wsparcia określonym w PS WPR na lata 2023-2027: kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji i przedsiębiorczości, a także **wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych.**

Przewiduje się wsparcie działań skierowanych do sołtysów, członków rad sołeckich, rad młodzieżowych i senioralnych, członków Ochotniczych Straży Pożarnych i Młodzieżowych Grup Pożarniczych, Kół Gospodyń Wiejskich, klubów sportowych, grup artystycznych i hobbystycznych, organizacji społecznych grup nieformalnych. W szczególności nacisk zostanie położony na wzmocnienie więzi ze swoją „małą ojczyzną” i aktywne uczestnictwo w życiu społecznym młodych mieszkańców obszaru LSR. Będą to projekty społeczne służące wzmacnianiu lokalnych liderów oraz organizacji, w szczególności poprzez działania edukacyjne, w tym cyfryzacji i przedsiębiorczości, działania promocyjne, międzypokoleniowe, partnerskie, budujące silne społeczeństwo obywatelskie, w tym m.in. warsztaty, szkolenia, wizyty studyjne, konkursy, zawody, obozy, wizyty studyjne i inne działania ukierunkowane na wzrost aktywności ludzi młodych i ich udziału w życiu publicznym (promowanie aktywnego uczestnictwa młodzieży w życiu społecznym). Przedsięwzięcie odpowiada na lokalne potrzeby zidentyfikowane w obszarze społecznym, w tym: niski poziom świadomości mieszkańców dotyczącej korzyści płynących z udziału w życiu lokalnej społeczności, słaby poziom zaangażowania w życie lokalnej społeczności, brak odpowiednich programów rozwoju lokalnych liderów i organizacji, ograniczone zasoby finansowe i merytoryczne lokalnych organizacji. Wiele lokalnych organizacji boryka się z brakiem środków finansowych i innych zasobów potrzebnych do skutecznego działania. Konieczne jest zwiększenie dostępności dotacji i innych źródeł finansowania dla lokalnych organizacji oraz wsparcie w zakresie rozwoju ich zdolności i umiejętności.

W ramach przedsięwzięcia premiiowane będą projekty realizowane we współpracy w formie partnerstwa międzysektorowego oraz operacje realizowane przez lokalne organizacje. Przedsięwzięcia to jest szczególnie **nastawione na innowacje**, czyli

poszukiwanie nowych rozwiązań w odniesieniu do problemów lokalnych, rozwiązań opartych na lokalnych zasobach ludzkich, społecznych, środowiskowych.

W związku z tym planowane są także operacja/e własna/e, które są niezbędne do objęcia działaniami edukacyjnymi liderów lokalnych społeczności i organizacji na całym obszarze LSR, a więc kompleksowe, zapewniające równy dostęp dla wszystkich grup docelowych, wyrównujących szanse rozwojowe całego obszaru LSR. Operacja własna będzie skupiona na potrzebach lokalnych liderów i organizacji zidentyfikowanych na etapie przygotowania LSR m.in. w zakresie rozwijania umiejętności w zakresie pozyskiwania środków na działania, umiejętności zarządzania organizacją, komunikacji z lokalną społecznością, promocji działań z wykorzystaniem nowoczesnych technologii i narzędzi cyfrowych, ale także na rozwijaniu umiejętności kreowania i wdrażania zmian w środowisku lokalnym. W ramach **operacji własnej LGD będzie edukować „liderów zmiany”** w oparciu o metody kreatywnego myślenia m.in. design thinking, metoda rozwoju i zmiany „4D”, które nastawione są na rozwijanie innowacyjnych usług społecznych poprzez wychodzenie od potrzeb przyszłych odbiorców tych usług. Powstające dzięki jej zastosowaniu rozwiązania, powinny być skuteczne i atrakcyjne, bo trafiające w konkretne potrzeby konkretnych grup ludzi.

Grupa docelowa wsparcia będą lokalni liderzy oraz osoby działające w lokalnych organizacjach, w szczególności osoby w niekorzystnej sytuacji, wymagające wsparcia w rozwoju kompetencji społecznych i osobistych, w integrowaniu z lokalną społecznością.

UWAGA: Szczegółowe zasady wsparcia w ramach Przedsięwzięcia zostaną każdorazowo dookreślone w Regulaminie konkursu zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa krajowego i unijnego regulującego wdrażania PS WPR.

Kwota wsparcia w ramach LSR:

Minimalna wartość grantu – 10 000,00 zł

Maksymalna wartość grantu – 30 000,00 zł

Operacja własna do 100 tys. zł

Planowane wskaźniki produktu:

- liczba inicjatyw lokalnych w zakresie wzmocnienia programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego oraz budowania społeczeństwa obywatelskiego

Jednostka miary: sztuka

Planowane wskaźniki rezultatu wybrane z Katalogu obowiązkowych wskaźników rezultatu PS WPR

-R.1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami.

Jednostka miary: liczba osób.

Źródło finansowania:

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Nazwa przedsięwzięcia:

3.1. Infrastruktura przyjazna dla środowiska i atrakcyjna dla człowieka

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji celu LSR:

Nr 3. Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury.

Sposób realizacji przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie konkursów w zakresie wsparcia określonym w PS WPR na lata 2023-2027: **poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi**. Przedsięwzięcie obejmuje inwestycje służące tworzeniu lub rozwijaniu już istniejącej ogólnodostępnej, niekomercyjnej infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej i prośrodowiskowej, umożliwiającej lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych, historycznych oraz produktów lokalnych i atrakcji turystycznych, w tym związane także z poprawą bezpieczeństwa i dostępnością dla osób z niepełnosprawnościami np. oświetlenie, podjazdy, zaplecze sanitarne, chodniki, ścieżki, aleje, wiaty, miejsca postojowe, plaże, pomosty, place zabaw, boiska, siłownie zewnętrzne, ławki, tablice informacyjne, oznakowanie promocyjne np. witacze oraz służące ochronie środowiska naturalnego i przeciwdziałające zmianom klimatu, w tym **zastosowanie innowacyjnych** na obszarze LSR elementów błękitno-niebieskiej infrastruktury np. zielone fasady budynków, zielone przystanki, lampy hybrydowe, ogrody deszczowe, ogrody społeczne, zazielenianie przestrzeni publicznej, zagospodarowanie wód opadowych itp. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego będą realizowane małe inwestycje np. ścieżki przyrodnicze, edukacyjne.

Przedsięwzięcie odpowiada na potrzeby mieszkańców w zakresie rozwijania aktywnych form wypoczynku z wykorzystaniem nowoczesnej i proekologicznej infrastruktury dostosowanej do potrzeb osób w różnym wieku i z różnymi ograniczeniami. Przedsięwzięcie odpowiada także na aspiracje mieszkańców dążące do ochrony i wypromowania walorów lokalnego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego wśród turystów przy jednoczesnym poczuciu odpowiedzialności za jakość środowiska naturalnego. W ramach przedsięwzięcia preferowane będą **operacje w partnerstwie podmiotów z obszaru LSR**. LGD będzie podejmować działania w zakresie animowania oraz kojarzenia partnerów w celu wypracowania wspólnej koncepcji na operacje w partnerstwie. Partnerstwo jest szczególnie ważne w tym przedsięwzięciu, ponieważ zrównoważony rozwój obszaru w kierunku turystyki, rekreacji i ochrony środowiska wymaga wzmoczonego wysiłku wielu partnerów, a w szczególności lokalnych jednostek samorządu terytorialnego, które będą realizować inwestycje w ogólnodostępną infrastrukturę.

Przedsięwzięcia to jest szczególnie nastawione na innowacje, w szczególności w odniesieniu do nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

UWAGA: Szczegółowe zasady wsparcia w ramach Przedsięwzięcia zostaną każdorazowo dookreślone w Regulaminie konkursu zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa krajowego i unijnego regulującego wdrażania PS WPR.

Kwota wsparcia w ramach LSR:

Minimalna wartość dofinansowania na poziomie operacji – 50 000,00 zł.

Maksymalna wartość dofinansowania na poziomie operacji – 500 000,00 zł.

Ważne: koszty całkowite operacji nie mogą przekraczać 1 mln euro.

Planowane wskaźniki produktu:

- liczba operacji w zakresie infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i małej infrastruktury służącej ochronie elementów dziedzictwa lokalnego

Jednostka miary: sztuka

- liczba obiektów proekologicznej infrastruktury publicznej

Jednostka miary: sztuka

Planowane wskaźniki rezultatu wybrane z Katalogu obowiązkowych wskaźników rezultatu PS WPR

R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.

Jednostka miary: liczba osób.

R.27 Realizacja celów środowiskowych lub klimatycznych poprzez inwestycje na obszarach wiejskich: liczba operacji przyczyniających się do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie zrównoważenia środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania do niej.

Jednostka miary: liczba operacji.

Źródło finansowania:

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Nazwa przedsięwzięcia:

3.2. Gospodarka oparta na lokalnych i naturalnych zasobach

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji celu LSR:

Nr 3. Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury

Sposób realizacji przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie konkursów w zakresie wsparcia określonym w PS WPR na lata 2023-2027:

1. rozwój przedsiębiorczości, w tym rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki poprzez:

- a. podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne,
- b. rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej;

2. rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie tworzenia lub rozwijania:

- a. gospodarstw agroturystycznych,
- b. zagród edukacyjnych.

W ramach przedsięwzięcia planowane są konkursy na podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej w zakresach:

a) produkty i usługi służące rozwojowi turystyki i rekreacji, w tym m.in. usługi noclegowe, gastronomiczne, w tym także sprzedaż produktów lokalnych rękodzieła, rzemiosła, żywności lokalnej, usługi rekreacyjne, kulturalne, sportowe, rozrywkowe, wynajem sprzętu turystycznego, parki linowe, izby muzealne itp.

b) produkty i usługi służące poprawie jakości środowiska naturalnego i zmianom klimatu, w tym m.in. rozwijanie odnawialnych źródeł energii, gospodarki o obiegu zamkniętym, błękitno-zielonej infrastruktury, zielonej gospodarki, odpowiedzialności społecznej za środowisko naturalne; a także na pozarolnicze funkcje małych gospodarstw rolnych. Planowane przedsięwzięcie zostało oparte o zdiagnozowane potrzeby i potencjał lokalny związany z bogatymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi obszaru LSR Ziemi Gotyku (jeziora, liczne zabytki, bogata sieć ścieżek rowerowych, liczne szlaki turystyczne przebiegające przez obszar LSR).

Rozwój produktów i usług w ramach działalności gospodarczej będzie ograniczony do konkretnych zakresów działalności gospodarczej: **działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznym; usługi administrowania i usługi wspierające**, w tym wypożyczanie i dzierżawa sprzętu rekreacyjnego i sportowego oraz wynajem i dzierżawa środków transportu wodnego, bez załogi; **działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, w tym:** działalność muzeów, działalność historycznych miejsc i budynków oraz podobnych atrakcji turystycznych; działalność ogrodów botanicznych i zoologicznych oraz obszarów i obiektów ochrony przyrody; działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna, wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; **dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją;** działalność związana ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów; odzysk surowców; działalność związana z rekultywacją i pozostała działalność usługowa związana z gospodarką odpadami; roboty budowlane specjalistyczne, w tym: roboty związane z wykonywaniem instalacji elektrycznych (OZE, w tym jest fotowoltaika), wykonywanie instalacji wodno-kanalizacyjnych, cieplnych, gazowych i klimatyzacyjnych (OZE, w tym pompy ciepła); **usługi administrowania i usługi wspierające** w tym usługi związane z utrzymaniem porządku w budynkach i zagospodarowaniem terenów zieleni, naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń (urządzeń OZE i nie tylko: wg zasady nie wyrzucaj tylko napraw).

Kwota wsparcia w ramach LSR:

Minimalna wartość wsparcia kosztów kwalifikowalnych na poziomie operacji: **50 tys. zł** (dotyczy wszystkich zakresów).

Maksymalna wartość dofinansowania na poziomie operacji:

- podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne - wsparcie udzielane w formie dotacji w postaci ryczałtu do **80 tys. zł**
- rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej – wsparcie udzielane w formie dotacji w postaci refundacji kosztów kwalifikowalnych do wysokości **150 tys. zł**
- rozwój pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych w zakresie gospodarstw agroturystycznych oraz zagród edukacyjnych – wsparcie udzielane w formie dotacji w postaci ryczałtu /refundacji do wysokości **do 80 tys./150 tys. zł**

UWAGA: Szczegółowe zasady wsparcia w ramach Przedsięwzięcia zostaną każdorazowo dookreślone w Regulaminie konkursu zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa krajowego i unijnego regulującego wdrażania PS WPR.

W zakresie przedsięwzięcia planuje się preferencje dla **operacji innowacyjnych**: przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

Planowane wskaźniki produktu:

- liczba operacji wspierających przedsiębiorczość na obszarze LSR (w zakresie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej)

Jednostka miary: sztuka

- liczba operacji w zakresie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (gospodarstw agroturystycznych lub zagród edukacyjnych)

Jednostka miary: sztuka

Planowane wskaźniki rezultatu wybrane z Katalogu obowiązkowych wskaźników rezultatu PS WPR

R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.

Jednostka miary: Liczba utworzonych miejsc pracy.

R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.

Jednostka miary: Liczba przedsiębiorstw

Źródło finansowania:

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich

Nazwa przedsięwzięcia:

3.3. Społeczność lokalna na straży kultury i natury

Przedsięwzięcie przyczyni się do realizacji celu LSR:

Nr 3. Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury

Sposób realizacji przedsięwzięcia:

Przedsięwzięcie będzie realizowane w formie projektów grantowych oraz operacji własnej LGD w zakresie wsparcia określonym w PS WPR na lata 2023-2027: kształtowanie świadomości obywatelskiej o znaczeniu zrównoważonego rolnictwa, gospodarki rolno-spożywczej, zielonej gospodarki, biogospodarki, wsparcie rozwoju wiedzy i umiejętności w zakresie innowacyjności, cyfryzacji i przedsiębiorczości, a także wzmacnianie programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego, z wyłączeniem inwestycji infrastrukturalnych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi. W ramach przedsięwzięcia planowane są projekty grantowe zakładające podejmowanie lokalnych inicjatyw społecznych, które będą służyć podnoszeniu wiedzy mieszkańców w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, ochronie oraz promocji lokalnego dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego, historycznego i atrakcji turystycznych, w tym m.in.: warsztaty, konkursy, szkolenia, pikniki ekologiczne dotyczące sposobów oszczędzania wody, energii, poprawie jakości środowiska, np. z zakładania ogrodów deszczowych, łąk kwietnych, propagowania gospodarki o obiegu zamkniętym, a także działania o charakterze promocyjnym np. stoiska promocyjne poza obszarem LSR, festyny kulturowe, koncerty, plenery, rajdy rowerowe, materiały promocyjne np. aplikacje, portale internetowe, publikacje itp. wyposażenie wzmacniające lokalne organizacje i grupy artystyczne (np. stroje, instrumenty, akcesoria, eksponaty). Planowane są także operacja/e własne, które są niezbędne do organizacji działań edukacyjnych na całym obszarze LSR, a więc kompleksowe, zapewniające równy dostęp dla wszystkich grup docelowych oraz promocji całego obszaru LSR. **Przedsięwzięcie to jest szczególnie nastawione na innowacje, w szczególności w**

odniesieniu do nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny).

Kwota wsparcia w ramach LSR:

Minimalna wartość grantu – 10 000,00 zł

Maksymalna wartość grantu – 30 000,00 zł

Operacja własna do 100 tys. zł

Planowane wskaźniki produktu:

- liczba inicjatyw lokalnych w zakresie ochrony lokalnego dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i historycznego oraz promocji lokalnych zasobów

Jednostka miary: sztuka

- liczba inicjatyw lokalnych służących ochronie środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu

Jednostka miary: sztuka

Planowane wskaźniki rezultatu wybrane z Katalogu obowiązkowych wskaźników rezultatu PS WPR

-R.1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami.

Jednostka miary: liczba osób.

Źródło finansowania:

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027

Fundusz: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

VI.4 Przypisanie wskaźników do celów i przedsięwzięć w kontekście ich adekwatności do celów i przedsięwzięć oraz zgodności ze wskaźnikami dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR

Formułując wskaźniki realizacji celów i przedsięwzięć wykorzystano każdorazowo istniejący zestaw obowiązkowych wskaźników odpowiednio dla Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza na lata 2021-2027. Ponadto przyjęte wskaźniki są adekwatne do zaplanowanych w LSR działań ujętych w dziewięć przedsięwzięć. Zaplanowane wskaźniki produktów i rezultatów są adekwatne i mierzalne, a więc pozwolą na dokonanie rzetelnego pomiaru założonych w LSR celów. Przyjęte wskaźniki oddają bowiem charakter oraz oczekiwane efekty wsparcia planowanego w ramach LSR. Są spójne również z zakładanymi rezultatami PS WPR oraz FEdKP. Przypisane do celów i przedsięwzięć wskaźniki są zatem zgodne także z Programami, w ramach których finansowana jest LSR.

W zakresie wsparcia z Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 w ramach konkursu na wybór LSR dookreślono jedynie wskaźniki rezultatu, wskaźniki produktu zostały opracowane na poziomie LSR. Szczegółowy zestaw wskaźników produktu i rezultatu wraz z określeniem jednostek miary oraz wartości docelowych osiągniętych w poszczególnych latach (harmonogram) zawierają załączniki do LSR, tj.: **Formularz nr 1: Cele i przedsięwzięcia** oraz **Formularz 2: Plan działania**.

Rozdział VII. Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

VII. 1. Ogólna charakterystyka wewnętrznej organizacji pracy LGD, w tym przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych wraz ze zwięzłą informacją wskazującą sposób powstawania poszczególnych procedur, ich kluczowe cele i założenia

LGD posiada duże doświadczenie i wypracowane rozwiązania formalne w zakresie wewnętrznej organizacji pracy oraz zasad realizacji LSR, w szczególności dokonywania wyboru i oceny:

- operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD (tryb konkursowy dot. Przedsięwzięć LSR 2.1. 3.1 i 3.2.),
- grantobiorców w ramach projektów grantowych LGD (wybór grantobiorców dot. Przedsięwzięć LSR: 1.1., 1.2., 1.3.1.4 oraz 2.2. i 3.3.).
- operacji własnych LGD (dot. Przedsięwzięć LSR: 2.2. i 3.3).

W niniejszym rozdziale są opisane ogólne zasady przyjętych rozwiązań formalno-instytucjonalnych, natomiast w odniesieniu do każdego zakresu i funduszu wewnętrzną organizację organizacji pracy oraz zasad realizacji LSR będzie określać procedura, stanowiąca dokument towarzyszący LSR.

Opis przyjętych rozwiązań – sposób powstawania, kluczowe cele i założenia:

Celem procedur jest zapewnienie w całym okresie realizacji LSR przejrzystego i formalnie poprawnego systemu naboru, oceny i wyboru operacji/grantobiorców/ operacji własnych, z uwzględnieniem specyfiki poszczególnych funduszy, w ramach których LSR jest finansowana. System naboru wniosków o dofinansowanie oraz procedury dotyczące oceny i wyboru operacji/ grantobiorców będą zgodne z obowiązującymi przepisami. Tworzone będą na podstawie ustawy o RLKS oraz rozporządzeń wdrożeniowych i wytycznych do poszczególnych funduszy. Propozycje procedur wypracowane zostaną w oparciu o:

- dotychczasowe doświadczenia LGD we wdrażaniu LSR z okresu 2014-2020,
- wyniki ewaluacji własnej uwzględniającej zalecenia pokontrolne Samorządu Województwa dot. procedury naboru i oceny wniosków w okresie 2014-2020 oraz wyniki ewaluacji zewnętrznej ex-post LSR na lata 2016-2023 przeprowadzonej w 2022 r. Mając powyższe na uwadze w pierwszej fazie tworzenia procedur, członkowie Zespołu roboczego ds. LSR, powołanego przez Walne Zebranie Członków wraz z Zarządem i pracownikami biura LGD, podczas konsultacji, wypracowali ich wstępne założenia. Na tej podstawie opracowane zostaną ostateczne procedury umożliwiające ocenę i wybór operacji realizowanych przez podmioty inne niż LGD, operacji własnych LGD oraz grantobiorców w ramach projektów grantowych LGD współfinansowanych z PS WPR oraz EFS+ ze środków Programu FEEdKP.

Procedury, przed ich zatwierdzeniem przez Zarząd, zostaną poddane konsultacjom społecznym, aby zapewnić jak największą transparentność całego procesu ich opracowania. Opracowane procedury będą przejrzyste i niedyskryminujące. Ich zapisy pozwolą unikać konfliktu interesów i zapewnią, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru operacji/grantobiorców (zgodnie z Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r., art. 33).

Zgodnie z zapisami umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność (tzw. umowy ramowej), w terminie 60 dni od dnia jej zawarcia, LGD przekaze Zarządowi Województwa do zatwierdzenia:

- procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR (w tym operacji własnych),
- procedury ustalania niebudzących wątpliwości interpretacyjnych kryteriów wyboru operacji,
- procedury wyboru i oceny grantobiorców uwzględniające kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, niebudzący wątpliwości interpretacyjnych szczegółowy opis wyjaśniający ich znaczenie oraz sposób oceny wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów,
- Regulamin organu decyzyjnego tj. Rady LGD.

Zgodnie ze statutem LGD organem decyzyjnym, do którego wyłącznej kompetencji należy ocena i wybór operacji/ grantobiorców do finansowania, jest Rada LGD. **Rada LGD rozpatruje wnioski o dofinansowanie operacji/ o powierzenie grantów i podejmuje decyzje w ich sprawie podczas swoich posiedzeń** zgodnie z Regulaminem Rady LGD. Regulamin Rady LGD określa szczegółowo tryb zwoływania oraz pracy Rady LGD, w tym podejmowania decyzji, jest więc nierozłącznym elementem procedur.

Rada LGD dokonywać będzie oceny i wyboru wniosków do finansowania w oparciu o wskazane powyżej procedury oraz przepisy prawa, w szczególności odnoszące się do poszczególnych funduszy, w ramach których finansowana jest LSR.

W opisie procedur dotyczących oceny i wyboru operacji (w tym operacji własnych LGD)/ grantobiorców do finansowania określone zostaną m.in.:

1. sposób udostępniania procedur do wiadomości publicznej;
2. sposób organizacji naboru wniosków;
3. zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji/ grantobiorców, w tym: ocena wniosków, dokumentowanie oceny, wzory dokumentów;
4. zasady ustalania kwot wsparcia dla danej operacji/ grantobiorcy;
5. sposób podawania do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń Rady LGD;
6. szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny i możliwości wniesienia protestu/ złożenia odwołania;
7. procedury realizacji projektów grantowych.

Przyjęte przez LGD w całym procesie naboru, oceny i wyboru wniosków o dofinansowanie operacji/ o powierzenie grantów rozwiązania formalno-instytucjonalne będą zgodne z przepisami prawa oraz:

- a. będą niedyskryminujące i przejrzyste;
- b. pozwolą unikać konfliktu interesów;
- c. będą przewidywać regulacje zapewniające zachowanie parytetów tak, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru;
- d. będą szczegółowo regulować sytuacje wyjątkowe np. związane z uzyskaniem przez operację/grantobiorcę równej liczby punktów;
- e. zapewnią stosowanie tych samych kryteriów w całym procesie wyboru w ramach danego naboru;
- f. określą tryb wniesienia przez wnioskodawców protestu do Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego (wnioskodawcy inni niż LGD) lub odwołania od decyzji Rady LGD (dotyczy Grantobiorców);
- g. uwzględnią ustanowienie osoby/ komisji, której zadaniem będzie czuwanie nad prawidłowym przebiegiem całego procesu wyboru i oceny np. opiekuna procesu decyzyjnego;
- h. dotyczyć będą także realizacji operacji własnych, a także projektów grantowych, w tym również sposobu ich rozliczania, monitoringu i kontroli grantów.

VII. 2. Sposób ustanawiania i zmiany kryteriów wyboru zgodnie z wymogami określonymi dla programów, w ramach których planowane jest finansowanie LSR z uwzględnieniem powiązania kryteriów wyboru z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami

Ustanawianie lokalnych kryteriów wyboru oraz ich powiązanie z diagnozą obszaru, celami i wskaźnikami

Wstępne założenia dot. lokalnych kryteriów wyboru (kryteriów punktowych) sformułowane zostały na bazie diagnozy potrzeb i potencjału obszaru objętego LSR. Propozycje priorytetowych kryteriów wyboru operacji/ grantobiorców zostały określone podczas warsztatów strategicznych zespołu partycypacyjnego oraz konsultacji z zespołem roboczym ds. LSR oraz zespołami tematycznymi i branżowymi. Ostateczne listy kryteriów do poszczególnych przedsięwzięć zostaną upublicznione do konsultacji społecznych z mieszkańcami i potencjalnymi Wnioskodawcami lub Grantobiorcami na etapie przygotowania załączników wymaganych do dostarczenia w ciągu 60 dni od podpisania umowy ramowej. Po konsultacjach kryteria zostaną zatwierdzone przez Zarząd LGD w formie uchwały. Kryteria podobnie jak procedury stanowiąc będą dokument towarzyszący LSR.

Jak wspomniano już wcześniej **zgodnie z zapisami umowy ramowej LGD w terminie 60 dni od dnia jej zawarcia LGD przekaże Zarządowi Województwa do zatwierdzenia zarówno procedury ustalania niebudzących wątpliwości interpretacyjnych kryteriów wyboru operacji (w tym operacji własnych), jak również kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych LGD.**

Propozycje lokalnych kryteriów wyboru opisane poniżej odnoszą się do poszczególnych przedsięwzięć zaplanowanych w LSR. W ramach przedsięwzięcia 2.1 oraz 3.2. z uwagi na zróżnicowane formy realizacji operacji, będą odrębne zestawy kryteriów w zakresie podejmowania działalności gospodarczej, rozwijania działalności gospodarczej oraz odrębne dla pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. Wstępnie opracowane kryteria zostały ustalone w procesie konsultacji społecznych oraz z zastosowaniem wymogów określonych dla poszczególnych funduszy, w ramach których finansowana jest LSR, i warunkują wybór operacji/

grantobiorców, które w jak największym stopniu przyczynią się do realizacji przyjętych w LSR wskaźników produktu i rezultatu, a tym samym do realizacji założonych celów LSR.

Propozycje wybranych kryteriów lokalnych ściśle powiązanych z diagnozą obszaru (adekwatne do diagnozy) oraz przyczyniające się do osiągnięcia założonych w ramach LSR celów.

Cel 1: Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym			
Przedsięwzięcie	diagnoza – potrzeby i potencjały lokalne	lokalne kryteria wyboru – preferencje	Realizacja celów LSR
P.1.1.Aktywni młodzi w centrum Ziemi Gotyku	<ul style="list-style-type: none"> - silna potrzeba dostępu dla mieszkańców do wysokiej jakości usług w zakresie edukacji pozaformalnej, w tym budowanie postaw przedsiębiorczych, wzbudzenie zainteresowania środowiskiem lokalnym i naturą wśród dzieci i młodzieży - potrzeba włączenia społecznego osób z niepełnosprawnościami - potrzeba wsparcia dzieci i młodzieży w zakresie zaburzeń neurologiczno- psychicznych i uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> - preferencje dla projektów, w których planowane jest wsparcie psychologiczne lub terapeutyczne lub socjoterapeutyczne dla uczestników projektu (indywidualne lub grupowe) - preferencja dla projektów, w których planowane jest działanie w zakresie edukacji ekologicznej lub edukacji zdrowotnej - preferencja dla projektów, w których planowane jest działanie w zakresie edukacji regionalnej obszaru LSR Ziemi Gotyku 	<p>Proponowane kryteria wzmocniają osiągnięcie wszystkich celów LSR - zarówno wzmocniają kompetencje mieszkańców poprzez dostęp do edukacji pozaformalnej i innych usług czasu wolnego, stwarzają lepsze warunki do rozwoju mieszkańców i prowadzą do wzmocnienia poczucia więzi lokalnych i podnoszenia świadomości w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu.</p>
P. 1.2. Seniorzy w akcji na Ziemi Gotyku	<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba dostępu do szybszego internetu na wsi i innych usług telekomunikacyjnych / rozwój cyfryzacji - większa integracja mieszkańców / budowanie relacji pomiędzy mieszkańcami (wspólne spotkania) - podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska, przeciwdziałania zmianom klimatu, szerszego korzystania z odnawialnych źródeł energii, wspólne działania lokalne 	<ul style="list-style-type: none"> - w typie projektu tworzenie i funkcjonowanie klubów seniora premiowane będą projekty zakładające działania uzupełniające o charakterze międzypokoleniowym lub proekologicznym lub promujące wolontariat na rzecz osób starszych i potrzebujących wsparcia - premiowane będą projekty zakładające działania wspierające seniorów w świecie cyfrowym (rozwijające kompetencje cyfrowe) - preferencja dla projektów, w których planowane jest działanie w zakresie edukacji regionalnej obszaru LSR Ziemi Gotyku 	<p>Kryteria preferują projekty, które najsilniej przyczynią się do rozwoju usług społecznych w rozwoju lokalnym, służących realizacji potrzeb</p>
P. 1.3. Równe szanse dla mieszkańców LSR Ziemi Gotyku	<ul style="list-style-type: none"> - problemem jest godzenie życia zawodowego z życiem rodzinnym, w szczególności dla kobiet powracających na 	<ul style="list-style-type: none"> - preferowanie projektów zakładających kompleksowe wsparcie m.in. psychologiczne, prawne, edukacyjne, coaching, kręgi wsparcia. 	<p>Kryteria preferują projekty, które najsilniej przyczynią się do rozwoju usług społecznych w rozwoju lokalnym, służących realizacji potrzeb</p>

	rynek pracy po urodzeniu dziecka - związku z tym istnieje potrzeba wsparcia zrównoważonego pod względem płci uczestnictwa w rynku pracy, równych warunków pracy oraz lepszej równowagi między życiem zawodowym a prywatnym		mieszkańców w zakresie m.in. usług psychologicznych i edukacyjnych, co przyczynia się także do realizacji celu nr 2, czyli tworzenia lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku.
P. 1.4. Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji Ziemi Gotyku	- potrzeba dostępu dla mieszkańców do wysokiej jakości usług w zakresie edukacji pozaformalnej zarówno dla dzieci i młodzieży, dorosłych i seniorów - zaplecze lokalowe i kadrowe jako duży potencjał w obszarze rozwijania edukacji nieformalnej w tym w formie Lokalnych Ośrodków Wiedzy i Edukacji	- preferowanie projektów zakładających edukację ekologiczną lub edukację zdrowotną	Kryteria przyczynią się do wzmocnienia realizacji celu 1 w zakresie podnoszenia kompetencji mieszkańców oraz celu 3 w zakresie wsparcia zrównoważonego rozwoju poprzez edukację ekologiczną.

Wspólne kryteria dla celu 1: preferencje dla organizacji społecznej działającej na obszarze LSR (rejestr KRS, rejestr ARiMR), dla podmiotów posiadających doświadczenie w realizacji projektów na rzecz mieszkańców obszaru LSR z udziałem środków publicznych (unijne, krajowe), dla projektów zakładających współpracę międzysektorową z podmiotami lokalnymi reprezentującymi inny niż Grantobiorca sektor, dla projektów realizowanych na terenie gminy znajdującej się w Wykazie gmin województwa kujawsko-pomorskiego zakwalifikowanych do Obszaru negatywnej sytuacji społeczno-gospodarczej zidentyfikowanego na poziomie regionalnym (zał. nr do Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+). W związku z finansowaniem ww. przedsięwzięć w celu 1 LSR ze środków EFS+ w ramach programu Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027 LGD zobowiązuje się również do ustanowienia kryteriów zgodnych z kryteriami wyboru projektów, które ustanowione zostaną przez Komitet Monitorujący dla Priorytetu FEKP.07 FUNDUSZE EUROPEJSKIE NA ROZWÓJ LOKALNY oraz zgodnych z zasadami i warunkami obowiązującymi dla Europejskiego Funduszu Społecznego Plus. Ponadto **LGD promować będzie także projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.**

Propozycje wybranych kryteriów w zakresie projektów grantowych w ramach celu 2 i 3:

Cel 2: Stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji			
Przedsięwzięcie	diagnoza – potrzeby i potencjały lokalne	lokalne kryteria wyboru – preferencje	Realizacja celów LSR
P. 2.2. Programy rozwoju lokalnych organizacji i liderów życia społecznego	- potrzeba wspierania rozwoju przedsiębiorczości, w tym potrzeba organizacji szkoleń, wyjazdów studyjnych - rozwój działań edukacyjnych w szczególności skierowanych do liderów życia	- premiowanie projektów dotyczących aktywizacji osób młodych w wieku poniżej 25 r.ż. - premiowanie projektów zakładających działania międzypokoleniowe - preferowanie projektów zakładających rozwijanie kompetencji cyfrowych lokalnych liderów	Kryteria przyczynią się do wzmocnienia realizacji celu 2 w zakresie wsparcia rozwoju społecznego mieszkańców obszaru LSR, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji oraz osób młodych z obszaru LSR oraz działania międzypokoleniowe, które

	społecznego i kreowanie młodych liderów jako przeciwdziałanie małej aktywności osób poniżej 25 r.ż. - wzmocnienie działalności tzw. „trzeciego sektora” na obszarze LSR	- preferencja dla projektów ukierunkowanych na wsparcie osób w niekorzystnej sytuacji zdiagnozowanych w LSR	mają ułatwić wymianę międzypokoleniową na obszarach wiejskich
--	--	---	---

Cel 3: Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury

P. 3.3. Społeczność lokalna na straży kultury i natury	- działania edukacyjne i promocyjne podnoszące świadomość środowiskową mieszkańców - promocja obszaru jako miejsca atrakcyjnego dla aktywnego wypoczynku na łonie natury i na szlakach historii i kultury - rozwój cyfryzacji	- preferencja dla projektów dotyczących podnoszenia świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu - promowanie projektów zakładających działania zintegrowane (łącznie różne dziedziny, tematyki, gospodarki, w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności) - promowanie projektów zakładających zastosowanie narzędzi cyfrowych do promowania lokalnych zasobów kulturowych, historycznych, przyrodniczych lub natury	Preferencje wskazane w kryteriach wyboru przyczynią się do efektywnych, trwałych oraz zintegrowanych rezultatów w celu 3 który ukierunkowany jest na zrównoważony rozwój obszaru, a działania zintegrowane, podnoszące świadomość społeczną oraz wykorzystujące rozwiązania cyfrowe będą skutecznie temu służyć.
---	---	---	--

Kryteria wspólne dla ww. przedsięwzięć będą premiować granty przygotowane i realizowane w partnerstwie lokalnym z podmiotami lokalnymi reprezentującymi innym niż Grantobiorca sektor (np. 3 partnerów: partner społeczny, gospodarczy i publiczny), a także granty przygotowane przez Grantobiorcę który skorzystał ze szkolenia w zakresie opracowania projektu objętego grantem zorganizowanym przez LGD w okresie realizacji LSR. Oba kryteria zakładają efektywniejsze wdrożenie założeń rozwojowych LSR.

Propozycje wybranych kryteriów w zakresie przedsiębiorczości w ramach celu 2 i 3:

Cel 2: Stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji

Przedsięwzięcie	diagnoza – potrzeby i potencjały lokalne	lokalne kryteria wyboru – preferencje	Realizacja celów LSR
P. 2.1. Usługi lokalne dostępne dla mieszkańców	- wykazana w diagnozie i badaniach ograniczona możliwość rozwoju zawodowego osób młodych na obszarze LSR, a także kobiet, osób z niepełnosprawnościami, osób poszukujących zatrudnienia w tym mieszkańców dawnych osiedli poPGRowskich	W zakresie podejmowania działalności gospodarczej preferowane projekty zakładające: - aktywizację zawodową osób młodych do 25 r.ż. - planowana operacja zakłada aktywizację zawodową osoby należącej do grupy zdiagnozowanej jako osoby z grup niekorzystnej sytuacji zdiagnozowanych na obszarze LSR W zakresie rozwijania działalności gospodarczej preferowane operacje:	Kryteria preferujące wsparcie dla osób w niekorzystnej sytuacji wzmocnią efekty celu 2, jednocześnie przyczynią się do zwiększenia dostępności do usług na poziomie lokalnym, pobudzania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości wśród mieszkańców oraz poprawy

	- potrzeba rozwijania przedsiębiorczości w szczególności w gminach o niskim potencjale w tym zakresie (patrz: Obszaru negatywnej sytuacji społeczno-gospodarczej)	- zakładające tworzenie nowych miejsc pracy - operacje o charakterze innowacyjnym, w skali obszaru LSR, w tym innowacje cyfrowe (zgodnie z definicją innowacji określoną w LSR)	sytuacji na lokalnym rynku pracy.
Cel 3: Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury			
P.3.2. Gospodarka oparta na lokalnych i naturalnych zasobach	<p>Potrzeby zdiagnozowane na obszarze LSR:</p> <ul style="list-style-type: none"> - utworzenie lokalnego centrum sprzedaży produktów lokalnych, rękodzieła, wraz z infrastrukturą - zagospodarowanie jezior i parków (plaże, pomosty, sanitariaty, mała architektura, pola namiotowe i campingowe, usługi hotelarskie i gastronomiczne) 	<p>W zakresie podejmowania i rozwijania działalności kryteria preferencyjne powiązane z diagnozą jak wyżej w celu C.2. dodatkowo w C.3. określone są kryteria preferencyjne w zakresie rozwijania pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - preferowane będą operacje zakładające stworzenie lub rozwój usługi lub produktu, bazujące na lokalnych zasobach dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i historycznego obszaru LSR 	<p>Preferencyjne kryteria przyczynią się do wyboru operacji najskuteczniej oddziałujących na osiągnięcie celu 3, a więc racjonalnego wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczych, kulturowych i potencjału natury.</p>

Propozycje wybranych kryteriów w zakresie przedsięwzięcia 3.1. w ramach celu 3:

Cel 3: Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury			
Przedsięwzięcie	diagnoza – potrzeby i potencjały lokalne	lokalne kryteria wyboru – preferencje	Realizacja celów LSR
P. 3.1. Infrastruktura przyjazna dla środowiska i atrakcyjna dla człowieka	<ul style="list-style-type: none"> - potrzeba budowy placów zabaw, siłowni zewnętrznych i innych elementów małej infrastruktury i architektury służących rekreacji i turystyce, ze szczególnym uwzględnieniem dostępności dla osób z różnymi niepełnosprawnościami - zadbanie o zasoby wód lokalnych (stawy, jeziora), retencja - tworzenie oczek wodnych - potrzeba tworzenia enklaw zieleni / ogrodów sensorycznych / łąk kwietnych w przestrzeni publicznej / powierzchni czynne biologiczne np. 	<ul style="list-style-type: none"> - promowanie operacji zakładających działania zintegrowane (łącznie różne dziedziny, tematyki, gospodarki, w celu kompleksowego zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb społeczności) - preferencja dla operacji realizowanych w partnerstwie na obszarze LSR - preferowanie operacji zlokalizowanych w miejscowościach charakteryzujących się bogatymi zasobami dziedzictwa przyrodniczego, historycznego i kulturowego tj. miejscowościach gdzie znajdują się zabytki, miejsca pamięci historycznej, pomniki przyrody i inne formy ochrony przyrody lub/i w miejscowościach 	<p>Preferencje wskazane w kryteriach wyboru przyczynią się do efektywnych, trwałych oraz zintegrowanych rezultatów w celu 3 który ukierunkowany jest na zrównoważony rozwój funkcji turystyczno-rekreacyjnych z poszanowaniem dla środowiska naturalnego i tworzeniem przestrzeni atrakcyjnych dla ludzi, a jednocześnie przyjaznych dla środowiska, przeciwdziałającej zmianom klimatycznym. Partnerstwo, innowacja i działania zintegrowane w najbardziej efektywny sposób</p>

	<p>chodniki, aleje ażurowe, zielone fasady budynków, zielone przystanki, parki lokalne,</p> <p>- szersze korzystanie z odnawialnych źródeł energii w przestrzeni publicznej np. stacje ładowania, ławki solarne, lampy hybrydowe</p>	<p>znajdujących się na szlakach turystycznych i rowerowych</p> <p>- preferencje dla operacji w zakresie infrastruktury błękitno-zielonej</p> <p>- innowacyjne wykorzystanie zasobów lokalnych</p>	<p>przyczynią się do realizacji celów LSR.</p>
--	--	---	--

Procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru

Lokalne kryteria wyboru operacji/ grantobiorców, podobnie jak i sama LSR, mogą ulegać pewnym modyfikacjom lub zmianom na skutek zmieniających się uwarunkowań społeczno-gospodarczych obszaru objętego LSR, w wyniku monitoringu wdrażania LSR i oceny osiągania założonych w LSR celów, jak również w przypadku wystąpienia trudności w procesie oceny i wyboru zgłoszonych przez członków Rady LGD, a także na wezwanie Samorządu Województwa. LGD prowadzi działania w oparciu o zasady szerokiej partycypacji społecznej. W procesie wdrażania i aktualizacji LSR, w tym także zmian kryteriów wyboru operacji/grantobiorców, LGD zamierza zatem dalej w jak największym stopniu angażować lokalne społeczności.

Zmian lokalnych kryteriów wyboru może dokonywać – zgodnie z § 23 ust. 7 pkt. b) Statutu Stowarzyszenia (uchwalanie zmian w LSR i dokumentach jej towarzyszących) – Zarząd Stowarzyszenia. Zarząd zobowiązany zostaje do konsultowania zmian w LSR z członkami i partnerami LGD oraz społecznością lokalną obszaru LSR. Propozycja zmiany lokalnych kryteriów wyboru podlega w pierwszej kolejności konsultacjom z lokalną społecznością m.in. za pośrednictwem e-konsultacji (tj. upublicznienia na stronie internetowej LGD oraz portalu społecznościowym Facebook proponowanych zmian wraz z formularzem zgłaszania uwag). Minimalny czas trwania e-konsultacji – 7 dni kalendarzowych.

W dalszej kolejności propozycje zmian, uwzględniające wyniki przeprowadzonych konsultacji, będą rozpatrywane i opiniowane przez zespół roboczy ds. przygotowania i wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju w perspektywie 2021-2027, złożony z członków LGD, powołany na mocy §22a. statutu. Pozytywnie zaopiniowane przez zespół roboczy lokalne kryteria wyboru będą zatwierdzane w formie uchwały przez Zarząd Stowarzyszenia. Po podjęciu stosownej uchwały o zmianie lokalnych kryteriów wyboru przez Zarząd Stowarzyszenia zmiany zostają zgłoszone do Samorządu Województwa (SW). Pisemna akceptacja SW będzie skutkowałą wprowadzeniem nowych kryteriów oraz zmianami dokumentacji w procedurze oceny pod względem spełniania kryteriów wyboru operacji/ grantobiorców. W przypadku zmiany lokalnych kryteriów wyboru, „nowe” kryteria będą obowiązywać dla konkursów ogłoszonych po dniu ich zatwierdzenia przez właściwy organ Samorządu Województwa.

VII. 3. Wskazanie w jaki sposób w kryteriach wyboru operacji zostanie uwzględniona innowacyjność oraz przedstawienie ich definicji i zasad oceny, a także operacji realizowanych w partnerstwie na obszarze LSR

W propozycjach lokalnych kryteriów wyboru dla wszystkich przedsięwzięć z celu 2 i 3 wdrażanych ze środków PS WPR na lata 2023-2029 planowane jest premiowanie projektów / operacji **innowacyjnych**, zgodnie z definicją: „przez innowacyjność rozumie się zmianę mającą na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych (kontekst lokalny)”. Podczas oceny wg lokalnych kryteriów wyboru Rada LGD będzie mogła przyznać punkty dodatnie, jeśli operacja będzie innowacyjna (innowacja kreatywna lub imitująca), jak również 0 punktów, gdy operacja zostanie uznana za nieinnowacyjną (innowacja pozorna).

Innowacja kreatywna - powstała w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczy nowych produktów, usług, procesów lub organizacji. Innowacja imitująca - wzorowana na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji. Dotycząca nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. Operacja nieinnowacyjna - w rzeczywistości nie są to innowacje w skali LSR. Są to jedynie drobne zmiany oferujące rzekome nowości. Planuje się największą wartość punktową określić dla innowacji kreatywnej. Uzasadnienie innowacji leżeć będzie po stronie Wnioskodawcy/ Grantobiorcy. Rada LGD dokona oceny innowacyjności operacji na podstawie opisu zawartego we wniosku.

W przedsięwzięciu 2.2. Programy rozwoju lokalnych organizacji i liderów życia społecznego zastosuje innowacyjne podejście w ramach **operacji własnej - będzie edukować liderów zmiany** w oparciu o metody kreatywnego myślenia m.in. design thinking, metoda rozwoju i zmiany „4D”, które nastawione są rozwijaniu innowacyjnych usług społecznych poprzez wychodzenie od potrzeb przyszłych odbiorców tych usług. Powstające dzięki jej zastosowaniu rozwiązania, powinny być skuteczne i atrakcyjne, bo trafiające w konkretne potrzeby konkretnych grup ludzi. Na obszarze LSR nie było dotychczas tego typu lokalnych programów edukacyjnych.

Partnerstwo: W propozycjach lokalnych kryteriów wyboru dla przedsięwzięcia 3.1. Infrastruktura przyjazna dla środowiska i atrakcyjna dla człowieka uwzględnione zostało premiowanie **operacji partnerskich, tj. operacji realizowanych przez co najmniej dwóch partnerów z obszaru LSR**, których celem będzie projektowanie wspólnych działań oraz znajdowanie wspólnych kreatywnych i komplementarnych rozwiązań w celu 3 LSR. Realizacja operacji partnerskich powinna prowadzić do zaspokojenia stwierdzonych w analizie obszaru LSR potrzeb oraz wykazywać korzyści tej współpracy. Podczas oceny wg lokalnych kryteriów wyboru Rada LGD będzie mogła przyznać punkty dodatnie, jeśli operacja będzie operacją partnerską, jak również 0 punktów, gdy operacja będzie realizowana wyłącznie przez jednego Wnioskodawcę. Uzasadnienie konieczności realizacji operacji partnerskiej leżeć będzie po stronie Wnioskodawcy. Rada LGD dokona oceny kryterium na podstawie przygotowanego przez Wnioskodawcę opisu oraz załączonej obligatoryjnie już na etapie wniosku o przyznanie pomocy umowy partnerskiej.

Szczególnie pożądane dla obszaru LSR są operacje partnerskie z obszaru turystyki, rekreacji, ochrony środowiska naturalnego, wykorzystujące lokalny potencjał kulturowy i przyrodniczy. LGD będzie prowadzić zatem intensywne działania integrujące partnerów w tym obszarze. Zadaniem LGD będzie więc zachęcanie do wspólnych działań i inicjowanie operacji realizowanych w partnerstwie. Dodatkowo projekty objęte grantem w ramach celu 1 oraz w celu 2 i 3 będą preferować formy współpracy międzysektorowej przy wspieraniu Grantobiorcy w planowaniu i realizacji projektów objętych grantami. W przeciwieństwie do operacji realizowanej w partnerstwie, gdzie każdy z partnerów składa odrębny wniosek o przyznanie pomocy, współpraca międzysektorowa nie będzie miała wymiaru finansowanego tylko organizacyjny (o wsparcie ubiega się tylko 1 podmiot).

VII.4. Informacja o realizacji projektów grantowych, w tym projektów obejmujących przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi (smart village) i/lub operacji własnych i/lub operacji realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru LSR

Zgodnie z opisem w rozdziale VI LGD zamierza realizować 6 przedsięwzięć w formule projektów grantowych, tj.: współfinansowane ze środków EFRROW w ramach PS WPR 2023-2027 – przedsięwzięcie 2.2. i 3.3. oraz współfinansowane ze środków EFS+ w ramach FEKP 2021-2027 – przedsięwzięcia: 1.1., 1.2., 1.3., 1.4. Ponadto w ramach przedsięwzięć 2.2. i 3.3. LGD planuje realizację po min. jednej operacji własnej. Szczegółowe zasady realizacji Projektów Grantowych zawierać będą procedury wyboru i oceny grantobiorców, wraz z opisem sposobu rozliczania grantów, monitoringu i kontroli, stanowiące dokument towarzyszący LSR, które jak wspomniano wcześniej, zostaną przekazane do zatwierdzenia przez Samorząd Województwa w ciągu 60 dni od zawarcia umowy ramowej na realizację LSR. Na moment opracowania niniejszego dokumentu, w związku z brakiem zainteresowania potencjalnych Grantobiorców/Wnioskodawców, nie przewiduje się realizacji przez LGD projektów grantowych obejmujących przygotowanie koncepcji inteligentnej wsi oraz projektów realizowanych w partnerstwie z partnerami spoza obszaru LSR. Jednakże nie wyklucza się takiej możliwości w przyszłości, czego przesłanką mogą być m.in. wyniki prowadzonej ewaluacji LSR (patrz opis rozdział X LSR).

Rozdział VIII. Plan działania

VIII. 1. Zwięzła charakterystyka przyjętego harmonogramu osiągnięcia poszczególnych celów i wskaźników wskazująca czas realizacji kluczowych efektów wdrażania LSR

Plan działania zawiera szczegółowe wskazanie harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktów i rezultatów dla wszystkich przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR. Szczegółowy harmonogram realizacji planu działania stanowi załącznik do LSR, tj. **Formularz nr 2: Plan działania**.

Dokument odnosi się do produktów i odpowiadających im rezultatów planowanych do osiągnięcia w ramach wdrażania LSR przez Wnioskodawców i Grantobiorców, poszczególnych przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR, ale również efektów realizacji przez LGD operacji własnych.

Planując harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu i rezultatu w kolejnych latach wdrażania LSR, oparto się na analizie potrzeb mieszkańców, konsultacji z poszczególnymi zespołami tematycznymi i branżowymi oraz analizie złożonych do LGD fiszek projektowych oraz opisów projektów poprzez formularz online pn. BANK POMYSŁÓW I INICJATYW ZIEMI GOTYKU. Załączony Plan Działania uwzględnia zgłoszone pomysły, ale także wstępne założenia dotyczące harmonogramu konkursów ogłaszanych przez Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

W pierwszej kolejności będą prowadzone nabory w zakresie rozwoju przedsiębiorczości ze względu na zgłaszane potrzeby w zakresie zwiększenia dostępu do usług pożądaných przez lokalną społeczność oraz zapotrzebowanie zgłoszone przez osoby, które zamierzają podjąć lub rozwijać działalność gospodarczą lub pozarolnicze funkcje małych gospodarstw rolnych, zaplanowane zarówno w celu 2 (w ramach przedsięwzięcia P.2.1. Usługi lokalne dostępne dla mieszkańców) jak i 3 LSR (w ramach przedsięwzięcia P.3.2. Gospodarka oparta na lokalnych i naturalnych zasobach).

Równolegle będą uruchamiane projekty grantowe współfinansowane ze środków EFS+ w zakresie celu 1, najpierw P.1.1. Aktywni młodzi w centrum Ziemi Gotyku oraz P.1.2. Seniorzy w akcji na Ziemi Gotyku. Są to działania priorytetowe ze względu na konieczność szybkiego dostępu do tych miejsc aktywizacji i integracji dla mieszkańców obszaru LSR najsilniej zainteresowanych wsparciem (dzieci i młodzież ucząca się oraz seniorzy w wieku 60+). Następnie będą projektowane i realizowane projekty objęte grantami w ramach przedsięwzięć P.1.3. Równe szanse dla mieszkańców LSR Ziemi Gotyku i P.1.4. Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji Ziemi Gotyku, które są skierowane do dorosłych mieszkańców obszaru LSR i dotyczą rozwoju usług edukacyjnych i wspierania równości szans kobiet i mężczyzn.

Na drugi i trzeci rok realizacji planowana jest operacja własna LGD w zakresie celu 2 jako przygotowanie do wdrażania projektu grantowego w przedsięwzięciu P.2.2. Programy rozwoju lokalnych organizacji i liderów życia społecznego oraz przedsięwzięciu P.3.3. Społeczność lokalna na straży kultury i natury.

Natomiast działania zaplanowane w ramach przedsięwzięcia P.3.1. Infrastruktura przyjazna dla środowiska i atrakcyjna dla człowieka muszą poprzedzić projekt grantowy i operację własną w P.3.3. Społeczność lokalna na straży kultury i natury, ponieważ na bazie stworzonej infrastruktury będą realizowane inicjatywy lokalne z udziałem społeczności.

Kluczowe dla LSR efekty w postaci wskaźników rezultatu, będących miarą osiągnięcia założonych w LSR celów, zostaną osiągnięte do końca 2028 r. – w odniesieniu do celów C.2. i C.3. oraz do końca 2029 r. – w odniesieniu do celu C.1.

Do skutecznej realizacji LSR przyczynią się planowane przez LGD działania animacyjne i aktywizacyjne, działania doradcze i szkoleniowe służące przygotowaniu potencjalnych wnioskodawców i grantobiorców do opracowania i realizacji dobrej jakości projektów spełniających wymogi przepisów prawnych oraz odpowiadających na potrzeby lokalne zdiagnozowane w LSR. Działania LGD będą realizowane w ramach Planu komunikacji.

VIII.2 Wyszczególnienie kamieni milowych realizacji LSR

Szczegółowy plan działania (patrz: Formularz nr 2) oraz Plan wykorzystania budżetu LSR (patrz: Formularz nr 4), uwzględniają kamienie milowe realizacji LSR, które zostaną określone w Umowie o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność zgodnie z §9 Kamienie milowe i korekty finansowe:

a. w odniesieniu do przedsięwzięć współfinansowanych w ramach PS WPR 2023-2027:

- ✓ do 30.06.2026 r. – udzielenie wsparcia w wysokości odpowiadającej min. 40% wartości środków zaplanowanych w ramach programu,
- ✓ do 31.12.2027 r. – udzielenie wsparcia w wysokości odpowiadającej min. 80% wartości środków zaplanowanych w ramach programu.

b. w odniesieniu do przedsięwzięć współfinansowanych w ramach programu regionalnego FEoKP 2021-2027:

- ✓ do 31.12.2026 r. – udzielenie wsparcia w wysokości odpowiadającej min. 50% wartości środków zaplanowanych w ramach programu,
- ✓ do 31.12.2028 r. – udzielenie wsparcia w wysokości odpowiadającej 100% wartości środków zaplanowanych w ramach programu.

Rozdział IX. Plan finansowy LSR

IX.1 Opis źródeł, z których przewiduje się finansowanie działalności LGD

Lokalna Strategia Rozwoju dla obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemia Gotyku na lata 2023-2029 jest strategią wielofundusową współfinansowaną z dwóch funduszy, zgodnie z poniższym zestawieniem:

a. Fundusze EFSI stanowiące bezpośrednie źródło finansowania LSR, jako budżetu LSR:

Nazwa funduszu UE	Program	Wdrażanie LSR [EUR]	Zarządzanie LSR [EUR]	RAZEM LSR [EUR]
Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)	Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027	1 500 000,00	362 500,00	1 862 500,00
Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+)	Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027	1 408 845,00	98 619,00	1 507 464,00
			RAZEM	3 369 964,00

Wysokość środków zaplanowanych w ramach LSR ustalono zgodnie z załącznikiem nr 4 do dokumentacji konkursowej na wybór LSR *Sposób ustalania wysokości dostępnych środków przeznaczonych na realizację LSR*. Zgodnie z dokumentem przyjęto:

Sposób ustalania wysokości dostępnych środków na realizację LSR.

Nazwa jednostki	Ludność [os.]	PS WPR (ludność od 40 000 do 49 999 mieszkańców)	EFS + (ludność od 30 000 do 49 999 mieszkańców)
Wdrażanie LSR			
Cały obszar LSR	45 972	1 500 000,00 EUR	1 000 000,00 EUR
Obszar problemowy* – gmina Papowo Biskupie – bonus 22,49 EUR	4 094	0,00 EUR	92 074,00 EUR
Obszar problemowy* – gmina Miasto Chełmża – bonus 22,49 EUR	14 085	0,00 EUR	316 771,00 EUR
Suma wdrażanie LSR		1 500 000,00 EUR	1 408 845,00 EUR
Zarządzanie LSR		362 500,00 EUR	98 619,00 EUR (7% wdrażania LSR)
SUMA LSR			3 369 964,00 EUR

*Obszar negatywnej sytuacji społeczno-gospodarczej zidentyfikowanego na poziomie regionalnym (zał. do Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+).

Szczegółowy budżet LSR stanowi załącznik do LSR (patrz: **Formularz nr 3: Budżet LSR**), natomiast plan wykorzystania budżetu na wdrażanie LSR (w sumie 2 908 845,00 EUR), uwzględniający opisane w rozdziale VIII zobowiązania LGD ad. kamieni milowych, zawarto w **Formularzu nr 4** Plan wykorzystania budżetu, również stanowiącym załącznik do LSR.

b. inne potencjalne źródła finansowania przedsięwzięć wynikających z LSR, w tym także EFSI w zakresie nie objętym RLKS które nie stanowią źródła finansowania

Innymi potencjalnymi źródłami finansowania LSR są programy:

- FRSE (Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji)- Program ERASMUS+ Młodzież Akcja 1. Mobilność edukacyjna: Mobilność osób młodych – wymiany młodzieży: spotkania edukacyjne dla co najmniej dwóch grup młodzieży (wysyłającej i przyjmującej), o dowolnej tematyce – wybranej przez młodzież (zgodnej z priorytetami Programu

Erasmus+ i danej akcji), gdzie wzmocniane będą pozaformalne i nieformalne procesy uczenia się wśród młodych ludzi. W tego typu projektach edukacyjnych szczególny nacisk kładzie się na aktywne i świadome uczestnictwo młodzieży w wieku 13-30 lat.

- FRSE (Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji)- Program ERASMUS+ Edukacja dorosłych Akcja 2. Współpraca organizacji i instytucji: Partnerstwa na małą skalę – to współpraca i wymiana doświadczeń organizacji działających na mniejszą skalę, często nowych w programie, mniej doświadczonych, działających na rzecz lokalnych społeczności, np. osób z mniejszymi możliwościami, w trudnej sytuacji – wymagających wsparcia edukacyjnego (w tym seniorzy).
- Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS) w zakresie dotyczącym nie zabezpieczonych na terenie LSR usług w zakresie opieki nad najmłodszymi dziećmi m.in. poprzez tworzenie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 i podnoszenie kompetencji kadr w tym obszarze.

IX.2 Opis powiązań poszczególnych źródeł finansowania z celami LSR

Powiązanie źródeł finansowania z celami LSR:

Cel LSR	Budżet [EUR]	Przedsięwzięcie	Budżet [EUR]	Źródło finansowania
C1. Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym	1 408 845,00	P.1.1. Aktywni młodzi w centrum Ziemi Gotyku	340 777,00	EFS+
		P.1.2. Seniorzy w akcji na Ziemi Gotyku	576 068,00	EFS+
		P.1.3. Równe szanse dla mieszkańców LSR Ziemi Gotyku	222 000,00	EFS+
		P.1.4. Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji Ziemi Gotyku	270 000,00	EFS+
C.2. Stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji	382 400,00	P.2.1. Usługi lokalne dostępne dla mieszkańców	297 000,00	EFRROW
		P.2.2. Programy rozwoju lokalnych organizacji i liderów życia społecznego	85 400,00	EFRROW
C.2. Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury	1 117 600,00	P.3.1. Infrastruktura przyjazna dla środowiska i atrakcyjna dla człowieka	650 000,00	EFRROW
		P.3.2. Gospodarka oparta na lokalnych i naturalnych zasobach	373 252,00	EFRROW
		P.3.3. Społeczność lokalna na straży kultury i natury	94348,00	EFRROW
SUMA OGÓŁEM	2 908 845,00	SUMA OGÓŁEM	2 908 845,00	-
ZARZĄDZANIE LSR			461 119,00	
RAZEM LSR			3 369 964,00	-

Rozdział. X Monitoring i ewaluacja

X.1. Ogólna charakterystyka zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania

Kilkuletnia perspektywa realizacji LSR (do końca 2029 r.) może spowodować zaistnienie wielu nowych, niezależnych od LGD i jej partnerów, okoliczności mających wpływ na sformułowane dzisiaj założenia LSR. Niezbędnym wydaje się zatem odpowiednie zaplanowanie procesu ewaluacji i stałego monitorowania realizacji LSR, aby móc w miarę szybko zareagować na zmiany (zwłaszcza te niekorzystne) i wprowadzić odpowiednie rozwiązania korygujące, jak np. aktualizacja LSR.

Monitoring LSR to proces stałego kontrolowania czy realizacja strategii przebiega zgodnie z oczekiwaniami, czy i jak szybko zmierza się do zrealizowania określonych w strategii celów i rezultatów, jak wygląda wydatkowanie środków przeznaczonych na poszczególne przedsięwzięcia LSR. Monitoring to zatem proces systematycznego zbierania i analizowania ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażania LSR w aspekcie finansowym i rzeczowym. Monitoring LSR realizowany będzie wewnątrz, a służyć będzie zatem dostarczaniu bieżących informacji, na podstawie których organ odpowiedzialny za jej wdrażanie będzie mógł systematycznie dowiadywać się o występowaniu ewentualnych problemów i rozbieżności w realizacji założonych planów (wskaźników), a tym samym osiągnięciu celów LSR.

Ewaluację realizacji LSR i funkcjonowania LGD należy zdefiniować natomiast jako ocenę okresową – badanie trafności, efektywności, skuteczności wpływu, realności ekonomicznej i finansowej oraz trwałości, tj. oddziaływania LSR w kontekście jej ustalonych celów. Za bieżący monitoring wdrażania LSR i funkcjonowania LGD oraz realizację procesu ewaluacji LGD i LSR odpowiadać będzie Zarząd LGD, wspomagany przez pracowników biura LGD.

X. 2. Szczegółowy opis procesu monitorowania i ewaluacji, w tym wskazanie elementów podlegających monitorowaniu, opis sposobu pozyskiwania danych, czas i okres pomiaru, a także opis elementów podlegających ewaluacji oraz określenie czasu, w jakim zostanie przeprowadzona ewaluacja

W systemie monitorowania LSR na lata 2023-2029 wyróżniono sześć najważniejszych elementów:

1. **Analiza celów** – podstawą monitorowania jest poprawne i przejrzyste planowanie. Zakłada się, że analiza ta w LGD będzie realizowana w oparciu o matryce logiczne przedsięwzięć zaplanowanych w ramach LSR, które ułatwiają odczytywanie związków pomiędzy zakładanymi celami oraz działaniami i oczekiwanymi rezultatami wyrażonymi w formie mierzalnych wskaźników. Analiza ta będzie prowadzona minimum każdorazowo przed i po zakończeniu każdego z naborów wniosków w ramach LSR.

2. **Przegląd procedur wdrażania** – element ten służyć będzie przede wszystkim jasnemu ustaleniu „co jest robione przez kogo?”. Dzięki dokonaniu takiego przeglądu uzyskuje się wyjaśnienie dotyczące roli, funkcji i odpowiedzialności poszczególnych osób i organów biorących udział we wdrażaniu LSR (Zarząd, Rada, Biuro LGD). Procedury wdrażania będą podlegały sprawdzaniu i ewentualnej weryfikacji min. raz na rok.

3. **Przegląd wskaźników** - podczas planowania LSR przyjęto szereg wskaźników na poziomie produktu i rezultatu, a ich weryfikacja będzie służyła nie tylko sprawdzaniu czy poprawnie realizowana jest umowa na dofinansowanie LSR, lecz przede wszystkim czy LGD zbliża się do osiągnięcia założonych w LSR celów.

Podstawą weryfikacji osiągniętych wskaźników będą: na etapie ubiegania się o przyznanie pomocy (weryfikacja wstępna realizacji wskaźników) – wnioski o dofinansowanie złożone w LGD; na etapie rozliczenia otrzymanej pomocy (ostateczna weryfikacja realizacji wskaźnika) – ankiety monitorujące składane przez beneficjentów / grantobiorców po zakończeniu realizacji operacji/projektu w ramach LSR. Wstępny przegląd wskaźników będzie następował każdorazowo zaraz po zakończonym naborze wniosków w ramach LSR.

4. **Monitorowanie wydatkowania środków** – systematyczna obserwacja realizacji budżetu LSR, a więc weryfikowanie, czy środki LSR wydawane są zgodnie z ich przeznaczeniem. Weryfikacja budżetu dotyczyć będzie zarówno działań beneficjentów/grantobiorców LSR, jak również działań własnych LGD i dokonywana będzie min. raz na rok. Podstawą monitorowania finansowego postępu realizacji LSR będą m.in. umowy na realizację operacji w ramach LSR, wnioski o płatność czy ankiety monitorujące.

5. **Monitoring operacyjny** - w trakcie realizacji LSR realizowane będą również wizyty monitorujące w miejscach realizacji poszczególnych projektów objętych grantem w ramach LSR. Bezpośredni kontakt z grantobiorcami pozwala na wczesne wykrywanie ewentualnych błędów oraz szybką ich naprawę, a tym samym uniknięcie sytuacji, które w poważny sposób mogłyby zagrozić realizacji projektu, a tym samym wpłynąć negatywnie na wdrażanie LSR. Monitoring operacyjny (wizyta na miejscu

realizacji projektu) prowadzony będzie w czasie realizacji każdego z projektów objętych grantem realizowanych w ramach projektów grantowych LGD finansowanych z LSR (okres realizacji projektu lub okres trwałości jeśli dotyczy).

6. Raportowanie - w procesie monitorowania LSR przyjęto dwie metody raportowania:

a. raporty pisemne na temat postępów realizacji działań LSR w postaci okresowych (rocznych) sprawozdań z realizacji LSR przygotowywanych przez Biuro i Zarząd LGD,

b. spotkania Zarządu LGD i Biura z członkami stowarzyszenia, partnerami LGD i beneficjentami/grantobiorcami służące przeglądowi postępu prac i osiąganych rezultatów w stosunku do planów (min. 1 spotkanie w każdym roku realizacji LSR – spotkanie podsumowujące rok).

Odpowiedzialność za bieżący monitoring przez cały okres wdrażania LSR spoczywać będzie, jak wskazano powyżej, bezpośrednio na Zarządzie LGD. Zarząd winien jednak ściśle współpracować w tym zakresie z Radą LGD odpowiedzialną za ocenę i wybór operacji w ramach LSR oraz Dyrektorem biura LGD. Ponadto w proces ten będą włączani również beneficjenci LSR oraz partnerzy LGD, od których – zgodnie z przyjętymi elementami monitoringu – pozyskiwane będą informacje zwrotne nt. wdrażania LSR i funkcjonowania LGD.

Ewaluacja prowadzona w trakcie wdrażania LSR (on-going) i po zakończeniu wdrażania (ewaluacja ex-post) służyć będą m.in. ustaleniu następujących zmiennych (elementów) na etapie wdrażania LSR:

- rzeczywistej realizacji LSR w odniesieniu do założeń programowych;
- oceny znajomości celów LSR w środowisku lokalnym;
- poziomu promocji LSR przez LGD w środowisku lokalnym;
- oceny znajomości LGD w środowisku lokalnym;
- oceny realnego wpływu LGD na aktywizację środowiska lokalnego;
- oceny efektywności pracy Biura, Rady i Zarządu LGD.

Działania ewaluacyjne na etapie realizacji wdrażania LSR (ewaluacja on-going, wewnętrzna) będą miały na celu zbadanie:

- czy realizacja finansowa i rzeczowa LSR przebiega zgodnie z planem i można ją uznać za zadowalającą;
- w jakim stopniu jakość składanych projektów wybieranych we wszystkich obszarach tematycznych wpływa na osiągnięcie wskaźników w zaplanowanym czasie;
- w jakim stopniu stosowane kryteria wyboru projektów spełniają swoją rolę;
- w jakim stopniu wybierane projekty realizowane w ramach LSR przyczyniają się do osiągnięcia celów LSR i w jakim stopniu przyczyniają się do odpowiadania na potrzeby społeczności z obszaru LGD;
- czy przyjęty system wskaźników dostarcza wszystkich potrzebnych informacji niezbędnych do określenia skuteczności interwencyjnej strategii;
- czy procedury naboru, wyboru i realizacji projektów są przyjazne dla beneficjentów;
- jaka jest skuteczność działania biura LGD (działań animacyjnych, informacyjno-promocyjnych, doradczych);
- jakie zmiany należy wprowadzić w działaniach LGD, by skuteczniej realizowała cele LSR.

Badanie ewaluacyjne na etapie ex-post zostanie przeprowadzone jednokrotnie na zakończenie wdrażania LSR. Badanie ex-post zostanie zlecone zewnętrznemu niezależnemu ewaluatorowi. Zadania ewaluatora polegać będą m.in. na opracowaniu szczegółowych narzędzi ewaluacji (metodyki badania), przeprowadzeniu badań ewaluacyjnych oraz przygotowaniu raportu końcowego. Raport z badania zamieszczony zostanie na stronie internetowej LGD oraz zostanie przesłany do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW) i Samorządu Województwa (SW). Wraz z raportem LGD prześle do MRiRW informacje na temat sposobu realizacji rekomendacji i zaleceń (jeśli takowe zostaną sformułowane). Jak wskazano powyżej za proces ewaluacji odpowiedzialny jest Zarząd LGD przy współudziale członków Rady oraz pracowników biura. Ponadto w proces ten będą włączani również beneficjenci LSR oraz partnerzy LGD, od których pozyskiwane będą informacje zwrotne nt. jakości i efektywności wdrażania LSR. Ocenie (ewaluacji) podlegać będzie także jakość oraz sprawność funkcjonowania LGD, tj. znajomość LGD w środowisku i jej skuteczność w oddziaływaniu na rzeczywistość lokalną. Badanie ewaluacyjne ex-post wykonane zostanie przez podmiot zewnętrzny, niezależny wobec LGD.

Kryteria, na podstawie których prowadzona będzie ewaluacja realizacji LSR i funkcjonowania LGD (standard minimum):

Lp.	Kryterium	Informacja dostarczana przez kryterium
1	Liczba i jakość projektów zgłaszanych przez podmioty lokalne w kolejnych okresach wdrażania LSR	<ul style="list-style-type: none"> - poziom wiedzy na temat możliwości skorzystania z LSR oraz poziom zainteresowania podmiotów lokalnych włączeniem się w realizację LSR - poziom przygotowania lokalnych podmiotów do właściwego opracowywania projektów, - określenie głównych trudności podmiotów lokalnych we właściwym przygotowaniu projektów, a co za tym idzie dostosowanie rodzaju udzielanego wsparcia do realnych potrzeb, - dostosowanie LSR do oczekiwań lokalnych podmiotów, - efektywność pracy biura LGD, - sprawność funkcjonowania organów (Zarząd i Rada LGD).
2	Poziom realizacji celów szczegółowych, założonych wskaźników oraz budżetu LSR	<ul style="list-style-type: none"> - określenie skuteczności podejmowanych działań strategicznych (merytoryczny i finansowy postęp realizacji LSR), - efektywność pracy biura LGD, - sprawność funkcjonowania organów (Zarząd i Rada LGD).
3.	Liczba realizacji operacji w partnerstwie	<ul style="list-style-type: none"> - stopień zaangażowania LGD w zachęcanie podmiotów z obszaru LSR do współpracy i zgłaszania nowych inicjatyw/pomysłów; - efektywność działań związanych z kojarzeniem partnerów przez LGD.

Czas, w jakim zostanie przeprowadzona ewaluacja:

- a. ewaluacja wewnętrzna (ewaluacja on-going) – bieżąca analiza procesu wdrażania i jego efektów oraz zmian w otoczeniu LSR w formie spotkania podsumowującego każdy rok wdrażania LSR.
- b. ewaluacja zewnętrzna (ewaluacja ex-post) – realizacja badania zostanie przeprowadzona jednokrotnie w latach 2027 – 2029 tak, aby była możliwość włączenia wyników badania do systemu LGD w kolejnym okresie programowania.

X. 3. Sposób wykorzystania wyników z ewaluacji i analizy danych monitoringowych

Wyniki ewaluacji i monitoringu będą istotnym źródłem informacji jakie obszary, zarówno z punktu widzenia wdrażania LSR, jak i funkcjonowania samej LGD i jej organów, wymagają wsparcia lub też modyfikacji. Wyniki ewaluacji mogą posłużyć zatem m.in. do:

- podjęcia decyzji o konieczności aktualizacji LSR (zarówno w zakresie merytorycznym jak i finansowym),
- podjęcia decyzji o uwzględnieniu w LSR dodatkowych projektów własnych LGD (w sytuacji zidentyfikowanego zagrożenia niezrealizowania założonych w LSR wskaźników przez beneficjentów innych niż LGD),
- zmiany procedur oceny i weryfikacji wniosków o przyznanie pomocy,
- zmiany lokalnych kryteriów wyboru,
- sformułowania zaleceń w celu poprawy efektywności pracy Biura LGD oraz jego organów (Zarząd, Rada),
- modyfikacji środków komunikacji LGD z lokalną społecznością oraz prowadzonych działań animacyjnych,
- uwzględnienia wyników prowadzonych działań monitoringowych i ewaluacyjnych do planowania kolejnego okresu programowania.

WYKAZ WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1. Ewaluacja zewnętrzna realizacji Strategii Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (LSR) dla obszaru Lokalnej Grupy Działania Ziemia Gotyku na lata 2016-2023, RAPORT KOŃCOWY, Warszawa 2022, OMIKRON Mariusz Wachowicz
2. PORADNIK DLA LOKALNYCH GRUP DZIAŁANIA W ZAKRESIE OPRACOWANIA LOKALNYCH STRATEGII ROZWOJU NA LATA 2014-2020, Warszawa 2015, Wydanie II uzupełnione i zaktualizowane.
3. Zestaw danych i informacji przydatnych do napisania lokalnej strategii rozwoju na lata 2021-2027, <https://mojregion.eu/rpo/rlks/dane-statystyczne/>
4. Partnerski włącznik aktywności, red. Mariola Epa-Pikuła, Brąchnówko 2021.
5. Model budowania dialogu krok po kroku. Praktyczny przewodnik o tym, jak tworzyć przestrzeń do dobrej rozmowy w lokalnych społecznościach, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Warszawa 2022
6. Zrób to sam. Zestaw narzędzi i metod do pracy z młodzieżą w budżecie partycypacyjnym, Redakcja merytoryczna: Agnieszka Maszkowska, Mateusz Wojcieszak, 2022.
7. ABCD – Rozwój społecznościowy oparty na zasobach. (Asset-Based Community Development). Model ABCD w praktyce, Mike Green, Henry Moore, John O'Brien, Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2013.
8. Jak usłyszeć głos seniora? Praktyczny przewodnik po partycypacji obywatelskiej osób starszych, Opracowanie przewodnika: Zofia Komorowska, Maria Perchuć, Katarzyna Starzyk, Ewa Stokłuska zespół Laboratorium Partycypacji Obywatelskiej (Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia”), Warszawa 2013.

ZAŁĄCZNIKI DO LSR

1. Cele i przedsięwzięcia LSR.
2. Plan działania – wskazujący harmonogram osiągania poszczególnych wskaźników produktu.
3. Budżet LSR – w podziale na poszczególne fundusze EFSI i zakresy wsparcia.
4. Plan wykorzystania budżetu LSR – wykazujący wykorzystanie zakontraktowanych środków w podziale na poszczególne fundusze i lata.

ZAŁĄCZNIKI do LSR

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
340 777,00	P.1.1. Aktywni młodzi w centrum Ziemi Gotyku	Dzieci i młodzież uczące się w wieku od 6 do 24 lat z obszaru objętego LSR	Projekt grantowy
576 068,00	P.1..2 Seniorzy w akcji na Ziemi Gotyku	Wszyscy mieszkańcy obszaru objętego LSR, które ukończyły 60. rok życia	Projekt grantowy
222 000,00	P.1. 3. Równe szanse dla mieszkańców LSR Ziemi Gotyku	Wszyscy mieszkańcy (osoby dorosłe) obszaru objętego LSR	Projekt grantowy
270 000,00	P.1.4 Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji Ziemi Gotyku	Wszyscy mieszkańcy (osoby dorosłe) obszaru objętego LSR	Projekt grantowy
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C. 2. Stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
297 000,00	P. 2.1. Usługi lokalne dostępne dla mieszkańców	Osoby fizyczne z obszaru LSR Podmioty prowadzące działalność gospodarczą na obszarze LSR Osoby z grup w niekorzystnej sytuacji	Konkurs
85 400,00	P. 2.2. Programy rozwoju lokalnych organizacji i liderów życia społecznego	Lokalni liderzy i liderki działający w lokalnych organizacjach np. KGW, OSP, harcerze i grupach nieformalnych np. kluby seniora,	Projekt grantowy oraz operacja własna (w tym animacja LGD)

		sołtysi i sołtyski, członkowie i członkinie rad sołeckich	
Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach C.3. Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury	Grupy docelowe	Sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
650 000,00	3.1. Infrastruktura przyjazna dla środowiska i atrakcyjna dla człowieka	Mieszkańcy obszaru LSR Turyści odwiedzających obszar LSR	Konkurs
373 252,00	3.2. Gospodarka oparta na lokalnych i naturalnych zasobach	Osoby fizyczne z obszaru LSR, w tym osoby prowadzące małe gospodarstwa rolne rozwijające pozarolniczą działalność w zakresie agroturystyki i zagród edukacyjnych Podmioty prowadzące działalność gospodarczą na obszarze LSR Osoby z grup w niekorzystnej sytuacji	Konkurs
94348,00	3.3. Społeczność lokalna na straży kultury i natury	Lokalni liderzy i liderki działający w organizacjach społecznych z obszaru LSR oraz pozostali mieszkańcy obszaru LSR i turyści odwiedzający obszar jako grupa docelowa inicjatyw i operacji własnych	Projekt grantowy oraz operacja własna (w tym animacja LGD)

Formularz 2. Plan działania

CEL	LATA	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
	Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	
C.1	Wzmocnienie integracji i kompetencji mieszkańców obszaru LSR poprzez rozwój usług społecznych w środowisku lokalnym													
P.1.1 Aktywni młodzi w centrum Ziemi Gotyku	Liczba osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, objętych wsparciem w ramach edukacji pozaformalnej	45 osób	18,75 %	90 osób	56,25 %	75 osób	87,50 %	30 osób	100%	nie dot.	nie dot.	0 osób	nie dot.	FEW
	Liczba uczniów szkół i placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie ogólne objętych wsparciem	45 osób	21,42 %	75 osób	57,14 %	60 osób	87,71 %	30 osób	100%	0 osób	nie dot.	0 osób	nie dot.	
	Liczba uczniów i słuchaczy szkół i placówek kształcenia zawodowego objętego wsparciem	0 osób	nie dot.	15 osób	50,00 %	15 osób	100%	0 osób	nie dot.	0 osób	nie dot.	0 osób	nie dot.	
	Liczba dzieci/uczniów o specjalnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, objętych wsparciem	10 osób	50,00 %	0 osób	nie dot.	5 osób	75,00 %	5 osób	100%	0 osób	nie dot.	0 osób	nie dot.	

P.1.2 Seniorzy w akcji na Ziemi Gotyku	Liczba osób starszych objętych wsparciem w klubach seniora, gospodarstwach opiekuńczych i Uniwersytetach Trzeciego Wieku	60 osób	20,00 %	90 osób	50,00 %	90 osób	80,00 %	60 osób	100%	0 osób	nie dot.	0 osób	nie dot.	FEW
	Całkowita liczba osób objętych wsparciem	60 osób	20,00 %	90 osób	50,00 %	90 osób	80,00 %	60 osób	100%	0 osób	nie dot.	0 osób	nie dot.	
P.1.3. Równe szanse dla mieszkańców LSR Ziemi	Liczba osób objętych wsparciem w zakresie równości kobiet i mężczyzn	0 osób	nie dot.	45 osób	25,00 %	45 osób	50,00 %	45 osób	75,00 %	45 osób	100%	0 osób	nie dot.	FEW
P.1.4. Lokalne Ośrodki Wiedzy i Edukacji Ziemi Gotyku	Liczba osób dorosłych objętych wsparciem w zakresie umiejętności lub kompetencji podstawowych realizowanym poza Bazą Usług Rozwojowych	0 osób	nie dot.	250 osób	25 %	250 osób	50,00 %	250 osób	75,00%	250 osób	100%	0 osób	nie dot.	FEW
	Liczba podmiotów przygotowanych do pełnienia funkcji lokalnego ośrodka kształcenia osób dorosłych	0 szt.	nie dot.	3	60,00%	2	100%	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	

C. 2.	Stworzenie lepszych warunków do życia i rozwoju dla wszystkich mieszkańców obszaru LSR Ziemia Gotyku, w szczególności osób w niekorzystnej sytuacji													
P. 2.1. Usługi lokalne dostępne dla mieszkańców	Liczba operacji wspierających przedsiębiorczość na obszarze LSR (w zakresie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej)	0 sztuk	nie dot.	8 szt.	61,53%	5 szt.	100%	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	PS WPR
P. 2.2. Programy rozwoju lokalnych organizacji i liderów życia społecznego	Liczba inicjatyw lokalnych w zakresie wzmocnienia programów edukacji liderów życia publicznego i społecznego oraz budowania społeczeństwa obywatelskiego	0 sztuk	nie dot.	0 sztuk	nie dot.	12 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	PS WPR
C.3.	Zrównoważony rozwój obszaru LSR w oparciu o racjonalne wykorzystanie i rozwijanie lokalnych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz potencjału natury													

P.3.1. Infrastruktura przyjazna dla środowiska i atrakcyjna dla człowieka	Liczba operacji w zakresie infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i małej infrastruktury służącej ochronie elementów dziedzictwa lokalnego	0 sztuk	nie dot.	5 szt.	50,00%	5 szt.	100%	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	PS WPR
	Liczba obiektów proekologicznej infrastruktury publicznej	0 sztuk	nie dot.	5 szt.	100%	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	
P.3.2. Gospodarka oparta na lokalnych i naturalnych zasobach	Liczba operacji wspierających przedsiębiorczość na obszarze LSR (w zakresie podejmowania i rozwijania działalności gospodarczej)	0 sztuk	nie dot.	5 szt.	45,45%	6 szt.	100%	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	PS WPR
	Liczba operacji w zakresie pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych (gospodarstw agroturystycznych lub zagród edukacyjnych)	0 sztuk	nie dot.	2 szt.	50,00%	2 szt.	100%	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	0 szt.	nie dot.	
P.3.3. Społeczność lokalna na straży kultury	Liczba inicjatyw lokalnych w zakresie ochrony lokalnego dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i historycznego oraz promocji lokalnych zasobów	0 sztuk	nie dot.	0 sztuk	nie dot.	5 sztuk	50%	5 sztuk	100%	0 sztuk	nie dot.	0 sztuk	nie dot.	PS WPR

	Liczba inicjatyw lokalnych służących ochronie środowiska i przeciwdziałania zmianom klimatu	0 sztuk	nie dot.	0 sztuk	nie dot.	3 sztuki	60%	2 sztuki	100%	0 sztuk	nie dot.	0 sztuk	nie dot.	PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 1.1.(1)	Liczba uczniów, którzy nabyli kwalifikacje po opuszczeniu programu	0 osób		32 osoby		63 osoby		30 osób		21 osób		0 osób		FEW
Wskaźnik rezultatu W 1.2.(1)	Liczba osób, których sytuacja społeczna uległa poprawie po opuszczeniu programu	0 osób		35 osób		50 osób		50 osób		35 osób		0 osób		FEW
Wskaźnik rezultatu W 1.2.(2)	Liczba objętych wsparciem klubów seniora, gospodarstw opiekuńczych i Uniwersytetów Trzeciego Wieku	4 szt.		6 szt.		5 szt.		4 szt.		0 szt.		0 szt.		FEW
Wskaźnik rezultatu W 1.3.(1)	Liczba osób, które podniosły poziom wiedzy w zakresie równości kobiet i mężczyzn dzięki wsparciu w programie	0 osób		0 osób		40 osób		40 osób		40 osób		0 osób		FEW

Wskaźnik rezultatu W 1.4.(1)	Liczba utworzonych lokalnych ośrodków wiedzy i edukacji (LOWE)	0 szt.		3 szt.		2 szt.		0 szt.		0 szt.		0 szt.		FEW
Wskaźnik rezultatu W 2.1.(1)	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0 utworzone miejsca pracy		1 utworzone miejsce pracy		1 utworzone miejsca pracy		2 utworzone miejsca pracy		2 utworzone miejsca pracy		0 utworzone miejsca pracy		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 2.2.(1)	R.1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami	0 osób		0 osób		100 osób		100 osób		50 osób		0 osób		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W 3.1.(1)	R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR	0 osób		150 osób		150 osób		200 osób		0 osób		0 osób		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 3.1.(2)	R.27 Realizacja celów środowiskowych lub klimatycznych poprzez inwestycje na obszarach wiejskich: liczba operacji przyczyniających się do realizacji na obszarach wiejskich celów w zakresie zrównoważenia środowiskowego oraz osiągnięcia celów w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania do niej	0 operacji		5 operacji		0 operacji		0 operacji		0 operacji		0 operacji		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 3.2.(1)	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR	0 utworzone miejsca pracy		1 utworzone miejsce pracy		1 utworzone miejsce pracy		2 utworzone miejsca pracy		2 utworzone miejsca pracy		0 utworzone miejsca pracy		PS WPR

Wskaźnik rezultatu W 3.2.(2)	R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.	0 przedsiębiorstw		2 przedsiębiorstwa		2 przedsiębiorstwa		0 przedsiębiorstw		0 przedsiębiorstw		0 przedsiębiorstw		PS WPR
Wskaźnik rezultatu W 3.2.(1)	R.1PR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami	0 osób		0 osób		0 osób		100 osób		100 osób		0 osób		PS WPR

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 500 000,00	0,00	1 408 845,00	2 908 845,00
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	362 500,00	0,00	98 619,00	461 119,00
Razem	1 862 500,00	0,00	1 507 464,00	3 369 964,00
<p>* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.</p> <p>** W wierszu odpowiadającym danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.</p>				

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR

fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFRROW	0	nie dot.	700 000,00	46,66 %	450 000,00	76,66 %	200 000,00	90,00 %	150 000,00	100,00 %	0,00	100,00 %	0,00	100,00 %
EFS+	178 845,00	12,69 %	526 000,00	50,02 %			559 000,00	89,70 %	145 000,00	100,00 %	0,00	100,00 %	0,00	100,00 %
EFRR														
RAZEM	178 845,00	6,14%	1 226 000,00	48,29 %	450 000,00	63,76 %	759 000,00	89,85 %	295 000,00	100,00 %	0,00	100,00 %	0,00	100,00 %